dostoyevski
insancıklar

roman
çeviren: nihal yalaza taluy

varlık

DOSTOYEVSKİ

*

İNSANCIKLAR

Anlatı Dizisi: 12
Varlık Yayınları, Sayı: 245
Dokuzuncu basım: 1992

ISBN 975-434-075-7

Varlık Yayınları A.Ş.
Cağaloğlu Yokuşu 40/2, 34440 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 522 69 24 – Faks: 512 95 28

Kapak düzeni: Sait Maden
Ofset hazırlık: Varlık Yayınları/Moonstar Grafik
Baskı: Kurtiş Matbaası
Cilt: Güven Mücellit

DOSTOYEVSKİ

İNSANCIKLAR

(roman)

Çeviren: Nihal Yalaza Taluy

Varlık Yayınları

Ah, şu hikâyeciler yok mu!.. Faydalı, hoş, ruh okşayan yazılar yazmazlar da, şunu bunu kanştırıp ortaya dökerler. Elimden gelse, topunun yazı yazmasına engel olurdum. Nedir bu; okursun, okursun... Alır seni bir düşünce... Aklına saçma sapan şeyler gelir. Vallahi, yazdırtmazdım bunları, hepsini yasak ederdim.

Prens V.F. Odoyevski

Kıymetli Varvara Alekseyevna;

Dün mutluydum; fazlasıyla, derecesiz mutluydum! Demek, bir kerecik olsun, sözümü dinlediniz inatçı kızım. Uyandığım zaman akşamın sekiziydi galiba; (bilirsiniz anacığım, daire dönüşü bir iki saat kestirmeyi severim.) Mum aldım, kâğıt hazırladım, kalemi yontarken, birdenbire, gözlerimi kaldırıverdim. Kalbim o anda küt küt atmaya başladı vallahi! Demek, benim şu zavallı kalbimin isteğini anladınız. Baktım, penceredeki perdenin ucu, geçenlerde istediğim biçimde kıvrılmış, kına çiçeği saksısına iliştirilmişti. Pencereden yüzünüzün gelip geçtiğini de görür gibi oldum. Siz de odanızdan bana bakıp beni düşünüyormuşsunuz gibi geldi. Sevimli yüzünüzü iyice seçemediğime nasıl üzüldüğümü bilseniz! Bir zamanlar biz de iyi görüyorduk. İhtiyarlık maskaralık yavrum! Şimdi bile gözlerim buğulanıyor. Gece biraz fazla yazı yazınca sabah gözlerim kızarıp sulanıyor, adeta çevremden utanıyorum.

Şu anda hayalimde, birdenbire, gülümseyişiniz parladı meleğim; içten, iyilik dolu gülümseyişiniz... İçimde tıpkı sizi öptüğüm zamanki gibi bir his uyandı. Varenka, sizi öpüşümü anımsar mısınız, meleğim? Hatta, bilmem, belki de bana öyle geldi, pencerenizden beni tehdit eder gibi parmak salladınız... Öyle mi, yaramaz? Mektubunuzda hepsini bir bir yazmayı ihmal etmeyin, emi?

Peki; ya şu perde icadımıza ne dersiniz, Varenka? Çok hoş değil mi? Oturup çalışırken, yatıp kalkarken; beni düşündüğünüzü,

unutmadığınızı, sağlığınızın, neşenizin yerinde olduğunu biliyorum. Perdeyi indirdiniz mi, "Allah rahatlık versin Makar Alekseyeviç, yatma zamanı geldi!" demek istiyorsunuz. Perde kalkınca, "Günaydın Makar Alekseyeviç! diyorsunuz. "Nasıl uyudunuz, keyfiniz nasıl?.. Beni sorarsanız Tanrıma şükür, keyfim yerinde." Gördünüz mü canım, en mükemmel buluş; mektuba falan gerek kalmadı. Ama, fikir benimdi... Nasıl, böyle şeyleri iyi beceriyorum, değil mi Varvara Alekseyevna?

Size bir şey söyleyeyim mi anacığım, bu gece hiç ummadığım halde mükemmel bir uyku çektim. Buna pek memnunum, çünkü insan yeni bir eve taşınınca ne de olsa yadırgıyor, bir türlü rahat edemiyor. Bu sabah bir kuş hafifliğiyle kalktım, kabıma sığamıyorum! Havaya da diyecek yok doğrusu, anacığım. Biz de pencerelerimizi açtık; ortalık güneş içinde, kuşlar cıvıldıyor, hava bahar kokularıyla dolu... Bütün doğa uyanıp canlanıyor, kısacası, ortalık baharın gerektirdiği şekilde. Düşlerim hep size aitti Varenka: Sizi, insan gönlünü hoş etmek, doğayı süslemek için yaratılan gök kuşlarına benzettim. Aklıma şu geldi Varenka. Türlü sıkıntı, üzüntü içinde yaşayan insanlar için kuşların kaygısız, masum mutluluğunu kıskanmamak mümkün değildir. Daha buna benzer başka şeyler de düşünüp bazı karşılaştırmalar yaptım. Bende, bunlardan söz eden bir kitap var Varenka; her şeyi inceden inceye yazmış. Size bunları, hayallerin ne kadar çeşitli olabileceğini anlatmak için söylüyorum. İşte şu bahar mevsiminde de insanın aklına hep tatlı, heyecanlı düşünceler geliyor, her şey göze pembe görünüyor. Bunları bu yüzden yazdım. Daha doğrusu, çoğunu kitaptan aldım. Kitabın yazarı, içindeki arzuyu şöyle bir şiirle ifade ediyor:

"Ah, niçin bir kuş, yırtıcı bir kuş değilim!.." vs. vs...

Başka birtakım fikirler de var, ama nemize lazım.

Size bu sabah öyle erken erken nereye gittiğiniz sorabilir miyim, Varvara Alekseyevna? Ben henüz daireye gitmek için hazırlanmaya başlamadan, tıpkı bir bahar kuşu gibi, odanızdan "pırr" diye fırlayıp avludan neşe içinde geçtiniz. Size bakınca ben de neşelendim. Ah Varenka, Varenka!.. Kendinizi asla kedere kaptırmayın canım. Gözyaşının hiç faydası yok; bunu kendi üzerimde denedim. Şimdi rahatınız yerinde, sağlığınız da biraz düzeldi. Şu sizin Fedora

ne alemde? Ne iyi kadın o!.. Onunla nasıl geçindiğinizi, memnun olup olmadığınızı yazın, emi Varenka? Fedora bir parça dırdırcı ama, siz kusuruna bakmayın, kalbi iyidir.

Size bizim Tereza'dan söz açmıştım. O da iyi hakikatli bir kadıncağız. Ben nasıl mektuplaşacağımızı düşünüp dururken, Tanrı bize şu Tereza'yı yolladı. Dediğim gibi iyi, mazlum, kendi halinde bir kadıncağız. Ama ev sahibimiz pek insafsız; zavallıyı nefes aldırmadan, paçavra gibi kullanıyor.

Öyle bir eve düştüm ki, Varvara Alekseyevna; ev değil batakhane! Eskiden, bilirsiniz keşiş gibi otururdum. Evde çıt çıkmaz, sinek uçsa duyulurdu. Oysa burada gürültüden geçilmiyor. Ama sizin bu ev hakkında henüz bilginiz yok değil mi? Gözünüzün önüne upuzun, karanlık, kirli bir koridor getirin. Sağda bir duvar, sol tarafta tıpkı hanlardaki gibi oda kapıları sıralanıyor. Odaların hepsi küçücük, hücre gibi şeyler, her birinde ikişer, hatta üçer kiracı oturuyor. Buralarda düzen filan aramayın, tam Nuh'un gemisi! Bununla beraber iyi insana benziyorlar, hepsi okumuş, eğitim görmüş kimseler. İçlerinde bir memur var (edebiyatla ilgili bir işte çalışıyormuş). Homeros'tan, Brambeus'tan, her şeyden söz ediyor, kafalı bir adam! İki subay kiracının kâğıt oynamaktan başka işleri yok... Sonra bir deniz teğmeni, bir de İngiliz öğretmen var. Durun sizi eğlendireyim biraz; öbür mektubumda hepsini birer birer hicvederek tasvir edeyim.

Ev sahibemiz ufak tefek, pasaklı bir kocakarı. Sabahtan akşama kadar terlikle, gecelikle gezer ve durmadan Tereza'ya çıkışır. Ben mutfakta oturuyorum. Daha doğrusu, mutfakta değil de şöyle: Mutfağın yanında bir oda var, (şunu söyleyeyim ki, temiz, aydınlık bir mutfağımız var) oda küçük, mütevazi bir köşecik... Anlayacağınız, kocaman üç pencereli mutfaktan bir bölme ile ayrılmış, rahat, ferah bir oda olmuş, penceresi de var. Oda bu işte. Sakın, mutfak dedim diye, aklınıza bir şey gelmesin, iki gözüm. Gerçi, aslında bir mutfak bölmesi, ama ne çıkar. Kendi alemimde, rahat rahat yaşıyorum. Karyolamı, masamla iki sandalyeyi, komodinimi yerleştirdim, duvara bir ikon[1] astım. Kuşkusuz, bundan daha iyi evler, odalar

(1) Aziz resimleri.

var; hatta belki çok daha iyileri var. Ama ben bunu, rahatlığı yüzünden seçtim. Sizin pencere, avlumuzun tam karşısına düşüyor. Avlu avuç içi kadar bir yer zaten. Gerçekten sizi gördükçe içim açılıyor. Sonra ucuzluğu da caba. Buralarda, yemekli olarak en kötü oda, ayda 35 kâğıt; hayli tuzlu! Oysa oturduğum yere yedi kâğıt veriyorum; yemek için beş gümüş rubleyle yirmi dört buçuk kâğıt ediyor... Önceden hem otuz kâğıt veriyordum, hem de kendimi pek çok şeyden mahrum ediyordum. Her zaman çay bile içemiyordum. Şimdi çay ve şeker parasını çıkardım. İnsan çay içmemekten de sanki utanıyor sanki anacığım; etraftakiler hep hali vakti yerinde kimseler, ayıp oluyor... Başkalarına gösteriş olsun diye, kibarlık için içiyorum yani. Yoksa benim çaya öyle fazla bir düşkünlüğüm yoktur Varenka. Sonra bir miktar cep harçlığı da ayırmalı; iyi kötü bir kundura, üst baş lazım. Bunlar da gidince aylık tamam oluyor zaten. Hoş ben şikâyetçi değilim, halimden memnunum. Yeter bana. Birkaç yıldır yetiyor, ikramiye aldığım da oluyor.

Şimdilik hoşça kalın meleğim. Size iki saksı kına çiçeğiyle bir sardunya aldım; ucuza aldım. Muhabbet çiçeğini de sever misiniz? Onlardan da var. Yazın bana, hem de her şeyi mümkün olduğu kadar ayrıntılı yazın, sakın ha, böyle bir oda tuttuğum için herhangi bir kuşkuya düşüp üzülmeyesiniz iki gözüm. İşime geldi de öyle hareket ettim. Para biriktiriyorum anacığım; epey bir dünyalık yaptım! Benim, sinekten korkar halime bakmayın; hayli açıkgözümdür, iradeli, temiz bir adama yakışır karaktere sahibim. Allaha emanet olun meleğim. Şöyle böyle derken, iki sayfa doldurmuşum, oysa daireye gitme zamanı geldi, geçiyor. Parmaklarınızdan öperim anacığım.

Sadık kulunuz ve dostunuz
Makar Devuşkin

Not: Bir ricam var; cevabınızı mümkün olduğu kadar ayrıntılı yazın. Size bu mektupla birlikte bir kilo şeker gönderiyorum Varenka. Afiyetle yiyin ve Allahaşkına beni merak etmeyin. Eh, hadi güle güle anacığım.

Sayın Makar Alekseyeviç!

Size bir şey söyleyeyim mi: Sonunda kavga edeceğiz galiba. Hediyelerinizi alırken çok, pek çok üzüldüğüme yemin ederim aziz dostum. Bunları almak için kendinizi en kaçınılmaz ihtiyaçlarınızdan yoksun ettiğinizi biliyorum. Size kaç kere söyledim; hiçbir ihtiyacım yok... Şimdiye kadar yaptığınız iyilikleri ödeyecek durumda değilim zaten. Hele şu saksılara ne lüzum vardı? Hadi kına çiçeğini aldınız neyse, sardunya ne oluyor? İnsan sizin yanınızda boş bulunup ağzından bir şey kaçırmasın! Sardunya hesabı, hemen gidip almaya kalkışıyorsunuz. Kim bilir, ne para döktünüz. Fakat çiçekler nefis doğrusu! Koyu kırmızı da, üzerinde benekler var. Onu pencerenin ortasına en görünecek bir yere koydum. Yere tahta sıra koyup üzerine birkaç saksı dizmek istiyorum. Hele biraz paralanayını da... Odamız cennete döndü; temiz, aydınlık. Fedora sevinçten uçuyor. Üstelik bir de şeker yollamışsınız. Zaten pek aklı başında olmadığınız, mektubunuza bakınca anlaşılıyor. Cennet, tatlı bahar kokuları, kuşların uçuşup cıvıldamaları... Eh, dedim, belki içinde şiir de vardır. Vallahi Makar Alekseyeviç, o mektubunuzda bir şiir eksikti! Tatlı duygular, pembe hayaller... Hepsi tamam... Perdeye gelince, bunu düşünmemiştim doğrusu; saksıların yerini değiştirirken kendiliğinden takılmış olmalı. Bundan ibaret.

Ah, Makar Alekseyeviç! Ne kadar dil dökerseniz dökün; istediğiniz kadar kazancınızın hesabını verin, elinizdekini yalnız kendinize harcadığınızı kanıtlamaya çalışın; gerçeği benden saklayamazsınız. Benim yüzümden en önemli ihtiyaçlarınızdan kestiğiniz meydanda. Yoksa öyle bir eve çıkmak nereden aklınıza gelirdi? Gürültüden geçilmiyor, odanız dar, biçimsiz; kısacası her bakımdan rahatsızsınız. Yalnızlığı, sessizliği sevdiğiniz halde orada, gürültü patırtı eksik olmaz. Oysaki aldığınız aylıkla çok daha iyi yaşayabilirdiniz. Fedora'nın anlattığına göre, eskiden, şimdikine oranla çok daha iyi yaşıyormuşsunuz. Demek ömrünüz hep böyle kiralık odalarda, yalnızlık içinde, yabancılar arasında, dostsuz, çeşitli yoksunluklara katlanarak geçti, öyle mi? Size çok acıyorum aziz dostum! Bari sağlığı-

nıza dikkat edin, Makar Alekseyeviç. Gözlerinizin zayıflığından söz ediyorsunuz; ne gereği var? Dairenizde büyükleriniz gayretinizi nasıl olsa anlar, takdir ederler. Size tekrar yalvarıyorum, benim için bu kadar para harcamayın. Beni sevdiğinizi biliyorum; ama zengin değilsiniz...

Bugün ben de pek neşeli kalktım. Kendimi çok iyi hissediyorum. Fedora harıl harıl çalışıyordu. Bana da bir iş bulmuştu... Pek sevindim, ibrişim almaya gidip hemen işe koyuldum. Öğleye kadar içimde bir hafiflik, bir neşe vardı. Ama şimdi gene kara düşünceler, iç sıkıntısı başladı. Yüreğim yine sızlıyor.

Ne olacağım ben; kader bana neler hazırlıyor? Yarını kestirememek, gelecek hakkında en ufak bir düşünceye sahip olmamak pek acı. Geriye bakmaya korkuyorum. Arkada kalanları hatırlamak bile kalbimi parçalıyor. Çektiklerimi ömrümün sonuna kadar unutamayacağım!

Gün kararıyor. Çalışmalıyım. Size daha çok yazmak isterdim, ama vaktim yok, elimde yetişecek bir iş var. Acele etmem lazım. Mektuplaşmak hoş bir şey, insan o kadar sıkılmıyor. Niçin bize hiç gelmediniz, Makar Alekseyeviç, neden? Artık birbirimizin burnu dibinde oturuyoruz, arada bir, boş vaktiniz de oluyor. Bir uğrayıverseniz ne olur sanki? Geçenlerde Tereza'yı gördüm. Acıdım; hasta mıdır, ne... 20 kopek verdim... Ha, az kalsın unutuyordum; yaşayışınızı bana etraflı olarak yazın. Semtiniz nasıl, oradakilerle nasıl geçiniyorsunuz; pek merak ediyorum. Sakın ihmal etmeyin, olur mu? Bugün perdenin kenarını kendim, özellikle kaldıracağım. Erkence yatın; dün pencerenizde gece yarısına kadar ışık gördüm. Hadi hoşça kalın. Bugün pek canım sıkılıyor. Besbelli insanın böyle günleri de oluyor. Allahaısmarladık.

Sizin Varvara Dobroselova

8 Nisan

Pek muhterem Varvara Alekseyevna;

Talihsiz başım bugünü de görecek miydi, iki gözüm anacığım!.. Benim gibi bir ihtiyarla iyi eğlenmişsiniz Varvara Alekseyevna! Aslında suç hep bende; benden başkasında değil. Başımda bir

tutam saç kaldığına bakmadan aşktan söz ediyor, imalı, telmihli sözler etmeye kalkışıyorum. İnsanın bazen böyle tuhaflaşıverdiği, durup dururken saçmalamaya başladığı oluyor anacığım. Hepsini toplasan incir çekirdeği doldurmayacak bir sürü saçmayı sıralayıveriyor insan. Hatırladıkça, yazdığım o anlamsız, özentili cümleler için kendi kendime kızıyorum. Bu sabah giderken üstüme birdenbire bir hoppalık, bir züppelik geldi; kalbimin içi apaydınlık oluverdi. Ortada hiç neden yokken, içimde bir bayram neşesi duydum. İşe de dört elle sarıldım. Ama sonra ne oldu? Etrafa bakındım; her şey eskizi gibi renksiz, kasvetliydi. Hep aynı mürekkep lekeleri, masalar, kâğıtlar, ben de neysem oydum, zerrece değişmemiştim sanki?.. Nereden aklıma esmişti bunlar? Belki de güneşli, masmavi gök neden oldu. Hele avluya bakan pencerelerin altından gelen çeşit çeşit burun törpüsüne rağmen güzel kokulardan söz edişime ne demeli? Ahmaklıktan başka bir şey değil! İnsanların bazen garip duygular arasında saçmaladığı oluyor. Nedeni de, hep aptalca bir yürek taşkınlığı... Eve dönüşüm için "yürüdüm" yerine, "sürüklendim" demek daha doğru olur. Üstelik başım da ağrımaya başladı. Soğuk aldım besbelli. Budala gibi, bahar sevinci içinde yazlık pardösümü giymeye kalkıştım. Duygularım hakkında da aldanmışsınız canım. Onlara ters bir anlam vermişsiniz. Size karşı temiz bir bahar sevgisi duyuyorum Varvara Alekseyevna. Öksüz oluşunuz bana, size babalık etmek hakkını bağışlıyor. Bunu bir akrabanın bütün içtenliğiyle söylüyorum. Hoş, akrabalığımız dış kapının üst mandalı gibi, ama gene de akrabanız sayılırım. Hatta şimdi en yakın akrabanız ve koruyucunuz benim. Çünkü koruma, yardım beklemekte haklı olduğunuz kimselerden ihanet, hakaret gördünüz.

Şiirlere gelince, benim gibi bir ihtiyara bunlarla uğraşmanın yakışmadığı yüzde yüz. Şiir saçma bir şey zaten! Bu zamanda şiir yüzünden okulda çocukları pataklıyorlar bile... Böyledir bu iki gözüm.

Mektubunuzda bir de konfordan, rahatlığımdan filan söz ediyorsunuz. Anacığım, ben ne titizim, ne de kılı kırk yaran cinstenim. Şimdiye kadar bundan daha iyi yaşamadım. Artık bu yaştan sonra da çıtkırıldımlık edecek değilim. Karnını tok, sırtını pek olduktan sonra daha ne isterim! Biz kont sülalesi değiliz. Pederim asilzade

değildi. Ailesini geçindirmek için elini benden sıkı tutardı. Dediğim gibi, nazlı olmasına nazlı değilim. Ama, hakçası, eski evim gerçekten daha iyi, daha ferahtı. Hoş bugünkü yerim de fena değil, hatta bazı bakımlardan daha iç açıcı, daha değişik bunu inkâr edemem. Ama ne de olsa ilkini de arıyorum. Biz ihtiyarlar, yani yaşlı insanlar eşyamızasevdiklerimiz kadar bağlı oluyoruz. Daire ufacıktı. Duvarlar – anlatmaya değmez ya! – basbayağı duvardı... Sorun duvarlarda değil, anılar, geçmişe ait anılariçimi sıkıyor... Hem de işin tuhafı, bunlar daha çok tatlı anılar olduğu halde üzülüyorum. O zamanlar fena gözüken, insanı kızdıran olaylar bile anı olunca bütün kötülüğünü kaybediyor, hayalde cazibe kazanıyor. Ev sahibemle öyle sessiz yaşardık ki, Varenka! Öldü ihtiyarcık. Onu hatırladıkça içim sızlıyor. Çok iyi bir kadındı; benden fazla kira da almazdı. İşi gücü, upuzunşişlerle, bez paçavralarından kestiğişeritleri yatak örtüsü şeklinde örmekti. Işığı beraber kullandığımız için aynı masada çalışırdık. Maşa isminde bir torunu vardı. Onun bebekliğini bilirdim. Bugün on üçünde olmalı. Pek neşeli, afacan bir şeydi, boyuna güldürürdü bizi... Üçümüz beraberce yaşardık. Uzun kış gecelerinde, yuvarlak masamızın etrafına geçer, ilkin çayımızı içerdik. Sonra herkes işine başlardı. Bizim nine, Maşa'nın canı sıkılmasın, afacana yaramazlık fırsatı çıkmasın diye masala başlardı. Ne masallardı bunlar! Değil çocuk, büyük adam bile seve seve dinlerdi! Çubuğunu yakıp dinlemeye başladın mı, iş filan aklımdançıkardı. Hele o yaramaz kızımızı görmeliydiniz. Elini pembe yanağına dayar, güzel ağızcığını açarak dalgın dalgın dinlerdi. Masal korkulu olunca gözlerini yumar, ninesine sokulurdu. O hali pek hoşuma giderdi. Mumun nasıl tükendiğinin, dışarıyı kasıp kavuran karın, tipinin farkına bile varmazdık. Aşağı yukarı yirmi yıl hep böyle güzel günler geçirdik, Varenka. Benim de çenem açılıverdi. Belki böyle konulardan hoşlanmazsınız. Zaten, hele ortalığın kararmaya başladığı şu saatlerde bunları hatırlamak bana da acı geliyor.

Tereza bir şeylerle uğraşıyor; benim hem başım, hem de biraz sırtımağrıyor. Kafamdaki düşünceler de tuhaf, onların da bir ağrısı var sanki... Bugün içim sıkılıyor Varenka! Size gelmemi istiyorsunuz. Olacak şey mi bu canım, başkaları ne der sonra? Avludan geçerken, bizdengören olur; sorup soruşturmaya, türlü türlü anlam-

lar verip dedikodu yapmaya başlarlar. İşi bambaşka gözle görür onlar. Yok meleğim, sizi yarın akşam kilisede görürüm. Bu, her ikimiz için daha tehlikesiz, daha akıllıca bir hareket olur. Size bu şekilde mektup yazdığım için kusura bakmayın: Okuduktan sonra pek saçma sapan buldum. Ne yaparsın Varenka, ihtiyar, cahil bir adamım. Bu yaştan sonra yeniden okumaya kalkışsam, kafam almaz. Açık yazayım desem, hemen saçmalıyorum. Bunu anlamam için kimsenin uyarmasına, alayına da gerek yok. Bugün pencerede gördüm, perdenizi indirdiğinizi de gördüm. Güle güle, Allaha emanet olun.

İçten dostunuz
Makar Devuşkin

Not: Hiç kimse hakkında hiciv yazıları yazmayacağım hayatım. Boşuna gevezelik etmek için yaşlıyım artık. Üstelik "Kazma kuyuyu, düşersin içine" hesabı, benimle de alay edenler olabilir.

9 Nisan

Sayın Makar Alekseyeviç;

Ayıp değil mi, aziz dostum ve velinimetim Makar Alekseyeviç! Durup dururken bu kadar huysuzlanıp dert edinmişsiniz. Yoksa bana mı kırıldınız? Ah, bazen pek patavatsız oluyorum. Fakat sözlerimi iğneli alaylar şeklinde anlayacağınız hiç aklıma gelmemişti. Emin olun; ne yaşınızla, ne de huyunuzla alay etmeye asla cesaret edemem. Bütün bunlar düşüncesizliğimden ve çok can sıkıntısından oldu. İnsan, canı sıkılınca neler yapmaz ki! Mektubunuzdan, biraz şakalaşmaz istediğinizi sanmıştım. Sonra, bana kırıldığınızı anlayınca fena halde üzüldüm. Hayır, aziz dostum ve velinimetim; benim duygusuz, nankör olduğumdan kuşkulanıyorsanız çok yanılıyorsunuz. Beni kötü insanlardan, onların nefret ve hücumlarından koruyarak yaptığınız iyiliği bütün kalbimle takdir ediyorum. Ömrümün sonuna kadar sizin için Tanrıya duacı olacağım.

Bugün hiç keyfim yok. Ateşli titreme nöbetleri geliyor. Fedora epey merak ediyor. Bize gelmekten çekinmenize gerek yok Makar Alekseyeviç. Kim karışır buna? Sizinle tanışmamız yeter. Mektubu-

mu burada kesiyorum. Yazılacak başka bir şey yok. Zaten yazacak halim de yok, rahatsızım. Hoşça kalın Makar Alekseyeviç.

Bana darılmamanızı; ayrıca size karşı sonsuz saygı ve sevgimden emin olmanızı tekrar tekrar rica eder, en derin saygılarımı sunarım.

Sadık hürmetkârınız
Varvara Dobroselova

12 Nisan

Pek muhterem Varvara Alekseyevna;

Yine ne oldu size anacığım? Beni hep böyle korkutuyorsunuz. "Kendinizi koruyun, dışarı çıkarken sıkı giyinin, fena havada sokağa çıkmayın ve çok ihtiyatlı olun" diye her mektupta yazıyorum. Oysaki, sizin hiç oralı olduğunuz yok. Çocuk gibisiniz vallahi. Zayıf, saman çöpü kadar narinsiniz. En ufak şeyden hasta düşüyorsunuz. Bunu bilerek her türlü tehlikeden kaçınmanız, sizi sevenleri üzmemeniz gerekir.

Yaşayışımı, çevremi etraflı olarak anlatmamı istiyorsunuz anacığım. Hay hay; istediğinizi seve seve yerine getireceğim. Baştan başlayalım iki gözüm, daha düzgün olur.

Sokaktan evimize giriş oldukça güzel. Ama kapıya çıkan temiz, aydınlık, geniş, her yanı pirinç ve kızılağaçtan bir merdiven var. Fakat arka merdivenimizi hiç sormayın! Dolambaçlı, rutubetli, kirli bir şey... Basamakları kırık; duvarları o kadar yağlı ki, el dokundukça yapışıyor. Her katın sahanlığında bir sürü sandık, iskemle, kırık dolap yığılı. Şuraya buraya çaputlar asılmış. Camlar kırık; toz, süprüntü, yumurta kabukları ve balık içleriyle dolu çöp kapları var. Kokudan, pislikten geçilmiyor.

Odalar hakkında yazmıştım. Oldukça iyi, rahat yerler. Yalnız bir havasızlık var. Daha doğrusu, hava baygın, keskin bir küf kokusuyla dolu. İlk etki pek iyi olmuyor, ama bir iki dakika sonra alışılıyor. Bütün bunlar hiç farkına varmadan kayboluyor. Koku, insanın her yanına sindiği için yadırganmıyor. Ama kanaryalar bizdeki havaya dayanmıyor. Denizci beşincisini aldı; yine boşuna... Bizim hava, kuşları bir bir öldürüyor. Güneşli, aydınlık bir mutfağımız var. Yine de sabahları, et ya da balık kızartılınca epey duman yapıyor. Üs-

telik su sıçratıp ortalığı ıslatıyorlar... Ama akşam üstleri mutfağımız cennet gibi oluyor. İçerde gerili iplere asılmış eski püskü çamaşırlar hiç eksik olmuyor. Odam mutfağa bitişik olduğu için, çamaşır kokusundan biraz rahatsız oluyorum. Zararı yok, zamanla alışılıyor.

Patırtı, gürültü sabahın erken saatlerinden başlıyor Varenka. Kiracılar kalkıp dolaşıyor, pat küt diye şuraya buraya çarpıyorlar; bunlar ya işe gidenler, ya da kendiliğinden erken kalkanlardır. Hepsinin ilk işi çay içmek oluyor. Semaverlerin çoğu ev sahibimize ait. Az olduğu için sıraya giriyoruz. Çaydanlığını sıra dışı uzatanın canına okurlar. Yeni geldiğim sırada o acemiliği ben de yapmıştım. Neyse, geçelim bunu... Kiracılarla tanışmam da o vesileyle olmuştu. İlkin denizciyle tanıştım. Çok samimi bir çocuk. Kendine ait nesi var nesi yok, anlattı. Anasından babasından; Tula Belediye Başkanı'yla evli olan kız kardeşinden, Kronştad şehrinden söz etti. Beni korumaya söz verdi ve hemen çay içmeye davet etti. Onu kumar oynanan odada buldum. Bana çay verdiler. Sonra, ille kumar oynayalım diye tuttırdular. Artık bunu alay olsun diye mi, ciddi mi söylediler, bilmiyorum. Geceden kalmış, oynuyorlardı; odaya girdiğim zaman oyun hâlâ devam ediyordu. Tebeşir, kâğıtlar, gözleri yakan bir duman... Ben oyuna katılmak istemeyince, filozofluk tasladığımı söylediler. Sonra da kimse benimle konuşmadı; doğrusu buna memnun oldum. Bir daha uğrar mıyım yanlarına, heriflerin hepsi kumarbaz! Memurda bazen edebi toplantılar oluyor. Onun odası pek hoş; alçakgönüllü, temiz bir köşecik.

Bir de sırası gelmişken ev sahibemizi anlatayım Varenka. Zehir gibi, tam anlamıyla bir cadı karı. Tereza'yı gördünüz; ne halde, değil mi? Bir deri bir kemik; yolunmuş tavuktan beter. Zaten topu topu iki adamımız var: Biri Tereza, öbürü de ev sahibemizin uşağı Faldoni. Belki adamın asıl adı bu değil, ama herkes öyle çağırıyor. Saçları havuç kırmızısı... Finlandiyalı mıdır, nedir! Bir gözü bozuk, burnu yamyassı, küstahın biri. Bütün gün Tereza'yla çekişir, durur; bir dövüşmedikleri kalıyor. Kısacası, buradaki hayatım pek o kadar rahat değil. Bir gece olsun hep birden uyusalar da ortalık sessizleşse, ne mümkün! Mutlaka ya bir tarafta toplanıp oyun oynarlar ya da söyleyemeyeceğim şeyler yaparlar. Artık bir hayli alıştığım halde

yine de, ailelerin bu kargaşa ortamında nasıl barınabildiklerine şaşıyorum. Bizde, bir odada yoksul bir aile kalıyor. Yalnız, oturdukları oda öbürleriyle aynı sırada değil de karşıda, hem de tam köşeye düşüyor. Sessiz insanlar, varlıklarıyla yoklukları bir. Odayı ikiye bölmüş, öylece oturuyorlar. Adam yedi yıl önce işten el çektirilmiş, boşta gezen bir memur. Soyadı Gorşkov. Kır saçlı, ufak tefek bir adam. Üstündeki elbise öyle yağlı, öyle hırpani bir şey ki, baktıkça yüreğim sızlıyor; benden beş beter! Pek zavallı bir hali var; cılız mı cılız; dizleri, elleri, başı titriyor. Bazen koridorda karşılaştığımız oluyor. Bir hastalığı var herhalde. Üstelik son derece ödlek, herkesten korkuyor. Yürürken hep kıyı kıyı gidiyor. Ben de çekingenim, ama bu adam benden baskın. Karısı ve üç çocuğu var. En büyük oğlu, babasına çekmiş, tıpkı onun gibi çelimsiz. Karısının bir zamanlar güzel olduğu hâlâ belli. Zavallı öyle bakımsız geziyor ki!.. İşittiğime göre, ev sahibemize borçlanmışlar, kadın boyuna surat ediyor. Ayrıca, Gorşkov'un memuriyetten ayrılmasıyla ilgili birtakım can sıkıcı işleri de varmış. Dava mı, mahkeme mi, tahkikat mı öyle bir şey. Fakat o kadar yoksul insanlar ki, tarife sığmaz. Günün hiçbir saatinde odalarından çıt çıkmıyor. Çocukları bile sessiz şeyler. Bir kerecik olsun, başka çocuklar gibi oynayıp güldüklerini görmedim. Ama iyi bir belirti değil bu. Bir akşam üstü kapılarının önünden geçiyordum. Nasılsa o aralık bütün ev sessizleşmişti. Birdenbire, kulağıma bir hıçkırık, sonra birtakım fısıltılar, arkasından yine hıçkırmalar geldi. Bu öyle sessiz, için için bir ağlamaydı ki, yüreğim parçalandı. O gece hep bu zavallıları düşündüm, gözüme uyku girmedi.

Şimdilik hoşça kalın değerli dostum Varenka. Size burayı elimden geldiğince anlattım. Bugün hep sizi düşünmekle vakit geçirdim. Kalbim sızlıyor sizin için. Sıcak bir paltonuz olmadığını biliyorum. Ah şu Petersburg baharları... Rüzgâr, karla karışık yağmur... Öldürür bunlar insanı Varenka! Tanrı bu havalardan korusun. Mektubum güzel olmadı kusura bakmayın. Ne yapayım, ifadem bozuk. Sizi neşelendireyim diye, aklıma estiği gibi yazıyorum. Vaktiyle okusaydım böyle olmazdı tabii. Oysa ne okuduk, ne de bir şey öğrenebildik!

Sadık dostunuz
Makar Devuşkin

25 Nisan

Sayın Makar Alekseyeviç;

Bugün kuzinim Şasa'ya rastladım. Ne kötü durumda bilemezsiniz. O da mahvolacak. Bir yerden duyduğuma göre, Anna Fedorovna hep benimle uğraşıyormuş. Galiba bu kadın benim yakamı hiç bırakmayacak. *Beni affetmek*, olanları unutmak ve beni görmeye gelmek istiyormuş. Sizin akrabam olmadığınızı, kendisinin bana daha yakın olduğunu söylüyormuş. Aile işlerimize karışmaya hakkınız yokmuş. Beni de sadakanızla, sırtınızdan geçindiğim için ayıplıyormuş... Annemle bana tam iki buçuk yıl bakmış, bizleri açlıktan ölmekten kurtarmış, borcumuzu bağışlamış. Ben de bütün bu iyilikleri unutmuşum... Annemi bile rahat bırakmıyor! Zavallı anneciğim, bu kadının bana yaptıklarını bir bilseydi! Ama Tanrı hepsini biliyor. Üstelik, aptallığımdan kısmetimi kaçırdığımı söylüyor... O, bana mutluluk yolunu göstermiş, başka bir şeye karışmamış. Ben onurumu korumasını bilmemişim, belki de korumak istememişim... Peki suç kimin?.. Aman Allahım!.. Bay Bıkov'un haklı olduğunu söylüyor; bir kız ki... Ah, bunları yazmak ne kadar acı. Yani erkekler böyleleriyle evlenmek zorunda değilmiş. Bu haksızlıkları duymak çok acı geliyor Makar Alekseyeviç! Şaşkına döndüm. Titriyorum, hıçkıra hıçkıra ağlıyorum. Şu mektubu iki saattir bitiremedim. O kadının, bana karşı işlediği suçu bildiğini sanıyordum. Oysa hiç de öyle değil.

Benim için sakın üzülmeyin aziz dostum ve biricik koruyucum. Fedora'nın şişirmesi; hasta filan değilim. Yalnız dün annemin ayini için Volkovo mezarlığına gittiğim sırada biraz üşütmüşüm. Keşke benimle birlikte gelseydiniz! Size o kadar da yalvardım. Zavallı, zavallı anneciğim, mezarından başını kaldırıp bana yapılanları bir görseydin!

V.D.

Yavrum Varenka!

Bu mektupla birlikte biraz üzüm gönderiyorum. İyileşme evresinde bulunanlar için çok iyiymiş. Doktorlar da öneriyorlar; bunun

için gönderiyorum. Geçen gün küçük beyaz ekmeklerden istemiştiniz. Onlardan da aldım, yolluyorum. İştahınız nasıl canım; en önemlisi bu. Eh, geçmiş olsun! Tanrıya şükür, üzüntülerimizle birlikte hepsi bitti.

Kitap işinize gelince: Şimdilik bir şey bulamadım. Buradakilerin pek övdüğü bir kitap var. Güzelmiş, ifadesi pek güçlüymüş. Ben okumadım, ama okuyanlar söylüyor. Kendim için istedim, vermeyi vaat ettiler. Yalnız sizin bunu okuyup okumayacağınızı bilemem. Bu konuda pek nazlısınız. Zevkinize göre bir şey bulmak pek kolay değil. Biliyorum, anacağım; besbelli şiirli, aşklı, iç çekişlerle dolu kitaplar istersiniz. Şiir bulurum size. Bende el yazısıyla yazılmış bir defter var.

Benim için kaygılanmayın anacığım. Halimden memnunum. Fedora'nın size söylediklerinin hepsi yalan! Ona sözlerinin hep yalan olduğunu yüzde yüz söyleyin! Dedikoducu kadın! Yeni resmi redingotumu sattığım da yalan. Ne diye satacakmışım? Kulağıma geldiğine göre, bana kırk gümüş ruble ikramiye vereceklermiş; eşya satmak için kendinizi üzmeyin, anacığım. Yalnız şu ihtiyarı üzüntüden kurtarmak için bir an önce iyileşmeye bakın, meleğim.

Benim zayıfladığımı da kimden duydunuz? Bunların hepsi uydurma canım. Maşallah turp gibiyim, öyle şişmanladım ki, halimden utanıyorum. Keyfim yerinde, bir sizin iyileşmeniz kaldı. Haydi hoşça kalın meleğim. Parmaklarınızdan teker teker öperim.

Sadık ve değişmez dostunuz
Makar Devuşkin

Not: Canım, siz yine olmayacak şeyler yazmaya başladınız. Öyle sık sık nasıl gelebilirim size? Olsa olsa, geceleri, ortalık kararınca. Ama şu sıralar hemen hemen hiç gece olmuyor[1]. Hastalığınız sırasında kendinizi kaybettiğiniz zaman hep yanınızdaydım. Bunu nasıl becerdim, kendim de şaşıyorum. Ama buradakiler meraklanıp soruşturmaya başladıkları için ayağımı kestim. Zaten bir dedikodu uyduruldu bile. Tereza'ya güvenim var, boşboğaz değildir. Ama

(1) Petersburg'da, diğer bazı Kuzey bölgelerinde olduğu gibi, mayıs ayında geceleri hava hemen hemen hiç kararmaz.

başkalarının kulağına giderse fena olur. Kim bilir, akıllarına ne gelir, gelir, neler söylerler?.. Bunun için canım hayatım, siz iyileşinceye kadar sabredin de, sonra dışarıda bir yerde buluşuruz.

1 Haziran

Sevgili Makar Alekseyeviç!

Benim için bunca didinip uğraşmanıza karşılık bizi sevindirecek, hoşunuza gidecek bir şey yapmayı düşündüm. Sonunda can sıkıntısından, başka işim olmadığı bir sırada konsolun çekmecelerini karıştırıp size bu mektupla birlikte yolladığım defteri arayıp buldum. Bu defteri hayatımın mutlu günlerinde yazmaya başlamıştım. Eski hayatımı, annemi, Pokrovski'yi, Anna Fedorovna'da geçirdiğim günleri ve başıma gelen felaketleri merak eder dururdunuz. Bu defteri okumak için sabırsızlanıyordunuz. Kim bilir, nasıl bir düşünceyle hayatımın bazı anlarını not ettiğim bu defteri göndermekle sizi memnun edeceğimi düşündüm. Fakat ben yeni baştan okurken hüzün duydum. Notlarımın son satırını yazdığımdan beri kendimi iki kat yaşlanmış hissediyordum. Bu yazıları aralıklarla yazmıştım.

Hoşça kalın Makar Alekseyeviç. Fena halde canım sıkılıyor, uykusuzluk da ayrıca rahatsız ediyor. Can sıkıcı bir nekahet!

V.D.

I

Babam öldüğü zaman on dört yaşındaydım. Hayatımın en mutlu dönemi olan çocukluğum burada değil, uzak bir taşra köşesinde başlamıştı. Babam; T. eyaletinde, Prens P.'nin çok büyük malikânesinin kâhyasıydı. Prensin köylerinden birinde, kendi halimizde, sessiz sedasız, mutlu bir hayat yaşıyorduk. Ben, ufacık bir afacandım. İşim gücüm çayırda, koruda, bahçede dolaşıp oynamaktı; kimse benimle ilgilenmezdi. Babamın işleri başından aşkındı; annem de ev işlerinden nefes alamıyordu. Sabah erkence kalkar ve havuza, koruya ya da ot biçme zamanı çayıra, harman yerine giderdim. Güneşin cayırcayır yakmasına, çalılara takılarak üstümün başımın paramparça olmasına aldırmazdım. Sonradan evde azar işiteceğim de umu-

rumda değildi!

Öyle sanıyorum ki, o köyden hiç çıkmasam, yaşam boyu hep aynı yerde kalsam çok mutlu olurdum. Oysa doğduğum yeri henüz çocukken bırakmak zorunda kaldım. Petersburg'a taşındığımız zaman ancak on iki yaşındaydım. Hazırlıklar sırasında nasıl üzüldüğümü hiç unutmam. Sevdiğim her şeyden ayrıldığım için ağlıyordum. Gözyaşları içinde babamın boynuna sarıldım, köyde hiç olmazsa biraz daha kalmamız için yalvarmaya başladım. Babam kızdı; annem ağlıyor, işler için gitmemiz gerektiğini söylüyordu. Yaşlı Prens P. ölmüştü. Mirasçıları babamın işine son vermişlerdi. Babamın Petersburg'da bazı özel girişimlerde yatırılmış bir miktar parası vardı. Durumu düzeltmek için, işinin başında bulunmasının yararına inanıyordu. Bütün bunları sonraları, annemden öğrendim. Buraya gelince, Petersburgskaya Storona'ya yerleştik, babam ölünceye kadar hep aynı evde kaldık.

Yeni hayata alışmak bana pek güç gelmişti. Petersburg'a sonbaharda geldik. Köyümüzü sıcak, güneşli bir günde bırakmıştık. Hasat bitmek üzereydi. Harman yerinde ekin tınazları yükseliyor, etraflarında cıvıldaşan kuş sürüleri uçuşuyordu. Her yan neşe, aydınlık içindeydi. Oysa buraya puslu, yağmurlu bir günde geldik. Tanımadığım bir sürü soğuk, hırçın, asık yüzlü çehreyle karşılaştım. Şöyle böyle yerleştik. O zamanki telaşımızı hiç unutmam. Herkes meşguldü, herkesin elinde bir işi vardı. Kolay değildi elbette, yeni bir ev kuruyorduk. Babam hep dışarıdaydı. Annemin de işten başını kaldırdığı yoktu. Beni büsbütün unutmuşlardı. Yeni evde geçirdiğim ilk gecenin sabahı pek üzgün kalktım. Pencerelerimiz sarı bir duvara bakıyordu. Sokak her zaman çamur içindeydi. İşlek bir sokak da değildi.

Bütün gün evde can sıkıntısından ne yapacağımı bilemiyordum. Akrabamız, candan bir dostumuz yok gibiydi. Anna Fedorovna'yla babam kavgalıydı, ona borcu vardı. Eve iş için sık sık gelenler oluyordu. Her gelişte tartışırlar, bağırıp çağırırlardı. Bu ziyaretlerden sonra babam somurtur, hırçınlaşırdı. Saatlerce odanın bir köşesinden öbür köşesine dolaşır, kimseye tek söz söylemezdi. Böyle zamanlarda korkudan annemin de sesi çıkmazdı. Ben kitabını alıp bir köşeye siner, kıpırdanmaya bile cesaret edemezdim.

Petersburg'a gelişimizin üçüncü ayında beni yatılı okula verdiler. İlk zamanlar yabancı bir yerde kalmak beni sarstı. Yüzüme her şey soğuk, sevimsiz görünüyordu. Öğretmenlerin hepsi sert, kızlar alaycıydı. Ben pek fazla çekingendim. Üstelik sıkı bir disiplin vardı. Hep saatle hareket etmek, genel sofrada yemek yemek, sevimsiz öğretmenlerle çalışmak ilk günlerde beni fena halde sarstı. Uzun, bitmek bilmeyen soğuk gecelerde gözümü kırpmadan ağladım durdum. Akşamları herkes yeni dersi hazırlarken ya da eskileri tekrarlarken, bakışlarımı okuma ya da gramer kitabıma dikiyor, evimizi düşünüyordum. Babamla annemi, yaşlı dadımı, anlattığı masalları anımsıyordum. Zihnim anılar arasında dolaştıkça kederim artıyordu. Eve ait en ufak şeyi anımsamaktan zevk alıyordum. Yeniden evde, ufak odamda, bizimkilerle semaver başında olmayı öyle çok arzuluyordum ki... Orası sıcaktı, her şeyde bana yakındı, her şey benimdi! Anneciğimin boynuna atılıp sımsıkı sarılmayı öyle istiyordum ki!..

Bunları düşüne düşüne, göz yaşlarımı içime akıtıp sessizce ağlamaya başlardım. Bu halimle Fransızca sözcüklerden hangisi aklımda kalırdı? Sabahki ödevimi hazırlamadığım için bütün gece düşümde öğretmenlerle, müdireyle, kızlarla uğraşırdım. Ertesi gün dersi bilemez, ceza olarak bir kap yemeğe razı olurdum. Sürekli neşesiz, hüzünlüydüm. İlk zamanlar kızlar benimle alay eder, takılırlardı. Sıra halinde yemeğe gittiğimiz zaman, çimdikledikleri, kendi halimde durduğum halde beni nöbetçi öğretmene şikâyet ettikleri olurdu. Cumartesi akşamlarını iple çekerdim. Dadım beni almaya gelince sevinç içinde deli gibi sarılırdım ona. Beni giydirir, sarıp sarmalar, yolda arkamdan güçlükle yetişirdi. Ben durmadan gevezelik eder, laf yetiştirirdim. Eve neşe, sevinç içinde gelirdim. Bizimkilere, on yıllık hasretten dönmüş gibi sarılırdım. Sonra dilim çözülürdü. Boyuna anlatır, kahkahalar atar, hoplayıp zıplardım. Babamla dersler hakkında ciddi ciddi konuşurduk; öğretmenlerimizden, Fransızca'dan, Lemond gramerinden söz ederdik. Hepimiz neşeli, mutluyduk. Şimdi bile o dakikaları anımsamak bana zevk veriyor.

Babamın gönlü olsun diye, bütün gayretimle okuyordum. Benim için ne tür özverilere katlandığını, nasıl sıkıntı çektiğini görüyordum. Onun da günden güne neşesi kaçıyor, yüzü kararıyordu.

Huyları çok değişmişti; büsbütün hırçınlaşmış, sinirli olmuştu. İşleri iyi gitmiyordu, gırtlağa kadar borç içindeydi. Zavallı annem artık ağlamaktan korkuyor, babamı darıltmamak için ağzını açamıyordu. Sağlığı bozulmuş, gitgide zayıflamaya, kötü kötü öksürmeye başlamıştı. Okul dönüşü hepsini surat bir karış buluyordum. Annem gizliden ağlıyor, babam hiddetten köpürüyordu. Daha sonra çatmalar, sitemler başlıyordu. Babam; yüzünü güldürmediğimi, bu acı günlerinde bende de bir teselli bulamadığını söylüyordu. Dişinden tırnağından arttırarak beni okutmaya çalıştığı halde Fransızca iki kelimeyi bir araya getiremediğimden dert yanıyordu. Kısacası, bütün tersliklerin acısını benden ve annemden çıkarıyordu. Anneme, o haliyle nasıl kıyabiliyordu? Kadıncağıza baktıkça yüreğim parçalanıyordu. Yanakları çökmüş, gözleri çukuruna kaçmış, yüzü vetemli insanların rengini almıştı. En çok ben çekiyordum. Sürekli, hiç yoktan bir şey için başlıyor, sonra kızdıkça kızıyor, küplere biniyordu. Bazen, neye kızdığını bile anlayamıyordum. Bir başlayınca neler sıralamazdı! Bozuk Fransızca'mdan, budalalığımdan, müdiremizin tembel, aptal, ahlakımızı düşünmeyen bir kadın oluşundan başlar, hâlâ bir iş bulamamasına, Lemond gramerinin berbatlığına, Zapolski kitabının ondan kat kat üstün olduğuna geçerdi. Benim için boşu boşuna bu kadar para harcadığını, duygusuz, taştan bir yaratık olduğumu bar bar bağırırdı. Oysa zavallı ben, kelimeleri, cümleleri ezberlemek için nasıl didinirdim! Yine de suçlu hep bendim. Bu hareketlerinin nedeni beni sevmemesi değildi. Babam annemle benim için çıldırırdı, fakat huyu böyleydi.

Bütün bu işler, keder ve başarısızlıklar talihsiz babamı son derece yıpratmış, kuruntulu, sinirli bir adam yapmıştı. Sık sık umutsuzluğa kapılıyordu. Sağlığını ihmal etmeye başlamıştı. Bir gün soğuk alıp hasta düştü. Çok yatmadan öyle ansızın, o kadar çabuk ölüverdi ki, hepimiz birkaç gün kendimizi toparlayamadık. Anneme tuhaf bir sersemlik geldi, aklını kaçıracak diye korktum. Babam ölür ölmez, alacaklıların her biri bir yandan sardı. Varınızı yoğumuzu verdik. Buraya gelişimizin altıncı ayında babamın satın aldığı Petersburgskaya Storona'daki küçük evimiz satıldı. Öbür borçların nasıl ödendiğini bilmiyorum ama, biz çırılçıplak aç ve evsiz barksız kaldık. Annem şifasız hastalıktan yakayı kurtaramamıştı. Kendimi-

ze bakacak durumda değildik, mahvolmaya mahkûmduk. Ben on dördümü henüz bitirmiştim. İşte tam o sırada Anna Fedorovna bize uğradı. Söylediğine göre, dışarıda bir çiftliği varmış ve akrabamız oluyormuş. Bunu annemden de duymuştum; yalnız akrabalığımız pek uzaktanmış. Babamın sağlığında bize uğramazdı. Geldiği gün gözleri yaşararak bizimle candan ilgilendiğini söylüyor, büyük kaybımıza, acıklı halimize çok üzülmüş görünüyordu. Bütün bunların hep babamın yüzünden olduğunu de ekledi. Yorganına göre ayak uzatmazmış, kendine haddinden fazla güvenirmiş. Anna Fedorovna eski tatsızlıkları unutarak bize yaklaşmak arzusundaydı. Annem ona karşı hiçbir zaman düşmanlık beslemediğini söyleyince, ağladı. Sonra, annemi kiliseye götürüp (kendi söyleyişiyle) "aziz ölü" için bir ayin yaptırdı. Ayinden sonra annemle resmen barıştı.

Uzun boylu girişler ve tekrarlamalarla, öksüz hayatımızın bütün acılık ve umutsuzluğunu gayet canlı bir ifadeyle önümüze serdi Anna Fedorovna. Sonra bize evinde barınmayı önerdi. Kendisi de bu deyimi kullandı. Annem teşekkür etti ama uzun süre karar veremedi. Sonradan, başka çaremiz olmadığını düşünerek önerisini minnetle kabul ettiğimizi bildirdi. Peterburgskaya Storona'dan Vasilevski Ostrov'a taşındığımız sabahı bugünkü gibi anımsıyorum. Açık, kuru, soğuk bir sonbahar sabahıydı. Annem ağlıyordu; benim de içim parçalanıyordu. Anlaşılmaz bir sıkıntı bütün ruhumu kaplamıştı. Çok acı bir andı bu...

II

Annemle ben alışana kadar, yeni yerimizi epey yadırgadık, sarsıldık.

Anna Fedorovna'nın Altıncı Sokak'ta bir evi vardı. Beş odalıydı. Üçünde Anna Fedorovna ile kuzinim Saşa oturuyordu. Daha pek küçükken yetim kalan Saşa, o zamandan beri Anne Fedorovna'nın yanındaydı. Öbür odaların birinde biz; yanımızdaki odada da Pokrovski adında yoksul bir üniversiteli kiracı oturuyordu.

Anna Fedorovna'nın yaşayışı çok iyiydi. Kendisinden umut edilebilecek olandan daha zengindi. Ama gelir kaynağı, uğraştığı işler kadar gizemliydi. Hep telaşlı, hep işi başından aşkın görünürdü.

Günden birkaç kez arabayla ya da yaya olarak çıkıyordu. Fakat ne yaptığını, neyle uğraştığını bir türlü anlayamıyordum. Her türden, pek çok dostu vardı. Her gün başka başka misafirler geliyordu. Bunların hepsi iş ziyareti oluyor ve gelmeleriyle gitmeleri bir oluyordu. Zili çalar çalmaz annem beni hemen odamıza götürüyordu. Ama Anne Fedorovna bu yüzden, anneme fena halde kızıyordu. Pek burnu büyük olduğumuzu, üstelik bunu haklı gösterecek durumda olmadığımızı saatlerce tekrarlayıp duruyordu. Anna Fedorovna'nın gururumuz yüzünden bu gibi iğnelemelerinin nedenini o sıralar anlamıyordum. Annemin Anna Fedorovna'nın yanında barınmakta neden isteksiz olduğunu ancak şimdi seziyor, daha doğrusu tahmin ediyorum. Anna Fedorovna, kötü bir kadındı; ikimize de durmadan eziyet ediyordu. Bizi evine çağırmasının nedeni benim için hâlâ bilmecedir. İlk zamanlar, oldukça iyi davranıyordu. Ama, yavaş yavaş, gidecek yerimiz olmadığını, bütünüyle elinde olduğumuzu anladıkça, gerçek yüzünü gösterdi...

Dahasonraların bana karşı değişti. Son derece nazik, tatlı, hatta aşırı bir biçimde gönül alıcı davrandı. Fakat, ilk zamanlar annemle birlikte, ben de çekiniyordum. Her an yaptığı iyilikten söz açıyor, başımıza kakıyordu. Başkalarına bizi; Allah rızası için evinde barındırdığı, âciz, zavallı bir dulla yetim kızı olarak tanıtıyordu. Sofrada lokmalarımızı sayıyordu. Yemeyecek olsak, tenezzül etmiyormuşuz gibi yorumluyor, yine sorun çıkarıyordu. Ne yapalım, evinde bu kadar varmış... Acaba kendi evimizde bunu görüyor muymuşuz...

Her fırsatta babamın aleyhinde konuşuyordu. Herkesten üstün olmak istemiş, ama tersi olmuş; karısıyla kızı sokakta kalmış. Merhametli bir akrabası çıkmasaymış, Tanrı bilir halleri nice olurmuş... Daha neler neler söylerdi. Dinlerken acıdan çok tiksinti duyuyorduk. Annem durmadan ağlıyordu. Sağlığı günden güne bozuluyordu. İkimiz sabahtan akşama kadar çalışıyor, eve dikiş alıyorduk. Anna Fedorovna, bunu da hoş görmedi; evinin dikiş atölyesine döndüğünden yakınmaya başladı. Ama, üst baş yapmamız, beklenmedik masraflar için bir köşeye birkaç kuruş koymamız gerekliydi. Her ihtimale karşı biriktirdiğimiz bu parayla, günün birinde oradan kurtulup ayrı bir eve çıkmayı umut ediyorduk. Çalışmak annemi büsbütün yıpratmıştı. Sağlığı gitgide bozuldu, günden güne halsiz düştü!

Hastalık onu kurt gibi kemiriyor, adım adım mezara ulaştırıyordu. Gözlerimle görüyordum bunu...

Günler birbirini kovalıyordu. Yaşantımız, şehirde yaşamıyormuşuz gibi, tam bir sessizlik içinde geçiyordu. Hâkimiyetinden iyice emin olduktan sonra, Anna Fedorovna da sakinleşti. Zaten hiçbir zaman baş kaldırmamıştık. Bizim odayla onun dairesini ayıran bir koridor vardı. Yanımızda, önceden de söylediğim gibi, Pokrovski oturuyordu. Saşa'ya Fransızca, Almanca, Tarih-Coğrafya; Anna Fedorovna'nın dediği gibi "bütün bilimler"i öğretiyordu. Buna karşılık, evde barınıyor, karnıdoyuyordu. Saşa, son derece yaramaz, ele avuca sığmaz bir kız olduğu halde çok zekiydi. O sıralar on üç yaşındaydı. Anna Fedorovna, anneme; benim de Pokrovski ile çalışarak, eğitim açıklığımı kapatmamı söylemişti. Annem bundan çok hoşnut oldu; tam bir yıl Saşa ile birlikte Pokrovski'den ders aldım.

Pokrovski son derece yoksul bir gençti. Sağlığı yerinde olmadığı için, sürekli okuyamıyordu. Bu yüzden ona "Üniversiteli" denilişi daha çok dil alışkanlığındandı. O kadar yavaş ve sessizdi ki, odasında çıt çıkmazdı. Dış görünüşü oldukça garipti. Biçimsiz bir yürüyüşü ve selam verişi vardı. Konuşması da garipti, ilk zamanlar ona bakarken gülmekten kendimi alamıyordum. Saşa, özellikle ders zamanları durmadan onunla eğleniyor, çeşit çeşit muziplikler yapıyordu. Pokrovski bu yüzden çok defa dersi tamamlamadan odasına çekiliyordu. Orada bütün gün kitaplardan baş kaldırmıyordu. Bir sürü pahalı ve değerli kitabı vardı. Dışarıda verdiği birkaç dersten eline geçen bütün parayı kitaba yatırıyordu.

Zamanla onu daha iyi, daha yakından tanıdım. Olağanüstü, saygıdeğer, hayatımda rastladığım en soylu insanlardan biriydi; annem onu çok sayardı, zamanla benim de en iyi arkadaşım oldu; tabii annemden sonra...

İlk zamanlar, koskoca kız olduğuma bakmadan, Saşa'nın yaramazlıklarına katılırdım. Saatlerce, Pokrovski'yi nasıl kızdırıp bağırtacağımız üzerinde kafa yorardık. Çok komik, bizi son derece eğlendiren bir kızışı vardı. (Anımsadıkça şimdi bile utanıyorum!) Bir keresinde onu öyle kızdırmıştık ki, az kalsın ağlıyordu. "Kalpsiz çocuklar..." diye fısıldadığını duyduk. Birdenbire bozuldum, bir eziklik duydum; acıdım adama. Hiç unutmam, kulaklarıma kadar kızara-

rak, gözlerim yaş içinde, üzülmemesi, aptalca şakalarımıza gücenmemesi için yalvarmaya başladım. Ama, Pokrovski kitabı kapadı, dersi bitirmeden odasına gitti. Bütün gün vicdan azabı içinde kıvrandım. Onu kaç defa ağlayacak hale getirdiğimizi düşündükçe, olduğum yerde duramıyordum. Onu ağlatmak istemiş, sabrını tüketerek, sonunda başarmıştık. Kendi kendime duyduğum hırstan, vicdanının sesi altında ezilmekten bütün gece gözüme uyku girmedi. Pişmanlık, ruhu huzura kavuştururmuş derler. Bende tam tersi oldu. Nasıl olduysa, üzüntüme gurur da karıştı. Beni çocuk olarak görmesini istemiyordum. Artık on beş yaşındaydım.

O günden sonra, Pokrovski'nin hakkımdaki fikrini değiştirmek için hayalimden binlerce plan kurmaya başladım. Fakat çekingenliğim harekete geçmeme engel oluyordu. Ama Saşa'nın yaramazlıklarına katılmıyordum da. Pokrovski artık bize kızmıyordu, ama onurum için bu kadarı yeterli değildi.

Şimdi, hayatımda rastladığım en garip, en meraka değer ve en acınacak bir adamdan biraz söz açmak isterim. Ondan notlarımın bu kısmında söz açmamın nedeni, o zamana kadar bu kişiyle hiç ilgilenmememdir. Ama sonradan Pokrovski'ye ait olan her şey, beni ilgilendirmeye başladı.

Evimize bazen ufak tefek, ak saçlı yaşlı bir adam gelirdi. Üstü başı kirli, yamuk yumuk biriydi. İlk bakışta insana bir şeyden, hatta kendi varlığından utanıyormuş duygusu veriyordu. Bu yüzden, ezilip büzülüyor, kırıtıyor, ağzını gözünü oynatıyordu. Bazen bize gelir, camlı kapının önünde durur, içeriye girmeye bir türlü cesaret edemezdi. Bizlerden birini; beni, Saşa'yı ya da ona yumuşak yüz gösteren bir hizmetçiyi görünce hemen el sallamaya, birtakım işaretler yapmaya başlardı. Biz de, aramızdaki sözleşmeye uyarak, evde yabancı kimse olmadığını, girebileceğini göstermek için baş sallardık. İhtiyar, ancak o zaman kapıyı yavaşça aralar, sevinç dolu bir gülümsemeyle, duyduğu hoşnutluktan ellerini ovuşturarak, doğruca Pokrovski'nin odasına yollanırdı. Bu, Pokrovski'nin babasıydı.

Zamanla bu zavallı yaşlı adamın öyküsünü öğrendim. Bir zamanlar çalışıyormuş. Ama, o derece yeteneksizmiş ki, buna hep, en küçük, en silik görevleri vermişler. İlk karısı ölünce (Üniversitelinin annesi) ikinci kez evlenmek istemiş. Basit bir kadın almış. Yeni

karısıyla evin huzuru kaçmış, her şey altüst olmuş. Kadın kimseye nefes aldırmıyormuş, herkesi avucunun içine almış. Üniversiteli Pokrovski o zamanlar 10 yaşındaymış. Analığı, ondan nefret ediyormuş. Fakat talih küçük Pokrovski'ye gülmüş. Memurluğu sırasında babasını tanıyan ve koruyan birkaç çiftlik sahibi Bıkov, çocuğuyla da ilgilenmiş, onu okula yerleştirmiş. İlgilenmesinin nedeni vaktiyle annesini tanıyor olmasındanmış. Kızı, memur Pokrovski'yle evlendiren Anna Fedorovna imiş. Anna Fedorovna'nın yakın ve sevgili dostu olan Bay Bıkov, gönlünden koparak kıza beş bin ruble düğün armağanı vermiş. Sonradan bu paranın nereye gittiği belli olmamış. Bütün bunları Anna Fedorovna'dan dinledim. Genç Pokrovski, aile işlerinden söz etmeyi sevmezdi. Anlattıklarına göre, annesi son derece güzelmiş. Bunu duyduktan sonra, onun Pokrovski gibi silik bir adamla evlenmiş olması insanın tuhafına gidiyor. Genç yaşında, evlendikten dört beş yıl sonra ölmüş.

Küçük Pokrovski, ilkokulu bitirdikten sonra, jimnaza[1], sonra üniversiteye girmiş. Sık sık Petersburg'a gelen Bıkov, onunla ilgilenmeye devam ediyormuş. Pokrovski zafiyeti yüzünden üniversiteye devam edemiyormuş. Bay Bıkov, onu Anna Fedorovna ile tanıştırmış. Genç Üniversiteli'nin, kadının evine pansiyoner olarak girişinin öyküsü bu... Pokrovski, bunun karşılığı olarak Saşa'ya ders vermeyi kabul etmişti.

İkinci karısının zulmüne dayanamayan yaşlı Pokrovski, içmeye başlamış. Hemen hemen her zaman çakırkeyifmiş. Karısı onu dövüyormuş. Sonunda onu mutfağa sürmüş. Adam dayak arsızı olmuş. Hakarete, alaya sessizce katlanıyormuş. Çok yaşlı olmadığı halde kötü alışkanlığı yüzünden bunamış gibiydi gerçekten de. İçinde, insani özgü duygulardan yalnızca oğluna karşı sınırsız sevgisi kalmıştı. Söylediklerine göre, genç Pokrovski, tıpkı ölen annesine benziyormuş. Belki de çocuğuna karşı duyduğu bu şiddetli sevgi, karısından ona çok iyi anılar kalmasından ileri geliyordu. Yaşlı adam, oğlundan başka bir şeyden söz etmez, devamlı olarak haftada iki kez onu görmeye gelirdi. Daha sık gelmeye cesaret edemiyordu.

(1) Jimnaz, eski Rusça'da orta öğretiminyapıldığıokuldur.

Çünkü, genç Pokrovski, babasının ziyaretlerinden hoşlanmazdı. Bu gencin, babasına karşı saygısızlığı başlıca kusuruydu. Hoş, babası da bazen dayanılmaz bir hal alıyordu ya! Bir kere, son derece meraklıydı; ayrıca, incir çekirdeği doldurmaz sözleriyle, çocuğun çalışmasına engel oluyordu. Üstelik sarhoş geliyordu. Oğlu, yavaş yavaş, yaşlı adamın kusurlarını düzeltebildi. Adamcağız her şeye burnunu sokmuyor, çenesini tutuyordu. Oğlunun her sözünü kehanet gibi dinliyor, izni olmadan ağzını bile açmıyordu.

Zavallı adam, Petenka diye çağırdığı oğluna karşı sevgi ve hayranlığından hayat buluyordu. Onu görmeye geldiği zamanlar, besbelli, nasıl karşılanacağından kuşkulu olduğu için hep düşünceli, çekingen bir hali vardı. Uzun zaman oğlunun odasına giremiyor, tesadüfen o sırada beni görürse, hemen bir soru yağmuruna tutuyor, belki yirmi kez aynı şeyleri tekrarlıyordu; Petenka ne âlemdeydi? Sağlığı nasıldı? Neşesi yerinde miydi, ne yapıyor, önemli bir şeyle mi uğraşıyordu? Yazı mı yazıyordu, yoksa düşünüyor muydu?

Adamcağız, ancak ben elimden geldiğince cesaret verip yatıştırdıktan sonra girmeye karar veriyordu. Usul usul, sessizce kapıyı aralıyor, önce başını sokuyordu. Oğlunun kızmadığını, başıyla ona işaret ettiğini görünce odaya süzülüveriyordu. Paltosunu ve geniş kenarlı yırtık pırtık şapkasını çıkarıp çengele asıyordu. Bunları tam bir sessizlik içinde yapıyor, sonra bir köşede sandalyeye ilişerek gözlerini oğlundan ayırmıyordu. Bakışıyla her hareketini kapıyor, Petenka'sının neşeli olup olmadığını sezmeye çalışıyordu. Oğlunun suratı azıcık asık olsa, yaşlı adam farkına varıp hemen yerinden kalkardı. Sadece bir dakika için uğradığını söyler, "Çok çalıştım da, geçerken biraz dinleneyim dedim..." derdi. Sonra sessiz, boynu bükük bir halde paltosunu, hırpani şapkasını alır, kapıyı aynı sessizlikle açardı. Çıkarken, içinde biriken acıyı bastırıp oğluna göstermemek için zorla gülümserdi.

Ama oğlu ona güler yüz gösterir de, iyi karşılarsa, yaşlı adam sevincinden ne yapacağını şaşırırdı. Sevinç, yüzünden, bütün hareketlerinden belli olurdu. Oğlu ona bir şey söyleyince, sandalyede hafifçe doğrularak, alçak sesle, küçülerek, kendinden geçercesine cevap verirdi. Konuşurken en seçme, en neşelendirici deyimleri kullanmaya özenirdi. Aksi gibi hiç de konuşamıyordu. Bozulup şaşırı-

yor, ellerini, hatta bütün vücudunu nereye saklayacağını bilemiyor, verdiği cevabı düzeltmek ister gibi bir süre kendi kendine mırıldanıyordu. Yerinde bir cevap verince koltukları kabarıyordu. Yeleğini, kravatını, frakını çekiştiriyor, oradan bir kitap alıyordu. Kitap ne olursa olsun, açıp hemen oracıkta gelişigüzel bir şeyler okumaya başlıyordu. Bunu yapmacık bir kayıtsızlık ve serinkanlılıkla yapıyor, sanki oğlunun kitaplarını her zaman öyle karıştırabilirmiş, çocuğunun iltifatı da pek doğalmış gibi davranıyordu. Ama, bir keresinde Pokrovski ona, kitaplarına dokunmamasını rica edince, zavallının nasıl korktuğunu gördüm. Şaşırdı, kitabı aceleyle baş aşağı koydu. Sonra, düzeltmek isterken devirdi, arkasına öne getirerek soktu. Kızararak gülümsüyor, suçununasıl affettireceğini bilemiyordu.

Pokrovski, öğütleriyle yaşlı adamı alışkanlıklarından yavaş yavaş vazgeçiriyordu. İki üç defa ayık görünce, sonraki gelişlerinde, ayrılırken ona yirmi beş, elli kopek, bazen daha da fazla vermeye başladı. Arada bir ayakkabı, kravat ya da yelek alıyordu. Yaşlı adam, cicilerini giyinince öyle horozlanıyordu ki! Bazen bize de uğruyordu. Saşa ile bana tatlı çörekler, elma getiriyor, hep Petenka'sından söz ediyordu. Bizden iyi çalışmamızı, söz dinlememizi rica ediyordu. Petenka'nın ne iyi, ne örnek ve ilgili bir evlat olduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Konuşurken, sol gözünü tuhaf tuhaf kırpıp öyle maskaralıklar yapıyordu ki, gülmekten kendimizi alamıyor, basıyorduk kahkahayı... Annem onu çok seviyordu. Yaşlı adam, Anna Fedorovna'nın önünde süklüm püklüm durduğu halde ondan nefret ediyordu.

Bir süre sonra Pokrovski'yle çalışmayı kestim. Beni eskisi gibi hâlâ çocuk, Saşa'yla yaşıt, afacan küçük bir kız sayıyordu. Eskileri silip unutturmaya bütün çabamlaçalıştığım için, buna müthiş içerliyordum kendime. O bunun farkında olmadıkça hırsım artıyordu. Pokrovski'yle ders dışında hemen hemen hiç konuşmuyordum; konuşamıyordum zaten. Kızarıp bozarıyor, sonra da bir köşede hiddetimden ağlıyordum.

Bunun sonununneye varacağını kestiremiyordum. Birbirimize yaklaşmamıza tuhaf bir olay yardım etti. Bir akşam Anna Fedorovna'da otururken, usulcacık Pokrovski'nin odasına geçtim. Evde olmadığını bildiğim halde, ne diye oraya gittiğimi kendim de anlaya-

mıyordum. Bir yıldan fazla bir zamandan beri bitişik odalarda oturduğumuz halde, onun odasına adım atmış değildim. Kalbim kopacakmış gibi çarpıyordu. Büyük bir merakla etrafa bakındım. Oda pek yoksulgörünümlü ve oldukça dağınıktı. Masa, iskemlelerin üstü kâğıt doluydu. Her taraf kitap ve kâğıttı. Aklıma tuhaf bir şey geldi ve o anda içimi tatsız bir öfke kapladı. Bana öyle geliyordu ki, bu adam arkadaşlığımı, sevgi dolu kalbimi az görüyordu. O okumuş bir gençti; ben ise budalanın biriydim. Hiçbir şey bilmiyordum, tek bir kitap okumamıştım... Kitaplarla tıklım tıklım dolu olan raflara gıpta ile baktım. Hiddet, üzüntü, bayağı bir çılgınlık duyuyordum. Bütün bu kitapları, bir tekini bırakmadan, hem de mümkün olduğu kadar çabuk okumak için dayanılmaz bir arzu duydum. Bu isteğimi gerçekleştirmeye karar verdim. Bilmem; belki de onun bildiklerini öğrenmekle arkadaşlığına daha layık olacağımı sanıyordum. Rasgele bir rafa atılıp elime geçen tozlu eski cildi kaptım. Sonra kızarıp sararar ak, heyecan ve korkudan tir tir titreyerek çaldığım kitabı odamıza götürdüm. Bunu annem uyuduktan sonra, kandilin ışığında okuyacaktım.

Ama odaya gelip de aceleyle kitabı açınca, sayfaları yarı çürümüş, kurt yenikleriyle dolu oldukça eski bir yapıt olduğunu gördüm. Öfkem sonsuzdu. Kitabı rafa koymaya hazırlanırken koridorda bir gürültü, yaklaşan adım sesleri duyuldu. Telaşlandım. Fakat kitaplar öyle sıkışık duruyormuş ki, onu çekince diğer kitaplar genişlemişti. Şimdi eski arkadaşlarına yer vermiyorlardı. Aralarına sıkıştıracak kadar gücüm yoktu. Kitapları var gücümle iteledim. Rafı tutan ve sanki kırılmak için o anı bekleyen paslı çivi birden kopuverdi. Rafın bir ucu aşağıya düştü, kitaplar korkunç bir gürültüyle ortalığa dağıldı. Kapı açıldı, odaya Pokrovski girdi.

Şunu da söyleyeyim ki, Pokrovski, odasına herhangi birisinin girip de bir şeye dokunmasına hiç dayanamazdı. Hele kitaplarına el sürenin vay haline! İrili ufaklı, her boy, her kalınlık ve her şekilde kitap raftan atlayıp masanın üstünde, sandalyelerin altında, odanın ortasında zıplamaya başlayınca halimi siz düşünün. Kaçmak istedim ama geç kalmıştım. "Her şey bitti. Mahvoldum." diye düşündüm. "On yaşında bir çocuk gibi yaramazlık ediyorum... Budala kız, koca aptal!.." Pokrovski fena halde kızdı.

– Bir bu eksikti! diye bağırdı. Yaptığınız haşarılıklardan utanmıyor musunuz? Hiç mi uslanmayacaksınız?

Kitaplarını toplamaya atıldı. Eğilerek ona yardım etmek istedim.

– Bırakın, bırakın! diye bağırdı. Çağırılmadığınız yere gelmeseniz daha iyi olur.

Bununla birlikte, uysal duruşum onu biraz yumuşattı. Sesini alçaltarak, eski öğretmenliğinin verdiği hakla, öğüt verir gibi devam etti.

– Ne zaman adam olacaksınız? Bebek değilsinizartık. On beş yaşındasınız.

Bunun üzerine, herhalde sözlerinin doğruluğunu, benim küçük bir kız olmadığımı kendi gözleriyle de görmek için bana baktı ve kulaklarına kadar kızardı. Bir şey anlamıyordum: Karşısına geçmiş, gözlerimi ona dikerek şaşkın şaşkın bakıyordum. Pokrovski malıcup bir tavırla yaklaştı. Fena bozulmuştu. Bir şeyler söylüyor, galiba özür diliyordu. Belki de, genç kız olduğumun bu kadar geç farkına vardığı için özür diliyordu... Bunu anlayınca Pokrovski'den çok utandım, bozuldum. Yüzümü ellerimle kapayarak odadan kaçtım.

Ne yapacağımı, utancımdan nereye gideceğimi bilemiyordum. Beni odasında yakalamıştı, ötesi var mıydı!.. Tam üç gün yüzüne bakamadım. Gözlerime yaş doluncaya kadar kızarıyordum. Aklımdan hem korkunç, hem gülünç türlü türlü düşünce geçiyordu. Bunlardan en çılgınca olanı şuydu: Gidip onunla konuşacaktım; her şeyi açıkça, olduğu gibi anlatacaktım. Akılsız bir çocuk gibi değil; iyi niyetle hareket ettiğimi söyleyecektim. İyiden iyiye karar verdim, ama bereket cesaretim yetmedi buna. Ya yapsaydım!.. Şimdi bile anımsadıkça utanıyorum.

Birkaç gün sonra annem birdenbire çok ağır hastalandı. İki gün yataktan kalkamadı; üçüncü gün ateş, sayıklamalar başladı. O geceyi hiç yatmadan, annemin başucunda geçirdim. Susadığı zaman içecek bir şey verdim, vakti gelince ilaç içirdim. Ama ikinci gece halim kalmadı. İkide bir uykum geliyordu; gözlerim bulanık görmeye, başım dönmeye başlamıştı. Her an yorgunluktan yere düşecek gibi oluyordum. Yine de annemin iniltileriyle silkinip bir an için dalgınlıktan kurtuluyordum. Çok geçmeden tekrar ağırlık basıyordu. Acı

içindeydim. Bir aralık –nasıl olduğunu ne biliyor, ne de anımsıyorum– uykuyla uyanıklık arasında korkunç bir düş, bir hayal gördüm. Dehşet içinde uyandım. Oda karanlıktı. Kandil neredeyse sönecekti; ışık dalgaları kâh birdenbire bütün odayı sarıyor, kâh büsbütün kayboluyordu. Nedense korktum, bütün bütün varlığımı bir dehşet kapladı. Düş gücüm hâlâ gördüğüm kâbusun etkisi altındaydı. İçim daralıyordu. Oturduğum koltuktan fırladım; hep o ağır, ezici korku ile kendimi tutamayarak bağırdım. O anda kapı açıldı, odaya Pokrovski girdi.

Kendime geldiğim zaman, onun kucağındaydım. Beni koltuğa özenle oturtarak su verdi, birbiri ardınca sorular sordu. Verdiğim yanıtları anımsayamıyorum. Elimden tutarak:

– Hastasınız, dedi. Siz de hastasınız. Ateşiniz var. Mahvediyorsunuz kendinizi, sağlığınıza kıymayın bu kadar. Sakin olun; yatıp biraz uyuyun. İki saat sonra uyandırırım sizi; dinlenin bir parça...

Karşılık vermeme zaman bırakmadan:

– Haydi yatın, yatın! diye tekrarladı.

Yorgunluktan halim kalmamıştı, gözlerim kurşun gibi ağırlaşmıştı. Yarım saat kestirmek için koltuğa uzandım ve sabaha kadar deliksiz bir uyku çektim. Pokrovski beni sabah, annemin ilaç zamanı gelince uyandırdı.

Ertesi gün epey dinlenmiştim. O gece koltukta nöbet beklerken uyumamaya karar vermiştim. Saat on bire doğru Pokrovski kapıyı vurdu. Açtığım zaman:

– Tek başınıza canınız sıkılıyor, dedi. Size bir kitap getirdim.

Kitabı aldım. Nasıl bir kitap olduğunu anımsamıyorum. Herhalde o gece, hiç uyumadığım halde ona bakmamıştım. İçimde garip bir heyecan, uyumama engel oluyordu. Yerimde duramıyordum. Birkaç kere koltuktan kalkıp odada gezindim. Bütün varlığımı tatlı bir duygu kaplamıştı. Pokrovski'nin ilgisi bana sonsuz bir sevinç vermişti. Beni düşünüp merak etmesinden gurur duyuyordum. Bütün geceyi hayal kurmakla geçirdim. Pokrovski ikinci kez uğramadı. Ama ben gelmeyeceğini zaten biliyordum, kurduğum planlar bir gece sonrası içindi.

Ertesigece, evde el ayak çekilince, Pokrovski oda kapısını açarak, eşikten benimle konuşmaya başladı. Konuştuklarımızdan ak-

lımda bir tek sözcük kalmadı. Yalnız fena halde utanıp sıkıldığımı, kendi kendime kızdığımı ve konuşmamızın sonunu sabırsızlıkla beklediğimi anımsıyorum. Oysa, bütün gece boyunca bu konuşmayı bekleyen, hayaller kuran, kendi kendine sorular sorup yanıtlayan ben değil miydim?

Arkadaşlığımızda ilk adımları o gece atmıştık. Annemin hastalığı süresince her gece birkaç saati birlikte geçiriyorduk. Yavaş yavaş çekingenliğimi yendim. Ama yine de, her konuşmamızdan sonra kendi kendime kızacak şeyler buluyordum. Bununla birlikte, gizli bir sevinçle, gururumu okşayan bir zevkli Pokrovski'nin benim yüzümden musibet kitaplarını unuttuğunu fark ediyordum. Bir gün gülüşerek, kitapların raftan düşmesini anımsadık. Durum tuhaftı; ben de fazlasıyla saf ve içten konuştum. Heyecanlanıp garip bir coşkunluğa kapılarak ona her şeyi itiraf ettim... Bilgili olmak için okumak istediğimi; herkesin beni hâlâ küçücük bir kız saymasına ne kadar üzüldüğümü anlattım. Tekrar ediyorum ki, o anda pek garip bir ruh hali içindeydim. Kalbim şefkat doluydu, gözlerim yaşarmıştı. Hiçbir şey saklamadan sayıp dökmeye başladım. Arkadaş olmak, onu sevmek istediğimi, kalben birleşip onu avutmak, huzur vermek istediğimi, bir bir söyledim. Pokrovski bana şaşkınlık, hayret içinde garip garip baktı; ses çıkarmadı. Birdenbire derin bir üzüntü, keder duydum. Beni anlamamış, belki de benimle alay etmiş gibi geldi. Aniden, boşanıverdim, hıçkırıklarımı tutamadan, çocuk gibi ağlıyordum. Bir bunalıma düşmüş gibiydim. Pokrovski ellerimi alarak öpüyor, göğsüne bastırıyor, bir yandan da beni yatıştırmaya çalışıyordu. Çok duygulanmıştı. Ne söylediğini anımsamıyorum; yalnız bir ağlayıp bir gülüyor, sonra tekrar ağlayıp tekrar gülüyordum. Yüzüm kızarmış, sevinçten söz söyleyemez olmuştum. Ama bütün heyecanıma karşın, Pokrovski'de sıkılgan, garip bir hal oluştuğunun farkındaydım. Coşkunluğuma, apansız alevlenen hararetli arkadaşlığıma şaşıyor olmalıydı.

İlk zamanlar belki yalnızca merak duygusuyla benimle ilgilendi. Sonradan kararsızlığı geçti; o da benim gibi yalın, açık bir duyguyla arkadaşlığımı, tatlı sözlerimi ve içten ilgimi kabul etti. Bana aynı içtenliği, öz kardeşiymişim gibi, aynı candan dostluğu gösterdi. İçim ısındı, yüreğim öyle ferahladı ki!.. Ondan hiçbir şey saklamı-

yordum. Pokrovski de bunu anlıyor, bana gittikçe daha çok bağlanıyordu.

Kandilin titrek ışığında, zavallı hasta annemin yatağının başında geçen o hem acı, hem tatlı saatlerde neler konuştuğumuzu hiç anımsamıyorum! Aklımıza ne geldiyse, kalbimize ne doğduysa hepsinden söz ettik. Bu hem acı, hem tatlı günleri anımsarken içime yine aynı duygular doluyor. İster tatlı, ister acı olsun, anılar insana acı verir. Hiç değilse bu benim için böyle. Ama bu acının da kendine göre bir tadı var. İçim sıkıldıkça, keder bastıkça anıların sıcak bir günde güneşten kavrulmuş çiçeğe, akşam çiğinin düşmesinin verdiği serinliğe benzeyen ferahlatıcı etkisini arıyorum.

Annem iyileşiyordu ama ben yine geceleri başında beklemeyi sürdürüyordum. Pokrovski bana sık sık kitap veriyordu. Önceleri bunları yalnızca uyumamak için okuyordum. Sonra daha dikkatle, kendimi iyice vererek okumaya başladım. Önümde, o zamana kadar hiç bilmediğim, yepyeni bir dünya açıldı. Yeni düşünceler, yeni izlenimler bütün varlığımı sardı. Tanımadığım bu dünyada yol aldıkça karşılaştığım yenilikler bana daha sevimli, daha değerli göründü. Ruhumu birden kaplayan izlenimlerin çokluğu içimde bir kargaşa doğurdu. Ama doğuştan hayalci olduğum için kendimi derin bir manevi sarsıntıdan kurtarabildim.

Annemin hastalığı geçince yine buluşmalarımız ve saatlerce süren söyleşilerimiz sona erdi. Bazen, olanak buldukça birbirimize boş, önemsiz birkaç sözcük söylüyorduk. Yine de ben, bunları, kendime göre anlamlar vererek değerlendiriyordum. Yaşantım doluydu; mutluydum, huzurlu, sakin bir mutluluk tadıyordum. Birkaç hafta böylece geçti.

Bir gün yaşlı Pokrovski bize uğradı. Uzun uzun gevezelik etti, her zamankinden daha neşeli, daha dinç ve konuşkandı. Bol bol gülüyor, kendine özgü nükteler savuruyordu; sonunda coşkunluğunun sırrı anlaşıldı. Pokrovski bize, tam bir hafta sonra Petenka'nın yaş günü olduğunu, dolayısıyla o gün oğlunu mutlaka ziyaret edeceğini haber verdi. Mutlu gün şerefine yeni yeleğini ve karısının almaya söz verdiği yeni ayakkabıyı giyecekti. Kısacası, yaşlı adam mutluluk içinde yüzüyor, alabildiğine gevezelik ediyordu.

Onun yaş günü!.. Yaş gününü düşüne düşüne uykularım kaçtı.

Pokrovski'ye arkadaşlığımızın anısı olarak bir armağan vermek istiyordum. Ama ne?.. Sonunda aklıma kitap almak geldi. Puşkin külliyatının son baskısına pek heves ettiğini anımsadım ve onu almaya karar verdim. Dikiştenkazandığım otuz ruble kadar bir param vardı. Bununla yeni bir elbise yapacaktım. Hemen o gün yaşlı hizmetçimiz Matryona'yı, Puşkin külliyatının fiyatını öğrenmesi için kitapçılara yolladım. Felaketti!.. On bir kitap, cilt masrafı içinde olmak üzere, ellialtı altmış ruble tutuyordu. Bu kadar parayı nereden bulurdum? Düşünüp taşınıyor, bir türlü içinden çıkamıyordum. Anneme başvurmak istemiyordum. Vereceğinden emindim, ama o zaman bütün ev armağanımı öğrenecekti. Armağan, armağanlıktan çıkacak, Pokrovski'nin bir yıllık emeğinin karşılığı olacaktı. Oysa ben ona tek başıma, herkesten gizli olarak bir şey armağan etmek istiyordum. Bana bütün bir yıl boyunca verdiği emek için yaşam boyu borçlu kalıp yalnızca arkadaşlığımı bağışlamak istiyordum.

Düşüne düşüne bir sonuca vardım. Gostini Dvor[1] daki sahaflardan, bazen, yeni denecek kadar az kullanılmış kitapların, sıkı bir pazarlık edilince, yarı fiyatına alınabileceğini biliyordum. Gostini Dvor'a gitmeye karar verdim ve kararımı yerine getirdim. Ertesi gün hem bize, hem de Anna Fedorovna'ya çarşıdan bir şey gerekli oldu. Annem rahatsızdı; Anna Fedorovna, gitmeye üşendiği için, iş bana düştü. Matryona'yla birlikte gittik.

İşim yolunda gitti. Çok güzel ciltlenmiş bir Puşkin külliyatını kolayca buldum. Pazarlığa başladık. İlkin sahaf, kitapçılardakinden daha yüksek bir fiyat istedi. Sonra, birkaç kez dükkândan çıka-döne, adamı on gümüş rubleye razı ettim. Epey uğraştım, ama, öyle keyifli pazarlık ediyordum ki!.. Zavallı Matryona ne yaptığımı, ne diye bu kadar kitap aldığımı anlamıyor, şaşkınlık içinde bakıyordu. Bir de, elimdeki parayı sayınca, topu topu otuz kâğıt ruble çıkmaz mı... Sahaf, daha fazla indirim yapmaya yanaşmıyordu. Sonunda yalvar yakar iki buçuk ruble daha indirttim. Adam bunu salt güzel hatırım için yaptığına yemin etti. Gelgelelim, yine de param iki buçuk ruble eksikti! Neredeyse ağlayacaktım. Hiç beklenmedik bir olay yardımıma yetişti.

---

(1) Petersburg'un en büyük çarşısı.

Azötede, bir sahafın yanında yaşlı Pokrovski'yi gördüm. Çevresini saran dört beş sahaf, adamcağızı şaşkına çevirmişti. Her biri bir kitap uzatıyor, o da hepsini almak istiyor, neye karar vereceğini bilemiyordu.

Yaklaşıp ne yaptığını sordum. Yaşlı adam beni görünce pek sevindi. Zaten benim için deli oluyor, belki Petenka'sı kadar seviyordu.

– Kitap almak istiyorum, Varvara Alekseyevna; Petenka'ya kitap alacağım; diye cevap verdi. Hani yakında yaş günü olacak ya. Kitaba çok düşkündür. Ben de bir kitap alayım, dedim.

Yaşlı adam her zaman oldukça gülünç bir biçimde konuşurdu. Orada büsbütün şaşırmıştı. Neye el atsa bir, iki, üç gümüş rubleden aşağı değildi. Büyük kitapların fiyatını hiç sormuyordu. Eline alıp imrenerek bakıyor, evirip çevirdikten, sayfalarını karıştırdıktan sonra, tekrar yerine koyuyordu. Yavaşça:

– Yok, bu çok pahalı; şuradan, daha ucuz bir kitaba bakalım! diyor, incecik şarkı kitaplarını, almanakları karıştırıyordu. Bunlar gerçekten çok ucuz şeylerdi.

– Bu saçmaları ne diye alıyorsunuz? dedim. Paraya yazık.

– Yok canım, neden kötü olsun! Bakın ne güzel kitaplar var. Vallahi çok güzel!..

Bu sözleri öyle acıklı bir sesle ve uzatarak söylemişti ki bana, kitapların pahalılığına üzüntüsünden ağlayacakmış gibi geldi. Solgun yanaklarından kırmızı burnuna yaş tanelerinin döküldüğünü görür gibi oldum. Ne kadar parası olduğunu sordum.

– İşte şu yarım gümüş ruble, yirmi gümüş kopek, bir o kadar da bakır kopek var..

Kolundan tutup benim sahafa götürdüm.

– Bakın, dedim. Tam on bir kitap. Hepsinin fiyatı yalnız otuz iki buçuk ruble. Otuz rublem var. İki buçuğu da siz katın, alıp birlikte armağan ederiz.

Yaşlı adam sevincinden deli oldu. Kâğıttaki parayı tezgâhın üstüne döktü. Sahaf, ortak kütüphanemiz için ayükledi. Yaşlı adam cıkcıltleri ceplerine doldurdu, ellerine aldı, koltuklarına sıkıştırdı. Bunları evine götürüp bir gün gizlice bana getirecekti.

Ertesi gün, yaşlı Pokrovski oğluna uğradı, bir saat kadar oturdu.

Sonra bize geçti. Pek komik görünen gizemli tavrıyla bana sokuldu. Önce bir sır taşımaktan duyduğu gururlu bir zevkle ellerini ovuşturarak haber verdi. Kitapların hepsini getirmiş; Matryona'nın koruması altında, mutfağın bir köşesinde duruyormuş. Ondan sonra söz kendiliğinden beklenen törene geldi. Yaşlı adam, armağanımızı nasıl vereceğimiz sorununa geçti. Bu konuda konuştukça, yaşlı adamın içinde söyleyemediği, söylemeye cesaret edemediği bir şey olduğunu seziyordum. Ses çıkarmadan bekliyordum. Kırıtmalarından, kaş göz oynatışından, sol gözünü kırpıştırmalarından yansıyan gizli sevinç ve hoşnutluk gitgide kayboldu. Yüzünde kaygı, üzüntü dolu bir ifade belirdi. Sonunda dayanamadı; yavaşça, çekingen bir tavırla:

– Şey... Size bir şey söyleyecektim Varvara Alekseyevna... diye mırıldandı. Petenka'nın yaş gününde on kitabı ona siz verin. On birincisini ben kendi adıma vereyim. Böylece siz de, ben de ayrı armağanlarvermiş oluruz.

Yaşlı adam sözünü bitirince bozularak sustu. Hep o ürkek haliyle vereceğim kararı bekliyordu.

– Peki ama, birlikte bir armağan vermemizi neden istemiyorsunuz Zahar Petroviç?

– Nasıl olur Varvara Alekseyevna... Olmaz ki, ben yalnızca şey...

Adamcağız kızardı, sözlerini bitiremeden yutkundu. Sonunda ne demek istediğini açıkladı:

– Biliyorsunuz Varvara Alekseyevna ben... benim bir zaafım var. Bazen, hatta sık sık... Daha doğrusu her zaman biraz serserilik ediyorum. Ne yaparsın Varvara Alekseyevna!.. Bazen hava dehşetli soğuk oluyor, bazen bir şeye canım sıkılıyor, ya da bir aksilikle karşılaşıyorum. Biraz fazla kaçırınca Petenka üzülüyor. Bu huyuma çok kızıyor Varvara Alekseyevna, azarlıyor beni, öğütler veriyor. Bu yüzden armağanımla ona, düzelmeye başladığımı, artık uslandığımı göstermek istiyordum. Elimde, Petruşka'nın ara sıra verdiği paradan başka para bulunmaz. Bunu o da biliyor. Kendi başıma bir armağan vermeyi, aldığım paraları çarçur etmeden biriktirdiğimi kanıtlamak için istiyordum. Paramı nereye kullandığımı görüp bunu onun için yaptığımı anlayacaktı.

Yaşlı adama acıdım. Uzun uzun düşünmeye gerek görmeden, yüzüme kuşkuyla bakan Pokrovski'ye:

– Bakın aklıma ne geldi Zahar Petroviç, dedim. Hepsini siz armağan etmiş olun.

– Nasıl hepsini? Kitapların hepsini mi?

– Evet.

– Kendi tarafımdan mı?

– Evet sizin tarafınızdan.

– Yani, kitapları ben kendi adıma mı vereceğim?

– Tabii, kitapların hepsini siz vereceksiniz.

Galiba çok açık konuşuyordum, ama yaşlı adam beni bir türlü anlayamıyordu. Sonunda biraz düşündü ve:

– Sahi, bu çok iyi olurdu, dedi. Harika... Ama o zaman siz ne armağan edeceksiniz?

– Ben hiçbir şey vermem.

Yaşlı adam neredeyse ürktü:

– Nasıl olur, siz Petenka'yaarmağan vermeden olur mu?

Adamcağızöyle telaşlı görünüyordu ki, o anda, benim oğluna bir armağan verebilmem uğruna ilk önerisinden vazgeçmek ister gibi bir hali vardı. Onu yatıştırdım. Oğluna bir armağan vermeyi elbette istediğimi, ama kendisini de bu zevkten yoksun bırakamayacağımı söyledim.

– Oğlunuz armağanınızı beğenir, siz de hoşnut kalırsanız, ben de sevinirim. O zaman bu armağanı kendim vermiş gibi olacağım.

Sözlerim yaşlı adamı iyice inandırdı. Bir iki saat daha oturdu. Ama içi içine sığmıyor, yerinde duramıyordu. Kalkıp gürültü ediyor, Saşa'ya takılıyor, kimse görmeden beni öpüyor, elimi çimdikliyordu. Anna Fedorovna görmeden, arkasından türlü türlü maskaralıklar yapıyordu. Sonunda Anna Fedorovna onu kovdu. Yaşlı adamcık sevincinden ömründe belki de ilk kez böylesine coşmuştu.

Beklenen günde baba Pokrovski, tam saat on birde kiliseden doğruca bize geldi. Sırtında oldukça düzgün onarılmış bir frak vardı. Yeni yeleğiyle, yeni ayakkabısını da giymişti. Günlerden pazar olduğuiçin hepimizAnna Fedorovna'nın salonunda toplanmış, kahve içiyorduk. Yaşlı adam, galiba, Puşkin'in yaman bir şair olduğunu anlatmakla söze başladı. Sonra, birdenbire, konuyu değiştirdi.

Sözleri birbirine katıp şaşırarak, insanın ağırbaşlı olması gerektiğinden söz etmeye koyuldu. Ağırbaşlı olmayan adam keyfine fazla düşkün demekmiş. Oysa kötü alışkanlıklar insanı mahvedermiş... Yaşlı Pokrovski ölçülü hareket etmemenin kötüye varan birkaç örneğini ekledikten sonra, kendisinin bir zamandan beri uslanıp ciddileştiğini söyleyerek konuşmasını tamamladı. Oğlunun sözlerindeki doğruluğu her zaman takdir ediyormuş. Şimdi iradesine sahip olduğunu kanıtlamak için, uzun zamandan beri biriktirdiği parayla aldığı kitapları armağan ediyormuş.

Zavallı yaşlı adamı dinlerken hem gülmek, hem ağlamaktan kendimi alamadım. Sıkışınca ne de güzel yalan kıvırıyordu.

Kitaplar Pokrovski'nin odasına götürüldü, rafa yerleştirildi. Pokrovski işin aslını o saat anladı. Yaşlı adamı öğle yemeğine alıkoydular. O gün hepimiz çok neşeliydik. Yemekten sonra salon oyunları, kâğıt oyunları oynadık. Saşa'nın yaramazlığı üstündeydi. Ben de ondan geri kalmıyordum. Pokrovski, bana son derece ilgi gösteriyor, bir yandan da yalnız konuşmak için fırsat kolluyordu. Ama ben boyuna kaçıyordum. O gün, son dört yılımın en tatlı günüydü.

Şimdi hep hüzünlü, acı anılar başlayacak. Hayatının kara günlerinin öyküsünü anlatacağım. Belki de bu yüzden, kalemim, yazmaya devam etmemi istemiyormuş gibi, ilerlemek bilmiyor. Ama karınca kararınca mutlu genlere ait en ufak ayrıntıyı bile belleğimde nasıl kolaylıkla, seve seve canlandırıyordum. Ne var ki, o günler çok sürmedi. Yerlerini sonunun ne zaman geleceğini yalnız Tanrının bildiği kara keder aldı.

Acılarını, Pokrovski'nin hastalığı ve ölümüyle başladı.

Burada anlattığım olaylardan iki ay sonra hastalandı. O iki ay durup dinlenmeden hayatını kazanmak için çareler araştırmakla geçirmişti. Genç Pokrovski, o zamana kadar belirli bir iş sahibi değildi. Bütün verenliler gibi, son dakikasına kadar uzun bir yaşam sürmek umudunu yitirmemişti. Bir öğretmenlik önerisini bu meslekten nefret ettiği için reddetti. Hastalığı yüzünden herhangi bir resmi daireye memur olarak giremiyordu. Aynı zamanda maaşa geçmek için uzun süre beklemesi gerekecekti. Kısacası, Pokrovski nereye el atsa kurutuyordu. Huyu gitgide sertleşiyordu. Sağlığı, o far-

kında olmadığı halde son derece bozulmuştu. Sonbahar yaklaştı. Her gün sırtında bir paltoyla işlerini takibe, şunun bunun kapısını aşındırıp yalvarmaya gidiyordu. Bu onun için manevi bir işkenceydi. Dolaşmaları sırasında ayakları su içinde kalıyor, yağmur iliklerine işliyordu. Sonunda kafayı vurdu ve bir daha kalkamadı. Ekim sonunda, güzün tam anlamıyla hüküm sürdüğü bir sırada öldü.

Hastalığı süresince odasından hemen hemen ayrılmadım; ona baktım, hizmet ettim. Bazı geceler hiç uyumadım. Pokrovski o sıralar kendinde değildi. Çoğu zaman sayıklıyordu. Neler, neler sıralıyordu! Sürekli gireceği işten, kitaplarından, benden ve babasından söz ediyordu... O sıralar hayatıyla ilgili, hiç bilmediğim, aklıma getirmediğim şeyler öğrendim. Pokrovski'nin ilk hastalandığı sırada bizimkiler bana tuhaf tuhaf bakmaya başladılar. Anna Fedorovna boyuna başını sallıyordu. Fakat ben herkesin karşısında başım dimdik duruyordum. Sonuç olarak Pokrovski'ye gösterdiğim ilgiye ses çıkarmadılar; hiç olmazsa annem böyle yaptı.

Pokrovski, arada bir kendine gelerek beni tanıyordu, ama bu çok enderdi, çoğunlukla dalgındı. Bazı geceler, karışık, anlaşılmaz cümleleri birbiri ardınca sıralıyordu. Kısık sesi daracık odada tabuttan geliyormuş gibi, boğuk boğuk çıkıyordu. Ben de korkmaya başlıyordum. Özellikle son gece çok bunalımlıydı. Acı, sıkıntı içindeydi. İniltileri yüreğimi parçalıyordu. Bütün evi bir korku sardı. Anna Fedorovna, hastanın bir an önce ölmesi için dua ediyordu.

Çağırdıkları doktor, hastanın sabahı çıkarmayacağını söyledi.

Yaşlı Pokrovski, o geceyi koridorda, oğlunun oda kapısının önünde geçirdi. Evdekiler yere bir çul serdiler. Her dakika odaya giriyordu. Korkunç bir durumdaydı. Kederden ezilmiş, sersemleşmiş, aptallaşmış gibiydi. Başı korkudan sallanıyor, bütün vücudu titriyor, durmadan bir şeyler mırıldanıyor, kendi kendine konuşuyordu. Kederinden aklını kaçıracağını sandım.

Yaşlı adam, şafak sökmesine yakın duyduğu manevi acıdan bitkin bir halde, çulun üstünde sızarcasına uyudu. Saat sekize doğru oğlu can çekişmeye başladı. Babasını uyandırdım. Genç Pokrovski kendine gelmişti. Bilinci yerindeydi. Hepimizle vedalaştı. İçim parçalandığı halde ağlayamıyordum.

Bana en çok dokunan, en çok sarsan, hastanın son dakikaları

oldu. Ağırlaşan diliyle durmadan bir şeyler söylüyor, bir şeyler istiyordu, ama sözlerini anlamak mümkün değildi. Acı içindeydim! Tam bir saat çırpındı durdu, soğumaya başlayan elleriyle birtakım işaretler yapmaya çalıştı. Sonra, tekrar o kısık, boğuk sesiyle acıklı acıklı bir şeyler söyledi, yalvardı... Ne dediğini yine anlayamadım. Bizimkileri bir bir yanına götürüyor, su veriyordum; ama o, hep hüzünlü hüzünlü başını sallıyordu. Sonunda istediğini anlayabildim. Pencerenin perdesini kaldırıp pancuru açmamızı istiyordu. Anlaşılan son kez dünyayı, güneşi görmek arzusundaydı. Perdeyi çektim; ama doğan gün de ölmekte olan gencin zavallı hayatı gibi nursuz, hüzünlüydü. Güneş görünmüyordu. Göğü sisli bir bulut perdesi kaplamıştı; puslu, yağmurlu, somurtkan bir göktü... İnce ince çiseleyen yağmur camlara hafiften vurarak soğuk, kirli şeritler halinde sızıyordu. Donuk, karanlık bir havaydı. Yeni doğan günün ışığı, ikonun önünde yanan kandil ışığından pek az güçlüydü. Hasta, derin bir hüzün içinde bana baktı, başını salladı. Biraz sonra öldü.

Cenaze işleriyle Anna Fedorovna uğraştı. En ucuzundan bir tabut alındı, bir de yük arabası tuttular. Masrafı kapatmak için Anna Fedorovna ölenin bütün eşyasıyla kitaplarına el koydu. Yaşlı adam, onunla tartışmaya girişti, bağırıp çağırdı, kitaplardan koparabildiği kadarını geri aldı. Ceplerine, şapkasına, neresine koyabildiyse doldurdu, üç gün hep yanında taşıdı. Hatta cenaze günü kiliseye giderken bile kitaplar yanındaydı. Üç gün[1] kendini kaybetmiş halde sersem gibi dolaştı; tabuttan ayrılmıyor, ölünün başındaki dua kâğıdını düzeltiyor, mumları yakıyor, yanmış olanları kaldırıyordu. Halinden, zihninin bomboş olduğu belliydi. Kilisedeki ayine ne annem, ne de Anna Fedorovna geldi. Annem hastaydı, Anna Fedorovna gitmeye hazırlandığı halde yaşlı Pokrovski'yle kavga etti, kaldı.

Yaşlı adamla ben yalnızdık. Ayin sırasında nedense bir korku duydum. İçimde hoş olmayan bir önsezi vardı sanki... Kilisede âyinin sonuna kadar güçlükle durabildim. Sonunda tabutu kapadılar, kapağı çivileyip arabaya koydular. Arkasından ancak köşe başına kadar yürüdüm. Arabacı, hayvanı tırıs kaldırdı. Yaşlı adam ardından koşuyor, hıçkırıklarla ağlıyordu. Koştuğu için sesi titreyip kopuveriyordu.

---

(1) Hıristiyanlar ölülerini üçüncü gün kaldırırlar.

O aralık şapkası başından düştü, durup almadı. Başı yağmurdan sırılsıklamdı. Rüzgâr başladı; yağmur insanın yüzünü iğneleyen bir tipiye çevirinişti. Ama yaşlı adam, havanın kötülüğünün farkında değil gibiydi. Ağlayarak arabanın bir yanından öbür yanına koşuyor, yetişmeye çalışıyordu. Eski redingotunun etekleri rüzgârda kanat gibi uçuşuyordu. Ceplerinin hepsinden kitaplar fırlıyordu; ellerinde kocaman bir kitabı sımsıkı tutuyordu. Yoldan geçenler, şapkalarını ellerine alıp istavroz çıkarıyorlardı. Bazıları durup zavallı adama şaşkınlıkla bakıyordu. Ceplerinden kitaplar ikide bir çamura düşüyordu. Onu durdurup bunları gösterdikçe, kitapları topluyor, tekrar tabutun arkasından koşuyordu. Sokağın köşesinde, cenazenin peşine bir dilenci kocakarı takıldı. Araba köşeyi saptı, gözden kayboldu. Eve döndüm. Sonsuz bir acı içinde annemin boynuna atıldım. Kollarımla onu olanca gücümle sarıyor, öpüyor, hıçkırıklara boğuluyordum. Sevdiğim son varlığı elimden kaçırıp ölümün pençesine bırakmaktan korkuyormuş gibi, ona sokuluyordum... Yazık ki, ölüm zavallı annemin başucundaydı artık.

.....

11 Haziran

Makar Alekseyeviç, size dünkü Ada gezintimiz için ne kadar minnettarım bilseniz!

O ne güzellik, ne temiz hava, ne göz alıcı yeşillik!.. Yeşilliğe ne zamandır hasretim. Hastalığımda; hep öleceğimi, ölüme mahkûm olduğumu sanıyordum. Dünkü duygularımı anlayabildiniz tabii. Dünkü hüzünlü duruşuma da gücenmediniz, değil mi? Çok iyi, çok ferahtım, ama en tatlı anlarımda nedense hep böyle hüzün duyarım. Ağladığıma bakmayın, önemi yok; neden boyuna ağladığımı ben de bilmiyorum. Hastalık derecesinde duyguluyum; çevreden edindiğim izlenimler bana acı veriyor. Dünkü bulutsuz, solgun gök, gurup, akşamın sessizliği; bilmem neden ruhumda derin bir acı etki uyandırdı. İçim doldu, ağlamadan edemedim. Ama size bunu ne diye yazıyorum sanki? Bunlar insanın kendine bile anlatmakta güçlük çekeceği şeyler; başkasına anlatması büsbütün zor oluyor. Kim bilir, belki siz beni anlıyorsunuz! Vallahi hem ağlayacağım, hem güle-

ceğim geliyor: Ne iyi insansınız Makar Alekseyeviç! Dün duygularımı anlamak için gözlerimin içine bakıp hoşnutluk ve hayranlığımı görünce nasıl sevindiğiniz hiç aklımdan çıkmayacak. Bir yeşillik, yol ya da su parıltısı göründü mü hemen karşıma geçip kendi malikânenizi gezdiriyormuşsunuz gibi, koltuklarınız kabararak gösteriyordunuz. Bütün bunlar ne kadar iyi yürekli olduğunuzu gösteriyor Makar Alekseyeviç. Eh, şimdilik hoşça kalın. Bugün yine hastayım: Dün ayaklarıma su geçti, üşütmüşüm. Fedora da biraz rahatsız. Yani ikimiz de hastayız. Beni unutmayın, sık sık gelin.

Sizin
V.D.

12 Haziran

Azizim Varvara Alekseyevna;

Ben de, dünkü gezintimizi şiire dökeceğinizi sanmıştım. Oysa siz hepsini tek sayfalık bir mektuba sığdırmışsınız. Ama şunu söyleyeyim ki, hepsini son derece güzel, tatlı anlatmışsınız. Doğayı, kır manzaralarını, duygularınızı çok, çok güzel betimlemişsiniz. Benim böyle şeylere zerrece yeteneğim yok. On sayfa karalasam, yine beceremem. Denedim de. Hakkımda; iyi yürekli, kimse için kötülük düşünmeyen, Tanrının lütfu olan doğa güzelliğini anlayan bir adam olduğumu yazıyor, beni öve öve göklere çıkarıyorsunuz. Bütün yazdıklarınız doğru anacağım. Ben dediğiniz gibi bir adamım, bunu biliyorum. Yine de yazdıklarınızı okurken elimde olmadan duygulanıyorum. Bir yandan da aklıma türlü türlü düşünceler geliyor. Şimdi siz beni dinleyin anacığım. Benim de anlatacaklarım var.

Görevime on yedi yaşındayken başlamıştım; neredeyse otuz yıl oluyor. Az dirsek çürütmedim bu işte. Olgunlaştım, akıllandım, çeşit çeşit insan tanıdım. Bütün bu zaman içinde yaşadım diyebilirim. Bir keresinde nişan almam için beni aday göstereceklerdi. İnanmazsınız belki, ama vallahi, yalan söylemiyorum. Gelgelelim anacığım, çekemeyenler oldu. Ben cahil, belki de aptal bir adamım, ama yüreğim, herkesinki gibidir. O kötü adamın bana ne yaptığını biliyor musunuz Varenka? İnsanın söylemeye dili varmıyor. Bunu neden yaptı diyeceksiniz. Çünkü ben sessiz, ağzı var dili yok yufka yürekli

adamın biriyim. Beni çekemediler, parmaklarına doladılar. Önce "Aman Makar Alekseyeviç, şöyle böyle..." diye başladılar. Sonra "Aman bırakın şu Makar Alekseyeviç'i, ne istiyorsunuz ondan!" dediler. Şimdi de, söz bana gelince, "Ne olacak, Makar Alekseyeviç sıfırı tüketti." Makar Alekseyeviç'in adı koca dairede nedense hakaret vasfı haline geldi. Bu yetmiyormuş gibi ayakkabım, giysim, saçlarım, yüzüm, her şeyim eleştiriye uğradı. Her şeyimi onlara göre düzeltmeliymişim.

Bunlar ne zamandır hep bu şekilde Tanrının günü tekrarlanıyor... Artık alıştım; her şeye alışırım ben, çünkü sessiz, küçük bir insanım. Ama bütün bunların nedeni ne? Kime ne yaptım? Kimin rütbesini elinden aldım? Kimi amirlere kötüledim? İkramiye mi istedim? Dolap mı çevirdim?.. Benim hakkımda bunları düşünmek bile günahtır. Ne ikiyüzlülüğüm, ne de bir şeye karşı hırsım var. O halde nedir bu başıma gelenler? Siz beni onurlu bir insan olarak bilirsiniz. Oysa siz onların hepsinden yükseksiniz. Geçen gün, arkadaşlar arasında, bir yurttaşta bulunacak en büyük erdem nedir? diye konuşuluyordu. Bizim Yevstafi İvanoviç, bir yurttaş için en büyük erdemin para kazanabilmek olduğunu söyledi. Bunu şaka diye söylediler. (Şaka olduğunu biliyorum.) Ama bundan çıkarılacak bir hisse vardı: Bu dünyada kimsenin bir başkasına yük olmaması gerektiği söylenmek isteniyordu. Eh, ben kime yük oluyorum ki!.. Bazen katıksız, bayat da olsa, alnımın teriyle, namusumla kazandığım bir lokma ekmeğim var. Ne yapalım, evrak temize çekmenin büyük bir iş olmadığını ben de biliyorum. Ama yine de işimle gurur duyuyorum; canla başla çalışıyor, emek veriyorum. Kopyacılık kötü, ayıp bir şey mi sanki? Neden küçümseyerek, "Efendim, mübeyyizlik ediyor..." diye söz ediyorlar. Bundan bir onursuzluk mu var? Oldukça dokunaklı, güzel, kim görse hoşuna gidecek bir yazım var. Bizim Ekselans çok beğeniyor; en önemli evrakını ben temize çekiyorum. Ama yazı yazmaya gelince, üslubum bozuk. Kalemi elime aldım mı, Allah kahretsin, iki cümleyi bir araya getiremiyorum. Memuriyette bu yüzden ilerleyemedim. Bakın, şimdi size yazarken bile düpedüz, içimden geldiği gibi yazıyorum. Ne yapalım; herkes yazı yazacak olsa, mübeyyizliği kim yapacak? Hadi söyleyin, cevap verin anacığım. Yararlı bir iş yaptığımı, bana gereksinimleri olduğunu bi-

liyorum; insanın boşuna midesini bulandırmasınlar. "Kâğıt faresi"ymişim! Mademki benzetmişler öyle olsun. Ama bu fareye gereksinimleri var; fareden yararlanıyorlar, ona önem veriyorlar, fare ödüller alıyor! Neyse, bu konuyu bırakalım artık. Zaten heyecanım yüzünden söz nereden nereye geldi. Ne de olsa insan arada bir hakkının teslim edilmesini istiyor. Hadi hoşça kalın, gönlümü alan, iyi yürekli kızım! Bugünlerde yüzde yüz uğrar, sizi görürüm, iki gözüm. Siz o vakte kadar sıkılmayın. Gelirken bir kitap getiririm.

Güle güle Varenka.

Sadık dostunuz
Makar Devuşkin

20 Haziran

Sayın Makar Alekseyeviç;

Bir siparişi tamamlamaya çalıştığım için size aceleyle bu satırları karalıyorum. Bir haberim var: İyi bir alışveriş yapabilirsiniz. Fedora'nın bir tanıdığı, yepyeni bir resmi redingotla iç çamaşırları, yelek ve bir şapka satıyormuş; kelepirmiş. Sıkıntıda değilseniz, söylediğinize göre, köşede birkaç kuruşunuz var... Cimrilik etmeyin de alın bunları. Halinize bakın; partallar içinde geziyorsunuz. Ayıp vallahi! Aksini savunduğunuz halde, yeni giysiniz olmadığını biliyorum. Onu ne yaptığınızı Allah bilir. Şu halde ne olur, sözümü dinleyin, bunları alın. Hatırım için, beni severseniz, alın.

Bana armağan olarak çamaşır göndermişsiniz. Ah! Makar Alekseyeviç; elinizde avucunuzda ne varsa hep benim için harcıyorsunuz. Benim için ne paralar döktünüz. Pek tutumsuzsunuz canım! Bunlara hiç gereksinimim yoktu; boş yere masraf etmişsiniz. Beni sevdiğinizi biliyorum, bundan eminim. Armağanlarla bunu anımsatmak hiç gerekmez. Üstelik bunları almak ağırıma gidiyor. Çünkü size neye mal olduğunu biliyorum. Son kez söylüyorum: Bir daha yapmayın, anladınız mı? Yalvarırım size.

Anılarını tamamlamamı, gerisini göndermemi istiyorsunuz. Ah! Makar Alekseyeviç, o bölümleri nasıl yazdığıma şaşıyorum! Artık geçmişten söz açmak elimden gelmez, onları düşünmek bile istemiyorum; korkuyorum bu anılardan. Hele, mutsuz çocuğunu cana-

varların pençesine bırakan annemden hiç söz edemem. Onu anımsadıkça yüreğim kan ağlıyor. Üzerinden iki yıldan fazla bir zaman geçtiği halde değil yatışmak, kendime bile gelemedim, yaram o kadar taze ki... Siz hepsini biliyorsunuz zaten.

Size Anna Fedorovna'nın yeni düşüncelerinden söz açmıştım: Beni nankörlükle suçladığı gibi, Bıkov'a yardakçılık ettiğini kabule hiç yanaşmıyor! Beni yanına çağırıyor. Dilendiğimi, kötü yola girdiğimi söylüyor. Ona gidersem Bıkov'la aramızı düzeltip bana yaptığı kötülüğü düzeltmesi için zorlayacağını vaat ediyor. Söylediğine göre, Bıkov, bana çeyiz vermek istiyormuş... aman... hepsi yerinde kalsın! Ben burada sizinle çok iyiyim. Şu Fedora'yı da öyle seviyorum ki! Bana olan bağlılığıyla ölen dadımı anımsatıyor. Ne kadar uzaktan da olsa, siz de akrabam olarak adınızla beni koruyorsunuz. Öbürlerinin adını bile duymak istemiyorum. Daha ne istiyorlar benden? Fedora bu söylenenlere kulak asmamamı, sonunda beni rahat bırakacaklarını söylüyor. İnşallah dediği çıkar!

V.D.

21 Haziran

İki gözüm anacağım;

Yazmak istiyorum, ama nereden başlayacağımı kestiremiyorum. Şu yaşadığımız hayat ne garip, değil mi anacağım? Yani, demek istiyorum ki, ben şimdiye kadar hiçbir zaman bu derece mutlu olmamıştım. Sanki Tanrı bana da bir ev, bir aile ihsan eylemiş gibi. Güzel yavrum! Size yolladığım dört parça gömleğin sözünü etmeye değer mi? Bunlara gereksiniminiz vardı, Fedora'dan öğrendim. Size yararlı olmak en büyük mutluluğumdur. Bana ilişmeyin anacığım, bu zevkime karışmayın. Bu duyguyu bütün yaşamım süresince tatmamıştım ben. İyice hayata alıştım artık. Sanki çifte yaşam sürüyorum. Bir kere, sizin bana pek yakın oluşunuz, kalbime sonsuz bir sevinç veriyor. Ayrıca; kiracılarımızdan, edebi toplantılar yapan komşum Ratazyayev de beni bugün çaya davet etti. Yine bir toplantı var: Edebi yapıtlar okuyacağım. Gördünüz mü bizi anacığım! Haydi hoşça kalın. Zaten bu mektubu amaçsız, salt size iyi olduğumu bildirmek için yazmıştım. Tereza'yla bana, el işi için renkli ibri-

şime gereksinim duyduğunuzu bildirmişsiniz. Alırım anacağım, renkli ibrişim de alırım. Hemen yarın isteğinizi yerine getirmekten mutluluk duyacağım. Nereden alacağımı da biliyorum. Şimdilik en içten selamlarımı kabuletmenizi rica ederim.

Makar Devuşkin

22 Haziran

Sayan Bayan Varvara Alekseyevna!

Bu mektupla size evimizde pek acıklı, gerçekten üzücü bir olay geçtiğini bildireceğim. Bu sabah saat beşe doğru kiracımız Gorşkov'un küçük çocuğu öldü. Hastalığı kızıl mıydı, neydi bilemiyorum. Ziyaretlerine gittim. Aman o ne sefalettir anacığım! Hele odalarının karışıklığı! Hoş bunda da şaşılacak bir şey yok: Bütün aile tek bir odayasığınmış; âdet yerinibulsun diye, bir paravancıkla bölmüşler. Geldiğimde tabut hazırdı artık. Yalın ama güzel bir tabutçuk; hazır almışlar. Çocuk dokuz yaşlarında kadardı. İlerisi için, umut veren bir çocukmuş...

Ailenin hali yürekler acısı!.. Anne ağlamıyor ama, zavallı öyle kederli ki... Belki bu onların durumunu biraz kolaylaştırdı. Biri eksildiği için ne de olsa yükleri hafifledi. Şimdi iki çocukları kaldı: Biri memede, öteki altı yaşında ufak bir kızcağız. Hayat mı bu canım! Çocuğunun, öz yavrusunun çektiği acıyı görüp derdine deva olamayacaksın! Babası, sırtında eski, yağlı frakıyla bir iskemleye oturmuştu; gözleri yaşlıydı. Ama belki bunlar kederden değildi de, gözlerindeki çapağın oluşturduğu yaşlardı. Tuhaf bir adam. Birisi bir şey söyledi mi, kızarıp şaşırıyor, ne cevap vereceğini bilemiyor. Küçük kız tabuta yaslanmış, hüzünlü ve düşünceli duruyordu zavallıcık! Çocukların düşünceli halini hiç sevmem, Varenka; insana keder verir. Kızcağızın yanında yerde, bezden yapılmış bir bebek duruyordu. Oynamıyor, parmağını dudaklarına götürmüş, kıpırdatmadan duruyordu... Ev sahibimiz ona bir şeker verdi. Aldı, ama yemedi. Acıklı şeyler bunlar, değil mi, Varenka?

Makar Devuşkin

25 Haziran

Aziz Makar Alekseyeviç;

Kitabınızı geri gönderiyorum. Berbat, ele alınmayacak kadar kötü bir kitap! Nereden buldunuz bu cevheri siz? Şakayı bırakalım da, bu tip kitapları gerçekten beğeniyor musunuz Makar Alekseyeviç? Bana bugünlerde başka bir yerden kitap bulmaya söz verdiler. O zaman isterseniz, sizinle paylaşırız. Şimdilik güle güle. Fazla yazmaya vaktim yok.

V.D.

26 Haziran

Aziz Varenka!

Size doğrusunu söyleyeyim mi? O kitabı okumadan gönderdim anacığım. Gerçi şöyle bir göz gezdirdim. Baktım, bir sürü abuk sabuk gülünç şeyler sıralanmış. Varenka'nın hoşuna gider dedim, yolladım.

Bizim Ratazyayev bana gerçek edebi yapıtlar vermeyi vaat etti. O zaman kitapsız kalmazsınız anacığım. Ratazyayev yaman, kafası işleyen bir adamdır. Kendisi de son derece güzel yazıyor. İşlek bir kalemi, derya gibi üslubu var!.. En basit, en değersiz, hani benim bazen Tereza'ya, ya da Faldoni'ye söyleyebileceğim türden bir cümleye bile üslup katıyor. Hem de ne üslup! Gece toplantılarına gidiyorum. Tütün içiyoruz. Ratazyayev bize kitap okuyor; sabahın beşine kadar o okuyor, biz dinliyoruz. Tadından yenmeyecek nefis yapıtlar! Hepsi birer harika, çiçek, tam anlamıyla çiçek bunlar. Her sayfasından kopar kopar demet yap: Ratazyayev de pek nazik, hoş, tatlı dilli bir adam. Ben onun yanında neyim ki?.. Yalnızca bir hiç... Aynı zamanda şöhreti var. Ya benim? Varlığımla yokluğum bir. Bununla birlikte eksik olmasın, beni sever; bazı yazılarını kopya ediyorum. Ama sakın, bunun altında bir şey olduğunu, yazılarını temize çektiğim için yüzüme güldüğünü sanmayın Varenka. Dedikodulara, adi dedikodulara kulak asmayın anacığım! Ben bunu kendiliğimden, zevkimiçin yapıyorum. O da yakınlıkgösteriyor. Çok iyi,

son derece iyi bir adam ve eşine rastlanmayan bir yazar.

Edebiyat çok iyi bir şey Varenka. Bunu önceki gün aralarındayken öğrendim. Derin ve öğretici! İnsanın kalbine bir güç veriyor. Okudukları kitapta bu konuda başka düşünceler de vardı. Edebiyat bir resme, daha doğrusu hem resme, hem aynaya benziyor. Tutkular, ifade, çok ince bir eleştiri, yararlı dersler ve belgeler... Bunları hep onlardan kaptım. Size açık söyleyeyim anacığım; aralarında oturuyoruz, bazen onlar gibi çubuk tüttürüyorum ama, çeşitli konular üzerinde tartışmaya giriştiler mi benden paso... O zaman ortadan silinmekten başka çare kalmıyor. Vallahi, kendimden utanıyorum: Bütün gece aptal aptal oturuyorum. Ne olur, genel konuşmaya tek bir sözle olsun ben de katılabilsem!.. Kendimi ne kadar sıksam beceremiyorum. Böyle anlarda, vaktiyle adam olmadığıma yanıyorum, ama kaç para eder! Yaşın gibi, aklın yerinde sayması kötü şey. Boş zamanlarımda ne yapıyorum, biliyor musunuz? Hunbul gibi yatıp uyuyorum. Oysa bu gereksiz uyku yerine daha hoş bir meşgale bulabilirdim. Oturup yazı yazardım; hem kendim yararlanır, hem de başkalarının zevk duyacağı bir yapıt oluşturmuş olurdum. Hele bu yazarlarm kırdığı parayı bir bilseniz!..

Şu Ratazyayev'i alalım: Bir sayfa yazı yazmak onun için işten değil. Günde beşer sayfa yazdığı oluyor. Söylediğine göre, sayfa başına üç yüz ruble alıyormuş. Bir öykü, ya da mızraklı bir fıkra filan çiziktirdi mi; gelsin beş yüz papel. İster istemez veriyorlar. Beş yüz ne kelime, gün oluyor bin rubleye para demiyormuş!.. Ne dersiniz buna Varvara Alekseyevna? Size bir örnek daha: Onda bir şiir defteri var. Şiirler de hep ufak ufak şeyler... Yedi bin istiyor anacığım; düşündüm, yedi bin! Bu bir mülk, kocaman bir ev demektir. Söylediklerine göre, beş bin veriyorlarmış, ama razı olmuyormuş. Kandırmaya çalışıyorum: "Al şu beş bini de tükür suratlarına! diyorum. Az para mı beş bin?" "Olmaz, diyor; yediyi de verecek keratalar!" Pek becerikli bir adam canun!

Bari size "İtalyan Tutkuları"ndan bir parça aktarayım. Ratazyayev'in yapıtlarından birinin adı bu. Okuyun da kararı kendiniz verin Varenka.

"Vladimir ürperdi, içinde çılgınca bir tutku kabardı, damarlarındaki kan alevlendi.

– Kontes! diye bağırdı; kontes! Bu tutkunun kötülüğünü, çılgınlığın sınırsızlığını biliyor musunuz? Hayır, hayallerim beni aldatmıyordu! Seviyorum; taşkın, çılgın, kudurgan bir aşkla seviyorum. Kocanın bütün kanı, ruhumda kaynayan coşkun heyecanı söndürmeye yetmez. Önemsiz engeller, harap olmuş göğsünü dalayan, her şeyi yok eden cehennem ateşinin önüne geçemezler. Ah Zinaida, Zinaida!..

Kontes kendinden geçmiş bir halde omuzuna yaslanarak:

– Vladimir... diye fısıldadı.

Smelski, sevinç içinde:

– Zinaida!.. diye bağırdı.

Göğsünden derin bir soluk kopuverdi. Aşk mihrabındaki yangının kızıl alevleri bahtsız kurbanlarının kalplerini kavurdu.

Kendinden geçen Kontes:

– Vladimir! .. diye fısıldıyordu. Göğsü kabarıyor, gözleri parlıyordu, yanakları al al olmuştu.

Yeni, korkunç bir izdivaç aktedildi!

.....

Yarım saat sonra yaşlı kont, karısının yanına geldi. Yanağını okşayarak:

– Sevgili konuğumuz için bir semaver hazırlatsak fena olmaz, değil mi şekerim? dedi."

Nasıl buldunuz anacığım? Gerçi biraz açık, ama güzelliğine diyecek yok, değil mi? Güzele kötü demeye dilim varmaz doğrusu. İzninizle size bir de "Yermak'la Züleyha" romanından bir parça aktarayım.

Düşünün anacığım; Sibirya'nın zafer üstüne zafer kazanmış galibi, vahşi korkunç kazak Yermak, esir ettiği Sibirya Hakanı Kuçum'un kızı Züleyha'ya âşıktır!.. Olay bildiğimiz gibi, Korkunç İvan döneminde geçiyor. İşte Yermak'la Züleyha arasında geçen bir konuşma:

" – Beni seviyorsun Züleyha. Tekrarla bunu, tekrarla!

Züleyha:

– Seni seviyorum Yermak... diye fısıldadı.

– Ey gök ve yeryüzü, sizlere hamdolsun! Mutluyum. Bana her

şeyi; heyecan dolu ruhumun ilk gençliğimden beri özlem çektiği her şeyi verdiniz. Demek beni bunun için buralara getirdin Çoban Yıldızım!.. Züleyha'mı bütün dünyaya göstereceğim. Kudurgan canavarlardan farksız insanlar, beni suçlamaya cesaret edemeyecekler. Ah, ne olurdu, ince ruhunun gizli acılarını anlayabilseydiler! Züleyha'nın bir damlacık gözyaşındaki destanı okuyabilseydiler!.. Bırak da onu öpücüklerimle kurutayım. Onu, o ulu damlayı içeyim ey göklerin kızı Züleyha!

Züleyha:

- Yermak, dedi. İnsanlar kaskanç ve insafsız oluyor. Bizi kovalayacak, hakkımızda kötü hükümler verecekler. Sevgili Yermak'ım, Sibirya'nın karlarında, kaba çadırında büyümüş zavallı bir kız, sizin buz gibi soğuk, ruhsuz, bencil âleminizde ne yapar? İnsanlar beni anlayamayacaklar benim biricik sevgilim!

Yermak, gözleri dönerek:

- O zaman Kazak kılıcı kalkıp kalkıp üzerlerine inecektir!.. diye gürledi."

Şimdi de Züleyha'sının bıçaklandığını öğrenince Yermak'ın ne yaptığına bakın Varenka. Kör ve yaşlı Kuçum Han, gece karanlığından yararlanarak, Yermak'ın dışarıda olduğu bir sırada çadıra sokuluyor. Tacını tahtını elinden alan Yermak'ı kalbinden vurmak için öz kızını bıçaklıyor.

"... Hiddetinden kuduran Yermak, kamasını şaman taşında bileyerek;

- Bilenen demirin sesine bayılıyorum!.. diye haykırdı. Kan istiyorum, kan!.. Testereyle biçmeli onları, testereyle, testereyle!.."

Daha sonra Züleyha'sını kaybetmeye dayanamayan Yermak, kendini İrtiş'e atıyor ve her şey sona eriyor.

Şu da ufak bir parça; sırf güldürmek için yazılmış bir mizalı öyküsü:

"Jelzopuzov[1] İvan Prokofyeviç'i tanır mısınız? Şu, Prokofi İvanoviç'i ayağından sıran İvan Prokofyeviç. İvan Prokofyeviç, sert yapılı, ama oldukça erdemli bir adamdır. Oysa Prokofi İvanoviç tam

(1) Jeltopuzov: Sarı göbekli demektir.

tersine, ballı bayır turpuna bayılır. Bir zamanlar Pelageya Antonovna'yla dostluk ederken... Ama siz Pelageya Antonovna'yı tanıyor musunuz? Hani şu etekliğini hep ters giyen Pelageya Antonovna..."

Öyle komik bir şey ki bu Varenka, anlatılmaz! Ratazyayev okurken gülmekten katıldık. Ne adam, bu, vallahi...

Bu yazı biraz hafif, oynakça, aşırı gidilmiş bir yan yok. Zaten Ratazyayev'in her hali son derece etkin. Diğer yazarlara üstünlüğü de bu zaten.

Bakın şu anda aklıma ne geldi: (Bazen insanın aklına böyle tuhaflıklar geliyor) Örneğin, ben bir gün kalkıp bir şey yazsam, ne olurdu acaba? Bakıyorsunuz bir gün, durup dururken, "*Makar Devuşkin'in Şiirleri*" adında bir kitap çıkıveriyor!.. Ne dersiniz buna meleğim? Bunu nasıl karşılar, neler düşünürdünüz? Ben kendi hesabıma kitap yayınlanınca Nevski'ye[1] adım atmaya cesaret edemezdim. Herkes beni görüp "İşte edebi yapıtlar yazarı şair Devuşkin... İşte Devuşkin..." diye fısıldamaya başlayınca ne hallere girerdim! Örneğin ayakkabılarımı ne yapardım o zaman? Hani laf aramızda anacığım, ayakkabılarımın yüzü yamadan görünmez oldu, tabanları da bazen pek münasebetsiz bir biçimde açılıveriyor. Herkesin, yazar Devuşkin'in ayağındaki ayakkabıların yamalı olduğunu öğrendiğini düşünün bir! Hele kontes ya da düşeslerden biri bunu öğrense, haspam kimbilir neler derdi!.. Belki de farkına varmazdı, çünkü tahminime göre, kontesler ayakkabıyla, hele memur ayakkabılarıyla ilgilenmezler. Öyle ya, ayakkabıdan ayakkabıya fark vardır. Ama başkaları anlatırdı canım; dostlarım beni yüzde yüz ele verirdi. Bunu herkesten önce Ratazyayev yapardı. Kontes B.'yle iyi görüşüyormuş. Söylediğine göre, her Allahın günü teklifsizce evine oturmaya gidiyormuş. Çok şeker bir şeymiş, hem de edebiyata meraklı bir hanımefendiymiş. Ne sokulgan adam şu Ratazyayev!

Eh, bu konuyu keselim artık. Zaten laf olsun diye yazıyorum meleğim, sizi eğlendirmek için... Hoşça kalın yavrum. Bir hayli döktürdüm. Bugün çok neşeliyim de... Yemeği hep birlikte Ratazyayev'de yedik. (Ne yaramaz şey bunlar anacığım!) Ortaya eski bir

(1) Nevski, Petersburg'un en işlek caddesi.

şarap da koydular... Ama size bundan söz açmayayım daha iyi. Yine de sakın hakkımda kötü düşünmeyesiniz Varenka, bunları laf olsun diye yazıyorum.

Size yüzde yüz kitap göndereceğim. Burada Pol de Kok'un bir yapıtı elden ele geziyor. Ama Pol de Kok'un kitaplarını veremem. Yoo! .. Pol de Kok size göre değildir anacığım. Söylendiğine göre, yapıtları Petersburg eleştirmenlerinde soylu bir kızgınlık uyandırmaktaymış. Size bir kilo şeker yolluyorum! Sırf sizin için aldım. Afiyetle yiyin canım. Ağzınıza her şeker atışta beni anımsayın. Yalnız akideleri dişlerinizle kırmayın, emerek yiyin; yoksa dişleriniz ağrımaya başlar. Şekerleme sever misiniz? Yazın. Şimdilik güle güle. Tanrı sizi korusun yavrum.

En sadık dostunuz
Makar Devuşkin

27 Haziran

Muhterem Makar Alekseyeviç;

Fedora diyor ki, razı olursam bazı tanıdıkları durumumla ilgilenip bana çok iyi bir evde mürebbiyelik sağlayabileceklermiş.

Ne dersiniz benim büyük dostum; gideyim mi, gitmeyeyim mi?.. O zaman artık size yük olmam. Hem de iyi bir yer galiba. Bir yandan tanımadığım bir eve girmeye ürküyorum. Mal mülk sahibi insanlarmış... Hakkımda bilgi toplamak isteyecekler, şunu bunu soruşturup deşecekler. O zaman ne derim? Oldum olası hem insancıl, hem yabaniyimdir, alıştığım köşeden kolay kolay ayrılamam. İnsan, kedere, acıya katlanarak yine alıştığı yeri tercih ediyor. Sonra, taşraya gitmek gerek. Kimbilir, nasıl bir iştir; bakarsın çocuklara dadılık ettirirler. Zaten iki yılda üç mürebbiye değiştirmişler. Bu görevi kabul edip etmememe hakkında bir fikir verin ne olur Makar Alekseyeviç. Sonra; neden bize bir kerecik olsun uğramazsınız? Kırk yılda bir kapıdan bir merhaba deyip kaçıyorsunuz. Birbirimizi ancak pazardan pazara, kilisede görebiliyoruz, o kadar. İnsanlardan ne kadar kaçıyorsunuz? Tıpkı benim gibisiniz. Oysa hemen hemen akrabasayılırız. Hayır, siz beni sevmiyorsunuz Makar Alekseyeviç! Oysa, zaman zaman yalnızlığın beni nasıl üzdüğünü bilseniz. Bazı günler, ortalık kararmaya başlarken evde yapayalnız kalıyorum. Fedora da bir yere gitmiş oluyor. Oturduğum yerde düşüne

düşüne aklım gerilere gidiyor, acı tatlı anılarım canlanıyor. Gözlerimin önünde tanıdık yüzler beliriyor. (Sanki canlıymış gibi görüyorum bunları...) En çok annemi görüyorum... Ya düşlerim... Sağlığım iyice bozuldu, bunu hissediyorum. Çok halsizim. Daha bu sabah yataktan kalkarken fenalık geçirdim; üstelik kötü kötü öksürüyorum. Çok yakında öleceğimi biliyor, hissediyorum. Beni kim gömecek?.. Tabutumun ardından kim gidecek acaba? Bana acıyan olacak mı? Belki yabancı bir yerde, yabancı bir evde öleceğim!.. Hayat ne kadar acı Makar Alekseyeviç!

Kuzum, beniniye bu kadar şımartıyor, boyuna şekerle besliyorsunuz? Bu kadar parayı nereden bulursunuz bilmem ki! Allahaşkınıza paranızı çarçur etmeyin sevgili dostum. Fedora, işlediğim halıyı satıyor. 50 kâğıt ruble veriyorlar. Çok iyi doğrusu. Ben daha az tahmin ediyordum. Fedora'ya 3 ruble veririm. Kendime de bir elbise dikmek istiyorum. Yalın, ama sıcak tutacak bir şey... Size de bir yelek yaparım. İyi bir kumaş alıp kendim dikerim.

Fedora bana *Belkin'in Hikâyeleri* adında bir kitap buldu. Belki okumak istersiniz diye size gönderiyorum. Ama çok rica ederim, hem kirletmeyin, hem fazla tutmayın, çünkü kitap benim değil. Puşkin'in yapıtı bu... İki yıl önce bu öyküleri annemle birlikte okumuştuk. Bu kez okurken çok üzüldüm. Sizde okunacak bir şey varsa, gönderin lütfen. Yalnız Ratazyayev'den aldıklarınızdan olmasın. Çünkü eğer basılmış bir yapıtı varsa size yüzde yüz kendi kitabını verecektir. Onun yazdıklarını nasıl beğeniyorsunuz Makar Alekseyiç? Ne saçma şeyler!

Şimdilik hoşça kalın. Fazla gevezelik ettim. İçim sıkıldığı zaman böyle çene çalıp avunuyorum. İçimi dökmek ilaç gibi geliyor bana, hemen hafifliyorum. Güle güle sevgili dostum!

Sizin
V.D.

28 Haziran

Anacığım Varvara Alekseyevna!

Üzülmeyi bırakın artık. Ayıp değil mi? Aklınıza neler de geliyor meleğim; bırakın bunları! Hastalığı nereden çıkardınız? Hiç de

rahat değilsiniz. Yeni açmış çiçek gibisiniz. Renginiz biraz soluk, ama yine de çiçek gibisiniz. Şimdi de bir düş hayal faslı tutturmuşsunuz. Ne ayıp!.. Böyle kuruntulardan vazgeçin. Ben neden iyi uyuyorum? Niye bana bir şeycik olmuyor? Bana baksanıza bir kere anacığım. Rahat rahat yaşıyorum, uykularım mükemmel, turp gibiyim. Vallahi görenler gıpta ediyor! Hadi hadi, toparlayın kendinizi canım. Ben, aklınıza ne olduğunu biliyorum anacığım: Yine bir düşünceye saplandınız, onu işliyor, kendinizi yiyip bitiriyorsunuz. Yeter artık. Dışarıda çalışma sorununa gelince; asla!.. Hayır, hayır, hayır! Nereden çıkardınız bunu? Üstelik taşraya gideceksiniz. Yoo!.. Buna dünyada razı olamam anacığım. Bu niyetinize bütün gücümle karşı koyacağım. Eski frakımı satar, sokağa bir gömlekle çıkarım, ama sizi hiçbir şeyden yoksun bırakmam. Hayır Varenka, hayır, ben sizin kuruntularınızı iyi bilirim. Sonra, bütün bunlarda Fedora'nın parmağı olduğunun da farkındayım. Mutlaka bir beyinsiz kadının öğütlemesidir. İnanmayın ona anacığım. Sizin bütün olanlardan haberiniz yok galiba. Öyle aptal, cadı, dırdırcı kadındır ki, kocasını da toprağa soktu. Sakın ha sizi gücendirmiş olmasın? Hayır, asla anacığım, dünyada olmaz! Ben ne yaparım o zaman? Yok yok Varenka, aklınızdan çıkarın bunları. Neyiniz eksik? Sizi gözümüzden esirgiyoruz. Siz de bizi seviyorsunuz. Rahat rahat oturun, keyfinize bakın. İster dikiş dikin, ister okuyun; ne isterseniz yapın, tek bizimle kalın. Size kitap bulurum. Belki bir gün yine bir gezinti yaparız. Artık siz de daha serinkanlı olmaya çalışın anacığım, olur olmaz şeyleri kendinize dert etmeyin. Size geleceğim, hem de pek yakında. Ama siz de buna karşılık, şu açık ve içten sözlerimi kabul edeceksiniz: İyi değil anacığım, hiç iyi değil! Tabii ben okumuş bir adam değilim; yarım yamalak bir öğrenim gördüm. Zaten sorun bu değil, kendimden söz etmiyorum. Ama ister darılın, ister darılmayın, Ratazyayev'i savunacağım. Dostumdur, onun için savunacağım onu.

Güzel yazıyor, hem çok güzel, son derece güzel yazıyor. Düşüncenizi kabul etmiyorum ve edemem. Oldukça renkli, canlı, kesin ve tumturaklı bir üslubu var; cümleleri düşünce dolu, son derece güzel! Belki siz duyarak okumadınız Varenka, ya da okurken neşeniz yerinde değildi; ya Fedora'ya kızmıştınız ya da canınız sıkkın-

dı. Ama bunları bir kez duyarak, başınız dinçken, -şöyle ağzınıza bir şeker atarak- okuyun. Tabii, iddia etmiyorum, (kimse de edemez ya) Ratazyayev'den daha iyi yazarlar vardır; hem belki çok daha iyileri vardır. Ama onlar da iyi, Ratazyayev de iyi; Ratazyayev de onlar kadar güzel yazıyor. O da kendine göre yazıyor. Yazmakla da iyi ediyor. Şimdilik hoşça kalın anacığım, güzel kumrucuğum, kendinizi üzmeyin. Allah sizi korusun.

Sadık dostunuz
Makar Devuşkin

Not: Kitap için teşekkürler. Puşkin'i de okuruz. Bu gece size mutlaka uğrarım.

Aziz Makar Alekseyeviç!

Hayır, dostum, hayır, aranızda yaşayamam ben. Epey düşündükten sonra, böyle kârlı bir işi tepmenin benim için iyi olmayacağına karar verdim. Orada hiç olmazsa her zaman bir lokma ekmeğim olduğunu bileceğim. Çalışıp kendimi sevdiririm. Hatta, gerekirse, huyumu değiştirmeyi denerim. Tabii, yabancılar arasında yaşamak, başkasının eline bakmak kolay değil. Her zaman kendini sıkmak, içine atmak insana ağır gelir. Ama ne yapalım. Tanrı yardımcım olur. Yaşam boyu insanlardan kaçacak değilim. Daha önce de böyle olmuştu. Küçükken, yatılı okulda okuduğum sıralar pazarları eve gelirdim. Yaramazlık, gürültü ettikçe annem, bazen azarlardı. Bu, bana hiç dokunmazdı, içim yine ferahlık, neşe doluydu. Ama akşam yaklaştıkça ruhumu bir sıkıntı kaplardı. Dokuzda okula dönmek gerekiyordu. Orada her şey son derece soğuk, sert ve yabancıydı. Mürebbiyeler pazartesi günleri büsbütün hırçınlaşıyorlardı. Bu düşüncelerle yüreğim sızlamaya başlıyor, usulcacık bir köşeye çekilerek sessiz sedasız ağlıyordum. "Tembelliğinden" demesinler diye, ağladığımı kimseye belli etmek istemiyordum. Oysa gözyaşlarım çalışmak istemediğimden değildi ki. Sonra ne oldu? Zamanla alıştım. Bu kez okuldan ayrılırken, arkadaşlarımla vedalaşırken gözyaşı döktüm. İkinize yük olarak yaşamakla doğru yapmıyorum. Bunu düşündükçe azap duyuyorum. Sizinle samimi olmaya alıştığım için düşün-

düklerimi açıkça söylüyorum. Fedora'mn her gün sabah karanlığıyla kalkıp gece yarılarına kadar çamaşır yıkadığını görmüyor muyum? Oysa yaşlı bir beden rahat yüzü ister. Elinizde avucunuzda ne varsa son kopeğine kadar benim için harcadığınızın farkında değil miyim? Zaten neyiniz var ki! Sırtınızdakini satıp beni yokluk içinde bırakmayacağınızı yazıyorsunuz. Biliyorum canım; kalbinizin iyiliğinden eminim. Sizin de bütün güvendiğiniz şu beklemeden gelen ikramiye; ama sonra ne olacak? Benim hiçbir zaman hastalıktan kurtulamadığımı biliyorsunuz. Bütün isteğime karşın sizin gibi çalışamam; hem her zaman iş de bulunmaz. Şu halde benim için, canım kadar sevdiğim iki insana bakıp kederden mahvolmaktan başka yol kalmıyor. Size en küçük bir yararım dokunuyor mu? Sonra; bana niçin bu kadar gereksinimiz olsun? Size ne iyiliğim dokundu ki?.. Size bütün yüreğimle bağlıyım; candan, içten seviyorum. Ne çare ki, kör talihim bana yalnızca sevebilen, sevgiden anlayan bir yürek vermiş, o kadar. İyilik yapmak, iyiliğinize karşılık vermek elimden gelmiyor. Artık beni tutmayın. Düşünüp taşının ve bu konudaki kararınızı söyleyin.

Cevabmızı bekleyen ve sizi seven,

V.D.

1 Temmuz

Saçma, sayıklama bunlar Varenka, yalnızca sayıklama! Sizi kendi halinize bıraksak kimbilir daha neler neler kuracaksınız? Yok şu şöyleymiş, bu böyleymiş... Hepsi sayıklamadan ibaret!..

Neyiniz eksik anacığım; söyleyin Allahaşkınıza? Sizi seven insanlar var. Siz de bizi seviyorsunuz; bundan iyisi can sağlığı. Elin evinde ne yapacaksınız? El adamının ne olduğunu daha bilmiyorsunuz galiba... Onu benden sorun da anlatayım. Ben iyi bilirim, el ekmeği yediğim oldu. Kötüdürler Varenka, öyle kötü ki, seni yüreğinden vurmazlarsa, hiç değilse iğneli bir sözle, sitemle, hor bir bakışla hırpalarlar. Oysa aramızda ne kadar iyisiniz. Yuvacığında barınan bir kuş gibisiniz. Gidersiniz, bizim de aklımız başımızdan gider.

Siz olmayınca ne yaparız? Benim gibi bir yaşlı insanın hali ne olur? Size gereksinimimiz yok ha? .. Yararınız dokunmuyor, öyle mi? .. aman anacığım, ne biçim laf bunlar? Bana ne kadar yararınız dokunduğunu bir bilseniz Varenka! Üzerimde sen derece iyi etkiniz var. Şuanda sizidüşünmekle bile neşeliyim. Arada birsize mektup yazıyor, içimi döküyorum, sizden ayrıntılı bir yanıt alıyorum.

Size birkaç elbise, bir de şapka aldım. Bazen siparişleriniz oluyor, onları yapıyorum. Şu yaşlı halimle, yalnız başıma ne yaparım, ne işe yararım? Bunu hiç düşünmediniz galiba Varenka? Bir kere de, "Bu adamcağız bensiz ne işe yarar?" diye düşünün. Size alıştım canım. Bunun sonu ne olur bilir misiniz? Gidip kendimi Neva'ya atarım. Sizsiz yapamam Varenka. İlle beni bir yük arabasına yükletip Volkova'ya[1] mı göndermek istiyorsunuz! Başka kimse olmayacağı için tabutun peşinden "tin-tin" bir dilenci kocakarı gitsin, diyorsunuz. Sonra, üzerime toprağı döküp beni yapayalnız bıraksınlar! .. Günah anacığım, vallahi günah!..

Kitabınızı gönderiyorum yavrum. Hakkında ne düşündüğümü soracak olursanız, hayatımda bu kadar güzel bir yapıt okumadığımı söyleyeceğim. Şimdi kendi kendime soruyorum anacığım: Bu yaşa kadar nasıl böyle aptal aptal yaşayabilmişim? Neler yapmışım? Hangi ormandan gelmişim ben? Hiçbir şey bilmiyorum anacığım; hiçbir şey! Size apaçık söyleyeyim Varenka: Bilgili bir adam değilim. Şimdiye kadar pek az okudum. Hatta hiçbir şey okumadım desem yeridir. "İnsanın Tanımı" adındaki büyük bir yapıtı, "Zillerle Şunu Bunu Çalan Çocuk", "İvik'in Turnaları" adındaki kitapları okudum. Başka bir şey de okumadım. Bir de şimdi verdiğiniz kitaptan "İstasyon Memuru"nu okudum. Bilir misiniz anacığım; insan, bazen, yaşıyor da burnunun dibinde, bütün yaşamının bir kitaba aktarılıverdiğinin farkında olmuyor. Eskidengöze çarpmayan pek çok şey, kitabı okurken canlanıyor.

Kitabınızı en çok neden sevdiğimi biliyor musunuz? İnsan bazen, çetin yazılmış bir kitabı okurken, isterse ortadan çatlasın, içinden çıkamıyor. Ben kalın kafalının biriyim. Yaradılıştan öyle olduğum için yüksek yapıtlara el sürmüyorum. Ama bu kitabı sanki

(1) Petersburg'da bir mezarlık.

kendim yazmışım gibi okudum. Nerdeyse kalbimi almış, içini dışına çevirip ne var ne yoksa, bir bir dökmüşüm... Öyle bir kitap bu! Hem çok yalın, o derece yalın ki, vallahi ben de yazabilirdim! Yazamaz mıydım?.. Ben de o kitaptakileri aynen duyumsuyorum. Ben de, şu zavallı Samson Virin'in karşılaştığı durumlara birçok kez düştüm. İçimizde nice Samson Virin'ler var. Günahkârlarla kendini içkiye verdiğini okurken nerdeyse gözlerimden yaş gelecekti. Zavallıcık bütün gün gocuğunu kafasına çekerek uyuyor, uyandıkça punçla efkâr dağıtıyor. Bir yandan içiyor, bir yandan, doğru yoldan sapmış kızı Dunyaşka'yı anımsadıkça acı acı ağlıyor, gözlerini gocuğunun kirli yenlerine siliyor, o kadar doğal ki! Okuyun da ne derece doğal olduğunu görün; yaşamın ta kendisi. Bunları gözümle gördüm. Uzağa gitmeye ne gerek: İşte Tereza! Ya da bizdeki o zavallı memur. O da bir Samson Virin; yalnız soyadı Virin değil de *Gorşkov*. Olay aynı anacığım, hepimizin, benim de, sizin de başımıza gelebilir. Nevski'de ya da Rıhtım Caddesi'nde[1] oturan bir kontun başına da aynı durum gelebilir. Yalnız o durumda dış görünüş biraz değişir. Çünkü onların her hali bizden başka türlü, kibarca oluyor. Ben de böyle bir olayın kahramanı olabilirdim. Bu böyledir anacığım. Demek siz, bizi bırakıp gitmek istiyorsunuz? Benim başıma da bir bela gelsin ister miydiniz Varenka? O zaman hem kendinizi, hem beni mahvetmiş olacaksınız canım. Şu boş düşünceleri aklınızdan çıkarın benim güzel kumrum; beni boş yere üzmeyin. Bir yavru kuş kadar cılızsınız; kendinize bakacak, felaketten, kötü insanlardan korunacak gücünüz yok. Vazgeçin Varenka. Saçma öğütlere, muzır düşüncelere kulak asmayın. O kitabı da bir kez daha dikkatle okuyun, size yararı dokunacak.

"İstasyon Memuru"ndan Ratazyayev'e söz açtım. Bunların eski şeyler olduğunu söyledi. Şu sıralar içinde resimli birtakım betimlemeler bulunan kitaplar çıkıyormuş. Söylediklerini pek anlayamadım. Sonunda, Puşkin'in çok iyi bir yazar olduğunu, kutsal Rusya'yı yücelttiğini ve ona ait daha birçok şey söyledi. Evet, bu çok güzel Varenka; çok güzel. Siz o kitabı birdaha dikkatle okuyun; öğütlerime göre hareket edin, şu yaşlı adamı da uysallığınızla sevindirin.

(1) Eski Petersburg'un en saygın yerleri.

O zaman Ulu Tanrı sizi gönlünüze göre ödüllendirecektir.

İçten dostunuz
Makar Devuşkin

Sayın Makar Alekseyeviç;

Bugün Fedora bana on beş gümüş ruble getirdi. Ona üç ruble verince zavallıcık nasıl sevindi!

Bu mektubu acele yazıyorum. Size bir yelek biçiyorum. Pek cici oluyor. Kumaşı sarı, çiçekli... Mektupla birlikte bir de öykü kitabı yolluyorum. Birkaçını okudum. "*Kaput*" adlısını okuyun, öneririm. Birlikte tiyatroya gitmemizi rica ediyorsunuz. Pek tuzlu olmaz mı? Ama yukarıya, paradi'ye olursa, belki... Çoktandır tiyatroya gittiğim yok. Son kez ne zaman gittiğimi bile unuttum. Bu buluşunuzun pahalıya oturmasından korkuyorum. Fedora boyuna başını sallıyor, ayağınızı yorganınıza göre uzatmamaya başladığınızı söylüyor. Bunun ben de farkındayım; yalnız benim için ne paralar döktünüz! Aman büyük dostum, başınız belaya girmesin. Zaten Fedora, kira borcu yüzünden ev sahibinizle bir tartışmadan filan söz etti. Sizin için korkuyorum, Makar Alekseyeviç. Şimdilik hoşça kalın. Acele ufak bir işim var; şapkamın kurdelesini değiştiriyorum.

Not: Tiyatroya gidersek, yeni şapkamla siyah pelerinimi giyeyim diyorum. İyi olur mu acaba?

2 Temmuz

Muhterem Bayan Varvara Alekseyevna;

... Yine dünkü sorun... Bir zamanlar bizim başımızda kavak yelleri esiyordu. Bir aktrisçiğe abayı yakmıştım. Hem nasıl!.. Çılgın gibi âşık oldum. İşin gülünç yanı, kadını hemen hemen görmemiş gibiydim. Tiyatroya yalnızca bir kez gitmiştim, buna karşın gönlümü kaptırdım. O sıralar yanımdaki odada dört, beş genç oturuyordu; hepsi de hovarda mı hovarda. İster istemez arkadaş olduk; yine de pek sokulmuyordum. Ama ukala görünmemek için onlara ayak uydurmaya çalışıyordum. O aktrisin sözünü ede ede kulaklarımı

doldurmuşlardı! Her gece tam takım tiyatroya gidiyor paradiye doluyorlardı. Aktrisi alkışlamaktan kudurmuşa dönüyorlardı. Sonra bütün gece uyku uyutmuyorlardı. Sabaha kadar hep onu konuşuyor, her biri, "Benim Glaşa" diye onun sözünü ediyordu. Yanıp tutuşuyorlardı, hepsinin kalbine aynı kanarya girmişti. Beni bile coşturdular. Ne olacak gençtim, dayanamadım... Nasıl olduğunu ben de bilmiyorum; bir gece kendimi onlarla birlikte tiyatroda, paradinin dördüncü sırasında buldum. Yalnız perdenin bir ucunu görebiliyordum, ama sesleri iyice duydum. Aktrisçiğin billur gibi tatlı, gerçekten güzel bir sesi vardı. Alkışlamaktan avuçlarımız kabardı. Gırtlağımız sökülene kadar haykırdık, tepindik; nerdeyse tiyatrodan kovuluyorduk. Zaten birimizi attılar. Eve sersem gibi döndüm. Cebimde topu topu bir ruble kalmıştı. Aylığa kadar en aşağı on gün vardı. Ne yapsam beğenirsiniz anacığım? Ertesi gün işe gitmeden önce bir Fransız ıtriyat mağazasına uğradım. Oradan, bütün paramla bir lavanta, bir de kokulu sabun aldım. Ama bunları ne diye aldığımı kendim de bilmiyordum. Yemeden, içmeden kesilerek hep penceresinin önünde geziniyordum. Nevski'de bir apartmanın dördüncü katında oturuyordu. Eve uğrar, bir saat kadar dinlenirdim. Sonra, sırf penceresinin önünden geçmek için tekrar Nevski'ye çıkardım. Tam bir buçuk ay bu böyle sürüp gitti. İşi fayton tutup ikide bir evinin önünden geçmeye kadar vardırdım. Serseme dönmüştüm. Gırtlağıma kadar borç içindeydim. Zamanla bıktım, soğudum. Ya, görüyor musunuz anacığım, bir aktris parçası namuslu bir adamı ne hale getiriyor! Hoş, ben de bir zamanlar gençtim, toydum ya!

M.D.

6 Temmuz

Sayın Bayan Varvara Aleskeyevna;

Bu ayın 6'sında sizden aldığım kitabı hemen gönderiyor ve aynı zamanda bazı konularda konuşmak istiyorum. Beni, bunu yapmak zorunda bırakmakla iyi etmediniz anacığım. Ulu Tanrı her insana bir yol çizer. Kimi general apoleti taşır; kimi altıncı derece memurdur. Biri emreden, öteki gık demeden, korkuylaamirine kulluk eder. Bunlar insanların yeteneklerine göre belirlenir. Yetenek de

Allah vergisidir. Örneğin beni alın; otuz yıla yakın bir zamandır çalışıyorum. Hizmetimde en ufak kusur etmedim. İçki içmem, kargaşaya burnumu soktuğum görülmüş değildir. Yurttaş olarak; kendi görüşümle, kusurlarım kadar iyi yanlarım da vardır. Amirlerimin saygısını kazandım. Bizzat Ekselans benden memnundurlar. Gerçi şimdiye kadar bana olan teveccühlerini özel bir biçimde göstermediler ama, memnun olduklarını biliyorum. Yazım oldukça okunaklı ve güzel; ne çok iri, ne de çok ince, daha çok italik harfleri andıran, herbalde tatmin edici bir yazı. Dairemizde olsa olsa yalnız İvan Prokofyeviç böyle yazabilir. Saçlarım ağarana kadar, büyük bir günah işlediğimi anımsamıyorum. Ama ufak tefek günahları kim işlemez ki? Herkes, hatta siz bile günahkârsınız! Büyük bir hata ya da suçla şimdiye kadar suçlandırılmadım. Hele genel kurallara uymamak ya da düzeni bozmak gibi bir suç işlediğimi kimse söyleyemez. Böyle bir şey yapmadım. Hatta bir zamanlar nişan bile alıyordum ama, neyse!.. Elinizi vicdanınıza koyarsanız, bütün bunlara hak verirsiniz anacığım. Bunu o da [1] bilmeliydi. Madem yazı yazmaya kalkışmış, hepsini bilmeliydi. Hayır Varenka, sizden bunu beklemiyordum, hiç beklemiyordum.

Ne biçim iş bu! Demek bundan sonra insan, ama iyi, ama kötü, kendi kovuğunda etliye sütlüye karışmadan, Allah korkusu tanıyarak ve halini bilerek oturduğu halde rahat edemeyecek. Adamın ev hali olduğu gibi ortaya dökülecek demek. İyi bir yeleği var mı, iç çamaşırı tamam mı, ayakkabısı nasıl, tabanları ne durumda? Ne yiyip içiyor, neler yazıyor? Peki ama, anacığım, örneğin ben; ayakkabılarıma acıdığım için kaldırımın bozuk olduğu yerden parmak uçlarıma basarak geçiyorsam ne olur sanki? Bir adam, başka biri hakkında ne diye, "Baban sıkıntıdadır, çay içmiyor, falan..." gibi yazılar yazıyor? Herkesin çay içmesi şart mı sanki? Ben ötekinin berikinin loknalarını sayıp çiğnediği nedir, diye ağzının içine bakıyor muyum? Böyle hareket ederek, tek bir kişiyi kırdım mı? Yok anacığım, yok... Bana ilişmedikçe, başkalarını ne diye kırayım? Ama bakın Varvara Alekseyevna; durup dinlenmeden çalışıp çabalıyorsun, büyüklerin seni sayıyor (Ne olursa olsun, sayarlar). Bir de bakıyorsun,

(1) "Kaput" yazarı N.Gogol'ü kastediyor. (Ç.N.)

ortada hiçbir neden yokken birisi kalkıp seni alaya alıyor. Elbette ki insanın bazen yeni bir şeyyaptırdığı olur. Sevinirsin, sevinçten uykuların kaçar... Şimdi ben yeni bir ayakkabı giymekten son derece zevk duyuyorum. Ayağını ince, zarif bir ayakkabı içinde görmek insana haz veriyor. Öykünün bu bölümleri doğru yazılmış. Fakat Fedor Fedoroviç'in nasıl olup da bu kitaba dikkat etmediğine, kendini korumadığına içten hayret ediyorum.

Gerçi o da genç idareciler sınıfının bir üyesi, sırası gelince bağırıp çağırmaktan hoşlanıyor. Ama niçin bağırmasın? İyi yapıyor, memur adamı gerektiği zaman haşlamak gerek. Bazen gösteriş için de haşlarlar, ama olsun; o da gerekli. Gözdağı vermeli, alışsınlar. Çünkü -aramızda kalsın Varenka- bizim memur milleti başına vurmadıkça çalışmaz. Herkes yalnızca, "Ben filan dairedeyim," demek için bir yere kapılanmaya bakıyor. İye girince, hep yan çizme... Memuriyette derece ve rütbeler birbirinden farklı olduğu için haşlamaların biçimi de ona göre değişiyor. Bunu doğal karşılamak gerek. Zaten dünya bunun üzerine kurulmuş anacığım. Herkes birbirine çalım satıyor, birbirini haşlıyor. Ama bu önlem olmasa dünyada düzen diye bir şey kalmazdı. Fedor Fedoroviç'in böyle bir harekete nasıl dikkat etmediğine şaşıyorum doğrusu.

Bunları ne diye yazıyorlar sanki? Neye yarar bu? Okuyuculardan biri bunu okuyup da bana bir kaput mu yaptıracak, yoksa bir çift ayakkabı mı alacak? Hayır; Varenka bunu okur, okuduktan sonra da devamını ister.

Öyle zamanlar oluyor ki, insan kendi gölgesinden korkuyor, dile düşmemek için dışarıya adım atmaya çekiniyor. Çünkü seni alaya almak içinhiçbir fırsatı kaçırmıyorlar. Toplum ve aile içindeki hayatımız edebiyata yem oldu; en ince noktalarına kadar yazıldı, okundu, alay konusu oldu, eleştirildi! Artık bundan sonra sokağa çıkamazsın. O kitap diyor ki, bizleri yürüyüşümüzden fark etmek olasıymış. Hiç olmazsa sona doğru yumuşayıp işi tatlıya bağlasaydı. Örneğin, adamın başına kâğıt kırpıntıları atılınca şöyle demeliydi: "Bununla birlikte bu adam erdem sahibi, iyi bir yurttaştı, arkadaşlarının bu davranışını hak etmemişti. Büyüklerine itaat ediyordu (buna bir örnek de verebilirdi). Kimsenin kötülüğünü istemezdi, Tanrıya imanı vardı ve (eğer mutlaka ölmesini istiyorsa) arkasından ağlayan-

lar bırakarak öldüğünü söylemeliydi. En iyisi, zavallıyı öldürmemeliydi. Kaputu bulunmalıydı. Fedor Fedoroviç... Aman, ben de pek saygısız oldum!.. O general, adamcağızın iyi taraflarını öğrenince onu kendi kalemine almalı, terfi ettirmeli, maaşına zam yapmalıydı. Böylece kötülük cezasını görmüş, erdem ödüllendirilmiş olacaktı. Adamın memur arkadaşları da ekşiyecekti. Ben, kendi hesabıma böyle yapardım. Yoksa bu öyküde ne gibi olağanüstülük var, hoşa gidecek ne var? Her günkü mendebur hayatımızdan değersiz bir örnek. Bana böyle bir kitap yollamak nereden aklınıza geldi kuzum? Bu muzır bir kitap Varenka; içinde gerçeğe aykırı yönler var. Çünkü gerçekte, böyle bir memur olduğu düşünülemez. Yoo Varenka, bunu şikâyet edeceğim, resmen şikâyet edeceğim!

Hürmetkârınız
Makar Devuşkin

27 Temmuz

Muhterem Makar Alekseyeviç;

Son olaylar ve mektuplarınız beni korkuttu, hayrete düşürdü, şaşırttı. Ama Fedora'nın anlattıklarından sonra hepsi açıklandı. Bu uçuruma yuvarlanmaya ne gerek vardı Makar Alekseyeviç? Yaptığınız açıklama beni hiç tatmin etmedi. Görüyorsunuz ya, bana önerilen o iyi görevi kabul etmek ısrarında ne kadar haklıymışım. Hem de şu son serüvenden gerçekten korktum. Bana olan sevginiz yüzünden hepsini sakladığınızı söylüyorsunuz. Size olan borcumun büyüklüğünü önceden de takdir ederdim. Bunu, daha benim için yalnızca tasarruf sandığındaki paranızı harcadığınızı söylediğiniz zaman anlamıştım. Oysa şimdi, birikmiş tek bir kuruşunuz olmadığını öğrendim. Acıklı durumumu tesadüfen öğrenerek duygulanmış, peşin aldığınız aylığı; hatta hastalığım sırasında sattığınız elbisenin parasını benim için harcamışsınız. Şimdi bunları öğrenince öyle güç duruma düştüm ki, hâlâ ne düşüneceğimi, nasıl davranacağımı bilemiyorum. Ah, Makar Alekseyeviç! Siz, merhamet ve akraba sevgisinin etkisiyle benim için yaptığınız ilk iyiliklerle yetinmeliydiniz. Bunun arkasından daha bir sürü gereksiz masrafa girmemeliydiniz. Bana içten davranmamakla dostluğumuza ihanet ettiniz Makar Alekseye-

viç. Son paranızı süsüme, şekere, gezmelere, tiyatroya ve kitaplara harcadığınızı öğrenmekle, ben de bağışlanmaz hoppalığımı (çünkü bunları sizi düşünmeden kabul ediyordum), şimdi acı bir pişmanlıkla ödüyorum. Beni memnun etmek için yaptığınız her hareket, şimdi keder, üzüntü verdi, yararsız bir pişmanlık doğurdu.

Son zamanlarda üzgün halinizin farkına varıyordum; kendim de içim sıkılarak bir şeyler olmasını bekliyordum. Ama bunu hatır ve hayalimden geçirmemiştim! Ne biçim iş bu! Ruhen bu derece nasıl düştünüz Makar Alekseyeviç? Sizi tanıyanlar, hakkınızda ne diyecek, ne düşünecekler? Siz ki, iyiliğiniz alçakgönüllülük ve ağırbaşlılığınızla herkesin saygısını kazanmış bir insansınız, şimdiye kadar hiç âdetiniz olmayan bu iğrenç kusura kendinizi nasıl kaptırdınız? Fedora'dan, sizi sokakta sarhoş halde bulan bir polisin eve getirdiğini duyunca ne hale geldim bilemezsiniz.. Dört gündür ortada görünmeyişinizden, olağanüstü bir şeyin olacağını sezdiğim halde, şaşkınlık içinde put kesildim. Amirlerinizin, göreve gelmemenizdeki asıl nedeni öğrenip ne diyeceklerini hiç düşünmediniz mi Makar Alekseyeviç? Hepsinin sizinle alay ettiklerini, komşularınızın ilişkilerimizi öğrendiklerini ve benden alayla söz açtıklarını söylüyorsunuz. Buna hiç aldırmayın ve Allahaşkınıza kendinizi üzmeyin Makar Alekseyeviç. Bir de şu subaylarla aranızda geçenler yüzünden kaygılıyım. Kulağıma bazı şeyler çalındı ama, bu işin aslını bilmiyorum. Ne olur, anlatın bana. Mektubunuzda; olanı biteni bana anlatırsanız, dostluğumuzu kaybetmekten korktuğunuzu yazıyorsunuz. Hastalığımda, bana nasıl yardım edeceğinizi bilemediğinizi, üzüntü içinde olduğunuzu ekliyorsunuz. Hastaneye yatmadan bana evde bakabilmek içinneyiniz varsa satıp savmış, gırtlağa kadar borçlanmışsınız; her gün ev sahibenizle kavga ediyormuşsunuz. Bunları, benden gizlemekle çok kötü bir şey yaptınız. Sonunda nasıl olsa hepsini öğrendim. Bu duruma düşmenize neden olduğumu yüzüme vurmaktan çekindiniz. Oysa böylelikle beni iki kat üzdünüz. Şimdi ne söyleyeceğimi bilmez durumdayım. Ah dostum! Felaket, bulaşıcı bir hastalıktır, mutsuz, yoksul insanlar illetlerini geçirmemek için birbirlerinden kaçınmalıdır. Ben size sakin, yalın yaşantımızda şimdiye kadar hiç bilmediğiniz felaketler tattırdım. Bunları anımsadıkça kahroluyorum.

Size ne oldu, nasıl oldu da bunu yapabildiniz, hepsini açık açık yazın. Mümkünse, avutun beni... Bunu sizden onurumu düşünerek değil, kalbimden hiçbir zaman silinmeyecek olan dostluk ve sevginin sesine uyarak istiyorum. Allahaısmarladık. Cevabınızı sabırsızlıkla bekliyorum. Hakkımda hiç iyi düşünmemişsiniz Makar Alekseyeviç!

Sizi içten seven
Varvara Dobroselova

28 Temmuz

Benim değer biçilmez Varvara Alekseyevnam!

Şimdi her şey olup bittikten ve işler gitgide yoluna girmeye başladıktan sonra size bazı söyleyeceklerim var, anacığım: Başkalarının hakkımda düşüneceklerine üzülüyorsunuz. Hemen söyleyeyim Varvara Alekseyevna, ben gururumu her şeyin üstünde tutarım. Bu yüzden başıma gelen felaketlerin hiçbirinden amirlerimin haberi olmadığını, olmayacağını; bu yüzden beni eskisi gibi saymaya devam edeceklerini bilmelisiniz. Yalnız dedikodudan korkuyorum. Ev sahibemiz arada bir bağırıp çağırıyor ama bugünlerde verdiğim on rubleyle borcumun bir bölümü ödenince, homurdanmakla yetiniyor. Ötekilere gelince: Zararsız kimseler; ödünç istemedikleri sürece hiçbir kötülükleri yok. Sözün kısası anacağım, bana karşı saygınız benim için her şeyden değerlidir ve başıma gelen bu geçici sıkıntılar arasında yalnız onunla avunuyorum. Çok şükür, ilk darbe, ilk sarsıntılar geçti artık. Siz de bunları, beni suçlandırmadan kabul ettiniz. Sizi koruyucu meleğim gibi sevdiğini, ayrılığınıza dayanamayacağım için, aldatmaya çalıştım. Yine de bana bir hain, bencil bir adam gözüyle bakmadınız. Bütün gücümle işe sarıldım, canla başla çalışıyorum. Dün önlerinden geçerken Yevstafi İvanoviç tek bir söz bile söylemedi. Sizden saklamayacağını anacağım: Beni borçlarımla üstümün başımın perişanlığı üzüyor. Ama bunun da zararı yok; sakın ha bunu kendinize dert etmeyin anacığım. Bana bir gümüş yarım ruble yollamışsınız Varenka; bu para içimi sızlattı. Demek şimdi böyle oldu!.. Ben, koca avanak, sizin gibi bir meleği koruyaca-

ğım yerde siz, zavallı öksüz yavrum bana yardım ediyorsunuz! Fedora para bulmakla çok iyi etti doğrusu. Benim henüz hiçbir yerden umudum yok. En küçük olasılık belirince size hemen yazarım. En çok dedikodulara canım sıkılıyor, en büyük kuşkum onlar. Şimdilik hoşça kalın meleğim. Elinizden öper, bir an önce iyileşmenizi dilerim. Daireye geç kalmamak için uzun boylu yazamıyorum. Çabam ve çalışkanlığımla kusurlarımı örtmek istiyorum. Öbür olayları, subaylarla serüvenimi akşama bırakıyorum.

Hürmetkârınız, sizi içten seven
Makar Devuşkin

28 Temmuz

Varenka, anacığım!

Ah Varenka, Varenka! Bu kez günah sizde ve bu günah vicdanınızda silinmeden yer edecek. Mektubunuz beni öyle şaşırttı ki, nerdeyse aklımı kaybediyordum. Şimdi sakin bir biçimde kalbimi yoklayınca, yerden göğe haklı olduğumu anlıyorum. Bununla serserilik serüvenimi kastetmiyorum tabii; (benden ırak olsun bunlar anacığım!) Sizi sevdiğimi ve bunun hiç de akılsızca bir iş olmadığını söylemek istiyorum.

Siz, hiçbir şey bilmiyorsunuz anacığım. İşin aslını, neden sizi sevmek zorunda olduğumu bilseniz böyle konuşmazdınız. Şimdi yalnız kafanız konuşuyor, oysa kalbinizin bambaşka düşüncelerle dolu olduğuna eminim.

O gün subaylarla aramızda neler geçtiğini ben de iyice anımsamıyorum, anacığım. Zaten o sıralar adamakıllı şaşırmış bir durumdaydım. Düşünün bir kez, tam bir ay berbat bir durumda, pamuk ipliğine bağlı gibiydim. Bunu hem sizden, hem evden saklıyordum. Ama ev sahibem yaygarayı bastı, gürültü çıkardı. Gerçi bana göre hava hoş. İstediği kadar bağırsın musibet karı! Yalnız bir yandan ayıp oluyor, bir yandan da mendebur, ilişkilerimizi nerden duymuşsa duymuş, evi çınlata çınlata gevezelik ediyor. Öyle fena oldum ki, kulaklarımı tıkadım. Ama başkaları tam tersine, dikkat kesildiler. Şimdi nereye kaçacağımı bilemiyorum anacağım.

İşte böyle meleğim, bütün bu üzüntüler, bu güruh beni büsbü-

tün yıktı. Bir de Fedora'dan evinize alçak bir çapkının girdiğini, size ahlaksızca bir öneride bulunduğunu işitmeyeyim mi?.. Bunun sizin için ne derece ağır bir hakaret olduğunu kendimden pay biçerek biliyorum. Aynı hakaret bana yapılmış gibi oldum. Başıma ne geldiyse o anda geldi meleğim. Zıvanadan çıktım, kendimi kaybettim, mahvoldum. Çılgınlar gibi dışarıya fırladım, o namussuzun evine koşacaktım Varenka. Meleğimin aşağılanmasına nasıl göz yumardım ben! Son derece üzgündüm. Hava da aksine öyle kötüydü ki, yağmurdan, çamurdan geçilmiyordu. Bir aralık dönmek istedim; ama tam o sırada şeytana uydum, anacığım. Memur Emelyan İlyiç'e rastladım. Daha doğrusu sabık memur, çünkü işten çıkardılar artık. Ne yaptığını, nasıl geçindiğini bilmiyorum. Birlikte yürüdük. Daha sonra... Ama vazgeçin Varenka; dostunuzun başına gelen felaketin, şeytanın onun başına ördüğü çorapların hikâyesini dinlemekten zevk mi duyacaksınız? Uzatmayalım: Üçüncü günün akşamı Emelyan beni kışkırttı, ben de kalktım o subaya gittim. Adresini kapıcımızdan öğrenmiştim. Sırası gelmişken söyleyeyim anacığım, ben bu herifi daha evimizde oturduğu sıralar mimlemiştim. Ama şimdi tam bir densizlik yaptığımı anlıyorum Varenka. Evine gittiğim zaman sarhoştum. Olup bitenlerin hiçbirini anımsamıyorum. Yalnız odada bir sürü subay bulunduğu aklımda kalmıştı; ya da Allah bilir gözlerim çift görüyordu. Ne söylediğimi de anımsamıyorum. Yalnız, soylu bir hiddete kapılarak uzun uzun konuştum. Bunun üzerine beni kapı dışarı ettiler, hatta merdivenden attılar. Yani tam anlamıyla atmadılar da tekmeleyip iteledilər. Nasıl döndüğümü biliyorsunuz Varenka. Hepsi bu kadar. Bütün bunlarla kendimi düşürmüş oldum, gururum zedelendi. Ama bunu kimse bilmiyor; dışardan, sizden başka bilen yok. O halde bu iş ha olmuş, ha olmamış; aynı şey değil mi? Geçen yıl ben de bir olaya tanık oldum. Bizdeki Aksenti Osipoviç, Pyotr Pyetroviç'e el kaldırdı. Ama bunu gizlice yaptı. Hademe odasına çağırdı; ben kapı aralığından baktım. Orada gerektiği gibi işini gördü. Anlayacağınız, kibarca yaptı bunu. Çünkü benden başka gören olmadı. Benim görmem de görmemekle bir demektir. Yani ağzımı açıp da kimseye bir şey söylemediğimi anlatmak istiyorum. O olaydan sonra Pyotr Pyetroviç'le Aksenti Osipoviç birbirlerine karşı tıpkı eskisi gibiydiler. Pyotr Pyetroviç

çok onurludur, kimseye bir şey çıtlatmadı. Bunun için şimdi birbirleriyle selamlaşıyor, el sıkışıyorlar... Size itiraz etmiyorum Varenka, itiraz etmeye cesaret edemiyorum. Çok düştüm; en kötüsü, kendi gözümden düştüm... Ne yapalım, besbelli alnımın yazısı buymuş. Kaderden kaçınılmaz, bunu siz de bilirsiniz.

İşte size başıma gelen felaket ve acıların ayrıntılı öyküsünü anlattım. Öyle bir öykü ki, okunmasa da olur. Biraz rahatsızım, anacığım. Bu yüzden duygularımın canlılığını yitirdim. Bununla birlikte, şimdilik size olan bağlılığımı, sevgi ve saygılarımı tekrarlarım pek saygıdeğer Varvara Alekseyevna.

Kulunuz
Makar Devuşkin

29 Temmuz

Saygıdeğer Makar Alekseyeviç;

İlk mektubunuzu okuyunca hayret çığlığımı tutamadım. Beni dinleyin sevgili dostum: Sizin ya benden bir sakladığınız var ve geçirdiğiniz üzüntünün yalnız bir bölümünü yazıyorsunuz, ya da hâlâ rahatsızsınız. Vallahi, mektuplarınızdan bu seziliyor Makar Alekseyeviç... Ne olur, bize gelin; hemen bugün gelin. Yemeğe beklerim.

Evde ne yapıyorsunuz, ev sahibenizle nasıl geçiniyorsunuz; bunların hiçbirinden haberim yok. Siz de kasten söz açmıyorsunuz galiba. Şimdilik hoşça kalın, sevgili dostum. Bugün mutlaka gelin. Zaten her gün bize yemeğe gelseniz daha iyi olacak. Fedora güzel yemek yapar. Allahaısmarladık.

Sizin
Varvara Dobroselova

1 Ağustos

Anacığım Varvara Alekseyevna;

İyiliği, iyilikle karşılayıp bana teşekkür etmek için Allahın verdiği fırsataseviniyorsunuz. Buna inanıyorum Varenka, melek kalbinizin iyiliğine inanıyorum. Sitem etmek için şöylemiyorum ama, bu yaşımda kendimi öyle bir başıboşluğa kaptırdım diye başıma kak-

mayın! Bunu mutlaka suç saymak istiyorsanız, suç işlediğimi kabul ediyorum. Yalnız sizden laf işitmek bana çok ağır geliyor. Böyle konuştuğum için darılmayın, içim acıyla dolu, anacığım. Yoksul insanlar nazlı oluyor, doğa bunu böyle yapmış. Eskiden de aynı şeyi duyardım. Yoksul, zavallı bir insan titiz oluyor. Onun dünya görüşü bambaşkadır. Sokakta önünden geçenlere, etrafına yan yan, ürkek ürkek bakar, her konuşulana; acaba ondan mı söz ediyorlar diye kulak kabartır. Neden böyle miskin görünür, neler duyar acaba? Dış görünüşü nasıldır? Şurası yüzde yüz ki Varenka, yoksul bir adam, bir paçavradan daha değersizdir. Ne dersen de; ne yazarsan yaz, bunlar kimseden saygı görmezler. Şu kâğıt karalayıcılar ne kadar yazsalar, yoksul adamı zavallılığından kurtaramazlar. Neden? Çünkü onlara göre böylelerin içinde dışında ne varsa ortaya dökülmeli, varlıklarında tek bir gizli köşe kalmamalıdır! Geçen gün Emelyan anlatmıştı. Bir yerde onun için para toplamışlar. Ama verilen her on kopeğe karşılık adamcağızı sanki resmi bir muayeneden geçirmişler. Onlara sorsan, on kopeklerini hiçbir karşılık beklemeden veriyorlar. Oysa hiç de öyle değil: Bu parayı yoksul bir adamı evire çevire seyretmek için ödediler. Bu zamanda iyiliğin biçimi de tuhaflaştı, anacığım. Hoş belki her zaman böyleydi ya kimbilir? Ya bunu yapmasınıbilmiyorlar ya da fazlasıyla usta kişiler. Siz belki bunu bilmiyordunuz ama öğrenin! Başka şeylerden pek anlamayız ama bu konudaki bilgimize güvenebilirsiniz.

Yoksul bir adam nerden öğrenmiş, nasıl düşünebiliyor, diyeceksiniz. Hep deneyimlerimiz sayesinde... Lokantaya girerken, "Şu cebi delik memur bugün ne yiyecek acaba?.. Ben *soté-papillote* yerken, o, belki, yağsız bulgurla karın doyuracak..." diye kendi kendine söylenen efendilere çok rastladık. Benim yağsız bulgur yiyişimden ona ne sanki? Ama böyle insanlar vardır Varenka; bunlarla uğraşanlar çok. Arsız alaycıların gözleri her yerde üzerimizdedir. Taşlara, bütün ayağımızla mı, yoksa parmaklarımızın ucuyla mı bastığımızla bile ilgilidirler... Falan büronun filan altıncı derece memurunun ayakkabısından çıplak parmaklarının fırladığını, dirseklerinin yırtık olduğunu ballandıra ballandıra yazar ve bastırırlar. Dirseklerinin yırtıklığı, senin ne üstüne vazife be adam. Kaba benzetmem için özür dileyerek söyleyeyim ki Varenka, bu tür konularda yoksul

insanlarda tıpkı siz kızların bekâret utancına benzeyen bir sıkılganlık vardır. Kabalığımı bağışlayın; siz nasıl yabancı insanların karşısında soyunamazsanız, yoksul adam da başkalarının, kulübesine, aile hayatına burun sokmasından hoşlanmaz. Oysa siz de, o sıralar, namuslu bir adamın şerefine, onuruna dil uzatmış düşmanlarımla birlik olup beni kırdınız!

Bugün dairede bir ayı yavrusu, ya da tüyleri yoluk bir serçe gibi oturdum; utancımdan yerin dibine geçecektim nerdeyse. İnsanın ceketinden çıplak dirsekleri gözüküp düğmeleri tek iplik üstünde sallanınca, ister istemez bir sıkılganlık duyuyor. Bugün de inadına bende tam bir derbederlik vardı. İnsan elinde olmadan metanetini kaybediyor. Bizzat Stepan Karloviç bugün bir iş hakkında benimle konuşurken, ağzınagelivermişgibi, "Ah Makar Alekseyeviç, kardeşim, ah!.." deyiverdi. Sonra düşündüklerini söylemeden sustu. O söylemedi ama, ben hepsini anladım. Dazlak kafama kadar kızardım. Gerçi ortada bir belirti yok, ama insanın aklına korkulu, tatsız düşünceler geliyor. Sakın kulağına bir şeyler gitmiş olmasın? Doğrusu ben birisinden kuşkulanıyorum. Bu canavarlara vız gelir! Ele verirler! İnsanın bütün özel yaşamını beş paraya satarlar; kutsal bildikleri tek şey yoktur!

Artık bütün bunların kimin başı altından çıktığını biliyorum; hepsi Ratazyayev'in oyunu. Bizim dairede bir tanıdığı varmış. Besbelli laf arasında hepsini, hem de bire on katarak anlatmış. Ya da kendi bürosunda gevezelik etti; bunlar oradan sızarak bizim daireye kadar ulaştı. Zaten evde bilmeyen yok. Pencerenizi parmakla gösteriyorlar, bunu iyice fark ettim. Dün size yemeğe gelirken her pencereden bir kafa uzanmıştı. Ev sahibemiz de, "Şeytan bebeğe sataşıyor!.." dedi, sonra sizin için ayıp bir sözcük kullandı. Bunlar Ratazyayev'in bizi yazılarına sokup yergi amacıyla yazdığı bir yapıtta uluorta yayma isteğinin yanında hiç kalıyor! Kendisi söylemişti bunu; bizimkilerin arasında iyilerden birinden duydum. Artık kafam durdu anacığım, ne yapacağımı bilemiyorum. Tanrıyı gücendirdiğimiz için meleğim, bunun böyle olması doğaldır!..

Bana canım sıkılmasın diye bir kitap gönderecektiniz. Vazgeçin canım! Zaten kitap dediğiniz neymiş ki? İnsanlardan söz açan bir sürü hayalden ibaret. Romanlar da saçma, başıboş kimselerin

gönlü hoş olsun diye düzülmüş bir yığın martaval... İnanın bana anacığım, yaşımın verdiği deneyime inanın! Kulaklarınızı bir Shakespeare lafıyla dolduracaklardır: Edebiyatta Shakespeare... falan, filan diye... Shakespeare de saçma, hepsi saçma, hepsi bir yığın düzmeceden ibaret!

Sizin
Makar Devuşkin

2 Ağustos

Sayın Makar Alekseyeviç!

Bunların hiçbiri için üzülmeyin. İnşallah hepsi yoluna girer. Fedora hem kendine, hem bana bir yığın iş buldu; neşeyle çalışmaya koyulduk. Hepsi düzelecek umarım. Fedora'nın kuşkulandığı gibi, şu son sıkıntılarımızda Anna Fedorovna'nın parmağı yok değil... Ama ben aldırmıyorum artık. Bugün kendimi son derece neşeli hissediyorum. Borç para almak istiyorsanız - Allah korusun! Vadesi gelince dertten kurtulamazsınız. En iyisi, bize yaklaşın, daha sık gelin ve ev sahibenize önem vermeyin. Öbür düşmanlara ve sizin kötülüğünüzü isteyenlere gelince; bunların kuruntudan ibaret olduğuna eminim Makar Alekseyeviç!

Sonra, size geçen kez de söylemiştim, ifadeniz hiç düzgün değil. Şimdilik Allahaısmarladık, hoşça kalın. Sizi mutlaka bekliyorum.

Sizin
V.D.

3 Ağustos

Küçük meleğim, Varvara Alekseyevna;

Size içimde bazı yeni umutlar doğduğunu müjdelemek için acele yazıyorum. Bana, borca girmememi söylüyorsunuz yavrucuğum. Mümkün mü meleğim? Kötü durumdayım. Sonra, bakarsın, size de bir şey olur, zayıfsınız çünkü. Neden mutlaka borçlanmam gerektiğini anlatmak için söylüyorum bunu.

Söz arasında şunu da ekleyeyim Varvara Alekseyevna: Ben da-

irede Emelyan İvanoviç'le yan yana oturuyorum. Ama bu, sizin bildiğiniz Emelyan değil. Benim gibi altıncı derecede bir memur. Aşağı yukarı ikimiz de büronun demirbaşıyız. Çok iyi yürekli, babacan, çıkarcı olmayan bir adamcağız. Yalnız hiç konuşkan değil ve yabani bir hali var. Bununla birlikte elinden iş geliyor, çok güzel bir kalemi, İngiliz tipinde bir yazısı var. Doğrusunu söylemek gerekirse; yazısı benimkinden aşağı değil. Çok saygıdeğer bir kişi! Şimdiye kadar fazla bir yakınlığımız yoktu. Âdet yerini bulsun diye gelip giderken merhabalaşırdık. Bazen, bana çakı gerekirse:

- Emelyan İvanoviç, lütfen çakınızı verir misiniz? diye isterdim. Günlük hayatta geçen birkaç basit cümle, o kadar.

Bugün, bana:

- Niye düşünüyorsunuz Makar Alekseyeviç? diye sordu.

Baktım, adam iyilikle konuşuyor. "Böyle böyle oldu Emelyan İvanoviç..." diye içimi döktüm. Doğal olarak hepsini söylemedim. Allah göstermesin, olanların hepsini dünyada söylemem. Ama bazılarını, darda olduğumu filan anlattım.

- Canım, bari bir yerden borç alsaydınız, dedi. Örneğin Pyotr Pyetroviç faizle veriyor. Ben almıştım; sonra aldığı faiz de insaflı.

Heyecandan yüreğim hop etti. "Allah şu Pyotr Pyetroviç'in kalbine merhamet versin, adam beni boş çevirmesin!" diye düşündüm. Sonra hemen hesaplamaya koyuldum; ev sahibemin borcunu ödeyecek, size yardım edecektim. Üstümdekileri iyice tamir ettirecektim. Ayıp oluyor artık, utancımdan yerin dibine geçiyorum. Zevzeklerin alayları da caba. Allah kusurlarını affetsin! Bazen bizim Ekselans'ın masamızın önünden geçtiği oluyor. Bana bakıp da kılığımın kepazeliğini fark edecek diye ödüm koyuyor. Oysa o, temizliğe, düzene son derece önem verir. Belki görüp de ses çıkarmazlar; ama ben utancımdan ölürüm. Bunun için, sıkılganlığı torbaya sokup Pyotr Pyetroviç'in yanına gittim. Hem umutlu, hem de beklemenin verdiği üzüntü içinde yarı diri, yarı ölü bir haldeydim. Ne dersiniz Varenka, her şeyöyle anlamsız bitti ki... Kendisi bir işle ilgileniyordu. Fedosey İvanoviç'le konuşuyordu. Yaklaşıp yandan sokuldum. "Pyotr Pyetroviç, Pyotr Pyetroviç!" dedim, kolundan çektim. Başını çevirip baktı. "Durum şöyle şöyle..." diye devam ettim. "Otuz ruble kadar verin..." İlkin anlamadı. Sonra ben hepsini iyice anlatınca gül-

dü, cevap vermedi. Söylediklerimi tekrar ettim.

- Rehin verecek eşyanız var mı?

Konuşurken yüzüme bakmıyor, burnunu kâğıda sokmuş, boyuna yazı yazıyordu. Biraz afalladım.

- Hayır Pyotr Pyetroviç, dedim; rehinim yok. Aylığı alınca borcumu yüzde yüz öderim. İlk iş olarak bunu yaparım.

O sırada onu birisi çağırdı. Bekledim. Dönünce kalemini yontmaya başladı; beni hiç görmüyor gibiydi.

- Ne olur Pyotr Pyetroviç, şu iyiliği yapıverin! diye devam ettim.

Beni duymuyordu. Durdum, durdum. Son bir kez deneyeyim diyerek kolundan çektim. Tek bir söz söylese ne olurdu; kalemini yontup yazmaya koyuldu. Tabii çekildim, yerime gittim.

Bunlar belki değersiz kimseler ama, anacığım, hepsinin burnu Kafdağı'nda. Yanaşmak mümkün değil Varenka! Zaten olanı bunun için anlattım. Emelyan İvanoviç de güldü, başını salladı. Ama neme gerek, hiç olmazsa umut verdi, eksik olmasın; saygıdeğer bir adam Emelyan İvanoviç. Beni bir kişiye önermeye söz verdi. Adam Viborgskaya'da oturuyormuş. O da faizle para veriyor; 14. sınıf memurmuş. Emelyan İvanoviç vereceğine pek güveniyor. Yarın gideyim meleğim, ne dersiniz? Bir de alamazsam, felaket! Ev sahibem nerdeyse odadan kovacak; artık yemek vermek istemiyor. Ayakkabım da iyice partallaştı anacığım, düğmelerim kopuk; daha çok eksiklerim de var!.. Ya amirlerimizden biri bu rezaleti fark ederse? Felaket Varenka, vallahi felaket!..

Makar Devuşkin

4 Ağustos

Aziz Makar Alekseyeviç!

Kuzum Makar Alekseyeviç, Allahaşkınıza, mümkün olduğu kadar kısa zamanda bir yerden ödünç para bulun. Bulunduğunuz durumda sizden para istemeyi aklımdan bile geçirmezdim, ama ne halde olduğumu bilseniz! Artık bu evde kalmamıza olanak yok. Başıma öyle kötü şeyler geldi ki! Ne kadar heyecanlı ve üzgün olduğumuz bilemezsiniz.

Düşünün; bu sabah bize hiç tanımadığımız, göğsü nişanlarla dolu, iyice yaşlı bir adam geldi. Bizde ne aradığını anlayamadım; şaşırdım doğal olarak. Fedora o aralık çarşıya çıkmıştı. Adam nasıl yaşadığımı, neyle ilgilendiğimi sormaya başladı. Benden cevap alamayınca, sizin o subayın amcası olduğunu söyledi. Sözüm ona yeğenine kötü hareketleri ve bizi bütün eve karşı rezil ettiği için kızıyormuş. Yeğeninin toy, hoppa bir çocuk olduğunu, beni seve seve koruyacağını söyledi. Gençlerin sözlerine kulak asmamamı salık verdi. Bana babaca şefkat duyduğunu, her türlü yardıma hazır olduğunu ekledi. Onu dinlerken renkten renge giriyor, ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Yine de teşekkür etmekte acele etmiyordum. Yaşlı adam beni zorla ellerimden tuttu, yanağımı okşadı. Çok güzel olduğumu, yanaklarımdaki gamzelerin çok hoşuna gittiğini söyledi. (Daha neler söyledi...) Sonunda, yaşlılığını bahane ederek beni öpmek istedi. Öyle iğrenç bir hali vardı ki! Tam o sırada Fedora girdi. Adam biraz bozuldu; tekrar, uslu, ağırbaşlı bir kız olduğum için bana karşı duyduğu saygıdan dem vurmaya başladı, onu yabancı tutmamamı rica etti. Sonra Fedora'yı çağırıp garip bir bahaneyle bir miktar para vermek istedi. Fedora almadı tabii. Çıkmaya hazırlanırken verdiği bütün sözleri tekrarladı, bir daha geleceğini ve o zaman bana küpeler getireceğini söyledi. (Epey bozulmuş görünüyordu.) Evimizi değiştirmemizi önerdi; bildiği çok güzel bir ev varmış, hem oraya para da vermeyecekmişim. Namuslu, aklı başında bir kız olduğum için hoşuna gittiğimi, ahlaksız gençlerden kaçınam gerektiğini tekrarladı. Sonunda, Anna Fedorovna'yı tanıdığını da açıkladı. Anna Fedorovna, gelip beni göreceğini söylemesini rica etmiş ona... O anda her şeyi anladım. Ne hale geldiğimi anlatamam. Hayatta ilk olarak böyle bir duruma düşüyordum. Müthiş kızdım, adamı tersledim. Fedora da bana katıldı, yaşlı adamı kapı dışarı ettik. Bunun, Anna Fedorovna'nın işi olduğuna karar verdik, yoksa adam bizi nerden bilecekti?

Size başvurmak zorunda kaldım. Bana yardım edin Makar Alekseyeviç, ne olur? Beni bu halde bırakmayın Allahaşkınıza! Bir yerden para bulun, çünkü taşınacak paramız bile yok. Bu evde kalamayız artık. Fedora da böyle diyor. En aşağı 25 rubleye gereksinimimiz var. Bu parayı size geri veririm. Çalışıp kazanırım, Fedora

bugünlerde bana yeni işler bulacak. Faizin yüksekliğinden çekinmeyin, kabul edin. Size hepsini öderim; yalnız Allah rızası için beni yardımsız bırakmayın. Bugünkü güç durumunuzda sizi rahatsız etmek istemezdim, ama biricik umudum sizsiniz!

Allahaısmarladık Makar Alekseyeviç, beni aklınızdan çıkarmayın. Tanrı başarılar ihsan etsin!

V.D.

4 Ağustos

Yavrum Varvara Alekseyevna!

Bütün bu umulmadık darbeler beni de sarsıyor. Bu korkunç felaketler maneviyatımı mahvediyor. Şu çanakyalayıcı mendebur moruk topluluğu yalnız siz meleğimi ölüm döşeğine yatırmak istemiyor, beni de mahva sürüklüyor. Bunu başardılar da... Yemin ederim ki, bu adamlar mahvedecek beni!

Sizi yardımsız bırakmaktansa ölümü tercih ederim. Evet, bunu başaramazsam ölürüm Varenka, hiç ötesi yok! Bir yandan da yardım edince sizi kaybedeceğimi düşünüyorum. Yırtıcı gece kuşlarının saldırısından kaçan bir kuşçuk gibi, yuvanızı terk edeceksiniz. Bu, bana acı veriyor Varenka! Ne biçim iş bu. Eziyet çekmeniz, azap içinde yaşamanız yetmiyormuş gibi, beni rahatsız etmekten söz açıyorsunuz. Borcunuzu ödemek için çalışmaktan dem vuruyorsunuz. Demek bana zamanında para yetiştirmek için hiç de sağlam olmayan sağlığınıza kıyacaksınız. Bunlar söylenecek sözler mi Varenka; siz kendinizi düşünün bir kere! Dikiş dikmenize gerek var mı? Zavallı başınızı kahır ve sıkıntıyla yormanız, güzel gözlerinizi, sağlığınızı harap etmeniz neden gereksin? Ah Varenka, Varenka! Görüyorsunuz canım, ben hiçbir işe yaramayan bir adamım... Bunu kendim de biliyorum. Ama yarayacak bir hale geleceğim, bütün engelleri yeneceğim. Ben de dışardan iş alırım. Bazı yazarlara başvurup yazılarını kopya ederim. Kendim gidip öneririm, çünkü biliyorum anacığım, onlar da iyi yazıcılar arıyorlar; aradıklarını çok iyi biliyorum. Yalnız kendinizi yıpratmanıza dünyada göz yumamam. Ölürüm de yine ödünç para bulurum, meleğim. Yüksek faizden korkmamamı yazıyorsunuz yavrum. Korkmayacağım, artık hiçbir

şeyden korkmayacağım! 40 kâğıt ruble istesem çok mu acaba Varenka? Bana bir söylemeyle kırk ruble verirler mi dersiniz? Yani, şöyle ilk bakışta güven uyandıracak bir insan mıyım, demek istiyorum... Yüzümü ilk olarak gören birisi hakkımda olumlu bir fikir taşır mı?.. Beni gözünüzün önüne getirin: Etkileyen bir halim var mı dersiniz? Biliyor musunuz, bayağı korkuyorum, hasta gibiyim. Kırk rubleden yirmibeşini sizeayırıyorum Varenka. İki rublesini ev sahibeme verir, kalanla da kendi masraflarımı görürüm. Aslında kadına daha fazla vermem gerekirdi, hatta şarttı... Ama bir de benim eksiklerimi düşünecek olursanız anacağım, görürsünüz ki, ona bundan fazlasını vermek elimde değil. Şu halde bunun üzerinde durmak bile boş. Bir gümüş rubleye bir çift ayakkabı alırım. Şu eskilerin, beni yarın daireye götüreceği kuşkulu. Boyun atkısı da almak gerek; benimki yıllandı artık. Artık siz eski bir göğüslüğünüzden bana yalnız atkı değil, bir yakalık da çıkarmayı vaat ettiğinize göre, atkı almaktan vazgeçiyorum. Şu halde ayakkabıyla atkı işi tamam. Sıra geldi düğmelere!.. Kopuk düğmelerle gezemeyeceğimi takdir edersiniz yavrum. Ceketimdekilerin yarısı dökülmüş. Ekselansın bu halimin farkına varıp bir söz söylemesi düşüncesi bile beni titretiyor. Ama nasıl olsa söyleyeceklerini duyamayacağım; çünkü böyle bir şey olursa o anda ölürüm.

Şimdi, bütün bu gerekli eşya alındıktan sonra kala kala üç kâğıt rublemiz kalıyor. Bu geçinme ve yarım librelik tütüne ayrılıyor. Ben tütünsüz yapamam meleğim. Oysa dokuzuncu gündür pipomu ağzıma almadım. Doğrusu, tütünü size söylemeden alacaktım, ama içim götürmedi. Siz, bütün o felaketler arasında kendinizi her şeyden yoksun ederek yaşarken, ben burada zevk süreceğim...

Dobra dobra söyleyeyim Varenka, öyle bir yokluk içindeyim ki, bu kadarı hiç başıma gelmemişti. Ev sahibem beni küçümsüyor, kimse saymıyor, bir yığın ihtiyaç, borç... Bürodaki memur arkadaşlarımdan eskiden de itibar görmezdim ama, şimdi büsbütün saymıyorlar. Durumumu bütün çabamla herkesten saklıyorum. Kendim de olabildiğince göze çarpmamaya çalışıyorum. Dairede, odama yan yan, kimseye görünmeden giriyorum. Yalnız size bunları anlatacak kadar manevi gücüm var... Ya para vermezlerse?.. Yok, bunu düşünüp de, daha gitmeden moralimi bozmamalıyım. Bunu sizi

uyarmak için yazıyorum. Siz de aynı şekilde hareket edip boş kuşkulara kapılmayın.

Aman Allahım, ya korkluğumuz başımıza gelirse, ne yaparsınız siz? Artık o zaman bu evden çıkamazsınız; ben de sizin yanınızdan bir adım öteye gidemem. Yok, yok! Bu olursa eve hiç dönmem; yok olurum, mahvolurum! Sözü pek uzattım, oysa daha traş olmam gerek. Traş olunca insan daha derli toplu görünüyor. Derli toplu olmak her zaman başarı sağlar. İnşallah öyle olur! Dua edip yola düzüleceğim.

M. Devuşkin

5 Ağustos

Pek aziz Makar Alekseyeviç!

Bari siz umutsuzluğa kapılmasaydınız. Keder zaten başımızdan eksik olmuyor. Size otuz gümüş kopek yolluyorum; daha fazlasını göndermek elimde değil. Hiç olmazsa yarına kadar bununla idare edin; en zorunlu gereksinimlerinizi sağlayın. Bizde hemen hemen hiçbir şey kalmadı. Yarın ne olacağımızı bilemiyorum. Çok acı Makar Alekseyeviç! Ama yine de üzülmeyin, başaramadıysak ne yapalım. Fedora, bunun pek önemli olmadığını, bir süre daha bu evde kalabileceğimizi söylüyor. Evi değiştirmekle fazla bir şey kazanmayacaktık. Ötekiler istedikten sonra bizi nerde olsa bulurlar. Ama yine de iyi değil. Şimdi burada kalmak... Canım bu kadar sıkkın olmasaydı size hepsini yazardım.

Ne tuhaf yaradılışınız var Makar Alekseyeviç! En küçük şeyden son derece etkileniyorsunuz. Bunun için hiçbir zaman yüzünüz gülmeyecek. Bütün mektuplarınızı büyük bir dikkatle okuyor, her mektubunuzda, kendinizden çok benim için üzülüp tasalandığınızı görüyorum. Herkes sizin çok iyi kalpli olduğunuzu söyleyecektir. Ama ben bunu gereğinden fazla buluyorum.

Size dostça bir hatırlatmada bulunayım, Makar Alekseyeviç. Bana bütün yaptıklarınız için sağ olun, var olun, iyiliklerinizin bilincindeyim. Ama neden olduğum üzüntülerinizden sonra da sizin hâlâ benim sevinçlerimle, kederlerimle ilgilendiğinizi; benim kalbimle yaşamayadevam ettiğinizi görüyorum. Bu yüzden nasıl üzüntü çek-

tiğimi aklınıza bile getiremezsiniz. Başkalarıyla bu kadar derinden ilgilenmek, herkese bu derece acımak, dünyanın en bahtsız adamı olmak için yeter. Bugün büro dönüşü bize geldiğiniz zaman halinizden korktum. Renginiz uçmuş, öyle korkunç, şaşkın bir haliniz vardı ki!.. Bunun nedeni, başarısızlığınızı bana söylemek korkusu; beni üzmek kuşkusuydu. Sonra, benim nerdeyse güleceğimi görünce siz de rahatladınız.

Üzülmeyin, cesaretinizi kaybetmeyin, kendinize hâkim olun Makar Aleksyeviç, bunu sizden çok rica eder, yalvarırım! Göreceksiniz, her şey yoluna girecek, her şey iyiye gidecek. Hep böyle başkalarının keder ve üzüntülerini kendinize dert ederseniz, acıdan kurtulamazsınız, aziz dostum. Yalvarırım, benim için fazla üzülmeyin. Şimdilik Allahaısmarladık.

V.D.

5 Ağustos

Canım Varenka!

Peki meleğim, peki. Siz, para bulamadığım için üzülmediyseniz, sorun yok. Sizin hesabınıza ben de rahatladım, memnun oldum. Hatta şu zavallı yaşlı adamı bırakıp gitmediğiniz için sevinçli gibiyim. Açık söyleyeyim; mektubunuzda çok güzel bir ifadeyle yazdığınız, duygularımı takdir edişinize dair bölümleri okuyunca kalbim sevinç doldu. Bunu gururumdan söylemiyorum. Benim için meraklandığınıza göre, beni sevdiğinizi anlamanın sevinci içindeyim. Neyse, şimdi kalbimden söz açmanın sırası değil. Yerinde dursun kalbim...

Bana tabansız olmamamı öneriyorsunuz anacığım. Evet, tabansızlığımdan ben de şikâyetçiyim. Bununla birlikte, siz söyleyin, iki gözüm; yarın büroya hangi ayakkabıyla gidebilirim?.. Yalnızca bu düşünce, insanı mahvetmeye yeter! Yalnız hemen söyleyeyim ki, üzüntüm, ıstırabım canımın tatlı olmasından gelmiyor. Ben kendi hesabıma, kara kış soğuklarında bile paltosuz, ayakkabısız gezerim. Her şeye katlanır, sesimi çıkarmam. Alt tarafı basit bir insancığım. Fakat başkaları ne der? Düşmanlarım, kötü diller, kış ortasında beni paltosuz görünce neler neler söylemezler! Zaten paltoyu, hatta

ayakkabıyı da kendimizden çok, başkaları için giyeriz. İşte anacığım, ayakkabıya gereksinim duymam, sırf şeref ve onurumu korumak içindir. Ayağımdaki ayakkabı delikse, şerefinden, onurundan olmuşsun demektir!.. Buna inanın anacığım. Benim gibi dünyayı, insanları bilen yaşlı adamın yıllar boyunca kazanılmış deneyimine inanın. Kâğıt karalayıcılarla yazar bozuntularını değil, beni dinleyin.

Anacığım, size bugün olan biteni ayrıntılarıyla anlatmadım. Oysa bugün, bir sabah içinde bir yılda çekmediğim acıyı tattım.

Bakın nasıl oldu: Hem adamı evde bulmak, hem de işe zamanında yetişebilmek için erkenden sokağa fırladım. Yağmur yağıyordu. Ortalık vıcık vıcıktı. Paltoma sarındım, yürürken bir yandan da, "Allahım sen günahlarımı bağışla, dileğimi yerine getir!" diye dua ediyordum. X-n kilisesinin önünden geçerken istavroz çıkardım, tövbe istiğfar ettim. Sonra Tanrıyla pazarlığa girişmenin günah olduğunu düşündüm. Gözümün doğrultusunda gidiyordum. Sokaklar tenhaydı, karşılaştığım insanların hepsinin bir iş peşinden koştuğu belli oluyordu. Hoş bunda şaşılacak bir taraf yoktu. O saatte, özellikle o hava koşullarında millet gezmeye çıkacak değildi ya! Üstü başı çamur içinde bir işçi grubu çarparak geçti. İçime bir ürkeklik geldi, korkmaya başladım. Doğrusu para sorununu hiç aklıma getirmek istemiyordum. Tam Voskresenski Köprüsü'nde ayakkabımın tekinin tabanı ayrılmaz mı?.. Neye basarak gittiğimi bilmiyorum. O sırada bizim yazıcılardan Yermolayev'le karşılaştım. Vaziyet aldı, beni durduğu yerden gözleriyle uğurladı. Votka parası ister gibi bir hali vardı. Kendi kendime, "A be birader, dedim, votkanın sırası mı şimdi!" Fena halde yorulmuştum. Biraz durup dinlendim, sonra yine yola devam ettim. Mahsus etrafa bakmıyordum; zihnimi başka bir düşünceyle oyalamak, biraz cesaret toplamak istiyordum. Ama nerde, bir şey düşünemiyordum. Üstelik üstüm başım çamurlanmıştı; utanılacak haldeydim. Sonunda uzaktan sarı boyalı, ahşap bir ev gördüm. Çatı katında bir cihannüma vardı. "Tamam," dedim. "Emelyan İvanoviç'in, Markov'un evi dediği ev bu olmalı." (Markov, faizle para veren adam, anacığım). O anda şaşkınlığım son haddini buldu. Evin Markov'a ait olduğunu bildiğim halde yoldan geçen bekçiye, "Bu ev kimin, kardeşim?" diye sormaktan kendimi alamadım. Bekçi de kaba herifin biri; laf ağzından dirhem dirhem çıkı-

yor. İstemeye istemeye, birisine kızgınlığı varmış gibi konuşarak, "Kimin olacak, Markov'un..." dedi. Zaten bekçilerin hepsi böyle duygusuz adamlar oluyor. Gerçi bekçiden bana ne ama, üzerimde kötü bir etki bıraktı.

Evin önünde tam üç kere aşağı yukarı gidip geldim. Dolaştıkça içime sıkıntı basıyor, "Vermez; dünyada vermez!" diye düşünüyordum. Tanımadığı bir adamım; işim nazik, kendim de gösterişsizim..." Sonra, "Eh, ilerde, başvurmadım diye pişman olmaktansa bir kez deneyeyim," dedim; "yiyecek değil ya! Kısmetse olur." Avlu kapısını usulcacık açtım. Bu kez başka bir bela çıktı. Arkama pis, mendebur bir sokak köpeğe takıldı; gücü yettiğince havlıyordu. Böyle münasebetsiz küçük olaylar insanı daima çileden çıkarır anacığım. Ürkersin, önceden verdiğin bütün kararlar o anda yok olur. Eve yarı ölü, yarı diri bir halde girdim. Girerken, karanlıkta fark edemediğim eşiğin önünde bir kadına çarptım. Kadın yeni sağdığı sütü kovadan güğümlere dolduruyordu; bütün sütü döktü. Aptal karı, "Nereye be adam nereye, ne işin var burada?" diye avaz çıktığı kadar bağırmaya başladı. Bütün cinlerim başıma toplandı.

Bunları, böyle durumlarda hep bu tip aksiliklerle karşılaştığımı anlatmak için yazıyorum anacığım. Kötü talihimden olacak, hiç ilişiğim olmayan birtakım münasebetsizlikler yakamı bırakmaz. Gürültüye içerden, cadı gibi bir Finli kocakarı çıktı. Ev sahibiydi.

- Markov burada mı oturuyor? diye sordum ona.
- Hayır, dedi. Sonra biraz durdu, beni iyice süzdü.
- Ne istiyorsun ondan?

Anlattım. Emelyan İvanoviç'ten söz ettim.

- Ufak bir işim var, dedim.

Kocakarı kızını çağırdı. Yalınayak, büyücek bir kız geldi.

- Babana sesleniver; yukarda, kiracıların yanında... Siz içeriye buyrun.

Girdim. Oda fena değildi. Duvarlara bir sürü general portresi asılmıştı. Bir kanepe, yuvarlak bir masa, saksılar içinde kına ve muhabbet çiçekleri gözüme çarptı. O anda "Acaba sıvışsam mı buradan?" diye düşündüm. Vallahi, az kalsın kaçıyordum, anacığım! "Yarın gelsem daha iyi olacak," dedim. "Hem hava düzelir, hem de bir gün geçimiş olurum. Zaten bugün sütü döktük, generaller de

bana pek somurtkan bakıyor..." Kapıya davrandım. Tam o sırada Markovgirdi. Aksaçlı, hırsız bakışlı, sıradan bir adamdı. Yağlıbir sabahlık giymiş, kemer yerine ip bağlamıştı. Ne istediğimi sordu.

– Sorun şöyle şöyle, dedim. Emelyan İvanoviç'in adını verdim. Bir iş için kırk ruble...

Sözümü tamamlayamadım. Adamın gözlerinden davayı kaybettiğimi anladım.

– Yok, dedi. İş, miş de olsa param yok. Rehininiz var mı?

– Rehin verecek bir şeyim yok, ama çok sıkıntıdayım, Emelyan İvanoviç... diye anlatmaya başladım. Sonuna kadar dinledi.

– Emelyan İvanoviç filan bilmem. Bende para yok.

"Eh, böyle olacağını biliyordum zaten!.." diye düşündüm. "Her şeyi önceden hissetmiştim." Keşke o andayer yarılsa da içine girseydim! Buz kesildim, ayaklarım dondu, sırtımı soğuk bir ürperti kapladı. Ben ona, o bana gözlerimizi diktik, bakışmaya başladık. Bakışlarıyla, "Hadi birader sen evine git artık, ne işin var burada!" demek istiyor gibiydi. Bunu da söyleseydi bitecektim.

– Neden para istiyorsunuz? dedi. (Bakın neyi soruyor, anacığını!)

Boş durmamak için anlatmak istedim ama Markov beni dinlemedi.

– Hayır hayır, dedi. Yok param benim, yok. Olsaydı memnuniyetle.

Ne diller döktüm bilseniz!

– Az bir şey istiyorum, dedim. Vadesi gelince öderim; hatta daha önce öderim.

İstediği faizi alabileceğini söyledim. Borcumu ödeyeceğime yemin ettim. O anda sizi gözümün önüne getirdim, anacağım. Bütün sıkıntılarınızı, yoksulluğunuzu, yarım rubleciğinizi anımsadım.

– Faiz maiz istemem; diye cevap verdi. Bir rehin olsaydı... Ama bende para yok; vallahi yok. Olsaydı severek verirdim.

Yemin de etti kerata! Oradan nasıl çıktığımı, Vıborskaya'dan geçip Voznesenski Köprüsü'ne nasıl geldiğimi hiç anımsamıyorum evladım. Yorgunluktan bitmiş, üşümüştüm, tir tir titriyordum. Büroya saat onda gelebildim. Çamuru biraz temizleyeyim, dedim. Ama hadememiz Snegirev:

– Olmaz, fırçayı bozarsın; demirbaştır, diye izin vermedi.

Nasıl değiştiklerini görüyorsunuz ya, anacığım. Ayaklarını sildikleri çaput kadar değerim kalmadı. En çok buna içerliyorum Varenka! Fısıldaşmalar, gülümsemeler, alaylar... Ama bir gün bir bakarsın, Ekselans yine beni arayabilirler. Yok, yok, geçti o tatlı günler anacığım, geçti onlar! Bugün bütün mektuplarınızı tekrar okudum; içime bir hüzün çöktü...

Hoşça kalın yavrum, Tanrı sizi korusun!

M. Devuşkin

Not: Size kederimi yara şaka, yarı ciddi anlatmak istedim. Ama şakayı pek beceremiyorum galiba. Sizi biraz eğlendireyim demiştim. Yarın mutlaka uğrarım, anacığım. Hoşça kalın.

11 Ağustos

Varvara Alekseyevna! Canım anacığım! Mahvoldum, ikimiz de temelli mahvolduk. Şerefim, onurum iki paralık oldu. Mahvolurken, sizi de birlikte sürükledim... Her şeye ben neden oldum. Anacığım, beni kovuyorlar, küçümsüyorlar, alaya alıyorlar. Ev sahibemiz açıkça azarlamaya başladı. Bugün bağırıp çağırdı, paçavraya döndürdü. Gece Ratazyayev'de oradakilerden biri, size yazıp cebimden kazara düşürdüğüm mektup müsveddesini yüksek sesle okudu. Alaylarını bir duysaydınız anacığım!.. Hainler, ikimiz için neler söylemediler, ne kahkaha attılar!.. İçeriye girip Ratazyayev'in ikiyüzlülüğünü, hainliğini suratına haykırdım. Ratazyayev, asıl hainin ben olduğum, zaferler peşinde koştuğum yolunda bir cevap verdi.

– Bizden gizleniyordunuz, Lovelas'ın[1] ta kendisisiniz, dedi.

Şimdi hepsinin ağzında Lovelas aşağı, Lovelas yukarı!.. Başka adım yok artık. Anladınız ya anacığım; hepsini biliyorlar, her şeyi öğrendiler. Sizi, size ait her şeyi biliyorlar. Daha ne olacak! Faldoni bile onlardan yana. Bugün biraz öteberi aldırmak için bakkala gönderdim de, "İşim var!" diye gitmedi.

– Mecbursun, diye azarladım.

(1) XVIII. yüzyıl Fransız edebiyatından bir çapkın tipi.

– Hiç de mecbur değilim, cevabını verdi. Siz hanımıma borcunuzu ödemiyorsunuz, ben de size hizmet etmek zorunda değilim.

Cahil herifin hakaretine dayanamadım. "Aptal!" dedim.

– Aynen iade ederim!.. diye karşılık verdi.

"Herhalde sarhoş, ne söylediğinin farkında değil..." diye düşündüm.

– Sen sarhoşsun, herif! dedim.

– Sen mi ikram ettin yoksa? cevabını verdi. Efkâr dağıtmak için kendin bir karıdan dileniyorsun! Üstelik, bey diye geçiniyorsun...

İşin nereye vardığını görüyorsunuz, anacığım. Yaşamaktan utanıyorum Varenka! Bir divaneden, yersiz, yurtsuz dolaşan serseriden beter olduk. Ne acı felakettir bu! Mahvoldum ben, mahvoldum, ötesi yok. Bir daha belimi doğrultamam artık.

M.D

11 Ağustos

Aziz Makar Alekseyeviç;

Başınıza durmadan belalar yağıyor... Ne yapmalı, ben de bilmiyorum. Hele bundan sonra ne yapacaksınız acaba? Ben de bugün kazayla ütüyü düşürüp sol elimi hem incittim, hem yaktım, çalışamıyorum. Fedora da üçüncü gündür hasta yatıyor. Son derece üzgünüm. Size otuz gümüş kopek gönderiyorum; bunlar aşağı yukarı elimizdeki bütün para... Oysa size bugünkü sıkıntılı durumunuzda yardım etmeyi ne kadar isterdim, Allah bilir!

Şimdilik Allahaısmarladık aziz dostum. Bugün bize gelseydiniz, ziyaretiniz benim için bir teselli olacaktı.

V.D.

14 Ağustos

Ne yapıyorsunuz Makar Alekseyeviç, Allahtan korkunuz yok mu? Deli edeceksiniz beni. Ayıp değil mi? Kendinizi mahvediyorsunuz; şerefinizi düşünün bir kere! Namuslu, onurlu bir insansınız; ya etraf yaptıklarınızı duyarsa?.. O zaman utancınızdan ölmelisiniz.

Ak saçlarınızdan utanmıyor musunuz? Fedora, bundan sonra size yardım etmeyeceğini söyledi. Ben de bir daha para vermeyeceğim. Beni ne hallere düşürdünüz Makar Alekseyeviç. Kötü hareketlerinizin bana dokunmadığını mı sanıyorsunuz? Sizin yüzünüzden neler çektiğimi bilmiyorsunuz galiba. Merdivenden inemiyorum; herkes bana bakıyor, parmakla gösteriyorlar. Hem çok acı şeyler, bir ayyaşla düşüp kalktığımı söylüyorlar. Bunu işitmek kolay mı sanıyorsunuz? Sizi eve getirdikleri zaman bütün kiracılar tiksintiyle, "Yine o memuru getirdiler ..." diye söyleniyor. Sizin hesabınıza ben yerin dibine geçiyorum. Yeminle söylüyorum, başka bir eve taşınacağım. Hizmetçilik yaparım, çamaşıra giderim ama burada kalmam. Bize uğramanız için yazmıştım, gelmediniz. Demek gözyaşlarımın, yalvarmalarımın sizin için hiç önemi yok, Makar Alekseyeviç! Parayı nereden buldunuz? Allah rızası için kendinizi koruyun! Ayıbı, rezaleti bir yana, hiç yere mahvolacaksınız. Dün ev sahibeniz sizi içeriye almadı, dışarda aralıkta yattınız; ben hepsini biliyorum. Bunu duyunca nasıl üzüldüğümü bilemezsiniz. Hadi bize gelin. İyi vakit geçiririz; birlikte okur, eski anıları tazeleriz. Fedora manastırlara, aziz mezarlarına yaptığı ziyaretleri anlatır. Ne olur canım Makar Alekseyeviç, kendinizi de, beni de yok etmeyin! Yalnız sizin için yaşıyor, sizin yüzünüzden burada kalıyorum. Feleğin sillesine karşı koyup mert bir adama yakışır şekilde iradenizi koruyun. Unutmayın ki, yoksullukhiçbir zaman ayıp değildir. Bu kadar umutsuzluğa düşmeniz için hiç neden yok. Geçer bunlar. Size yirmi gümüş kopek gönderiyorum. Tütün ya da canınız ne isterse alın. Ama yalvarırım, kötü bir amaçla kullanmayın. Bize mutlaka gelin. Sakın öncekigibiçekingenlik etmeyin. Bu yersiz bir utanç. İçten bir pişmanlık duyarsanız, bu kadarı yeter. Allahtan umudunuzu kesmeyin. O her şeyi yoluna koyar.

V.D.

19 Ağustos

Anacığım Varvara Alekseyevna!

Utanıyorum ruhum Varvara Alekseyevna, çok utanıyorum. Bununla birlikte yaptığımda öyle büyük bir kötülük görmüyorum. Bi-

raz neşelenmek istediysem ne çıkar bundan? O haldeyken ayakkabılarımın tabanını düşünmüyorum; taban filan vız geliyor. Tabanı yalnızca basit, adi, kirli bir ayakkabı tabanı olarak görüyorum. Ayakkabı da saçma şey! Yunan filozofları ayakkabısız gezerlermiş. Biz neden bunların üstüne bu kadar düşüyoruz? O halde beni böyle küçük görüp hakaret etmek neden?

Ah anacığım, anacığım! Çok acı şeyler yazmışsınız bana. Fedora'ya; gevezenin, hırçının, budalanın biri olduğunu söyleyin. Saçlarımın aklığına gelince; bunda da yanılıyorsunuz. Ben düşündüğünüz kadar yaşlı değilim. Emelyan size selamlarını sunuyor.

Ağlayıp üzüldüğünüzü yazıyorsunuz. Ben de size üzülüp ağladığımı haber vereyim. Mektubumu bitirirken size sağlık, mutluluk dilerim Bana gelince, sağlığım da, rahatım da yerinde meleğim.

Sadık dostunuz
Makar Devuşkin

21 Ağustos

Sayın Bayan ve aziz dostum Varvara Alekseyevna!

Suçlu olduğumu biliyorum. Size karşı suçumu itiraf ederim. Ama ne derseniz deyin, bunu bilip anlamanın bence hiçbir yararı yoktur, anacığım. Suçu işlemeden önce de bunu hissediyordum; hepsini bile bile, moral olarak sıfırı tükettim.

Anacığım, ben ne kötü yürekliyim, ne de zalimin biriyim. Kalbinizi parçalamak için vahşi bir kaplan gibi yırtıcı olmam gerekiyor. Oysa yufka yürekliyim, yırtıcılık benden çok uzak. Böylece meleğim, hareketlerimde kendim kadar kalbim de, düşüncelerim de suçsuz. Suçun nasıl, nereden geldiğini bilemiyorum. Akıl, sır ermiyor anacığım! Bana bir otuz; bir de yirmi gümüş kopek göndermişsiniz. Öksüz gönlünüzden kopan paracıkları görünce yüreğim sızladı. Elinizi yakmışsınız; nerdeyse ekmeğinizi alamayacak duruma düşecekken, bana tütün içmemi salık veriyorsunuz. Ne yapacağımı şaşırdım. Utanıp sıkılmadan eşkiyalık edip sizin gibi zavallı bir öksüzü soymaya mı başlamalıydım?.. İşte o zaman moralim bozuldu, anacı-

ğım... İster istemez, bir işe yaramadığımı, ayakkabının tabanından çok farklı olmadığımı hissettim. Bundan sonra kendimi adam yerine koymamın münasebetsizlik olacağına, çok aşağılık, uygunsuz bir yaratık olduğuma inandım. Ama insan kendisine karşı saygısını, erdem ve onurunu, güvenini yitirdi mi, her şey bitti demektir. Bundan sonra önüne geçilmez, alabildiğine bir baş aşağı düşme başlar, bunda benim suçum yok; alnımın yazısı böyleymiş... İlkin biraz hava alayım diye dışarı çıkmıştım. Dışarda her şey aleyhime birleşmiş gibiydi, doğa hüzünlü, hava soğuktu; kar yağıyordu. Üstelik bizim Emelyan ile karşılaştım. Adamcağız, nesi varsa rehine koymuş. Ona rastladığım sırada tam iki gündür ağzına bir damla koymamıştı. Hatta o sırada, kabul edilmeyecek bir eşyasını rehine vermek istiyordu. Kendi isteğimden çok onun arzusu olsun diye Emelyan'a uydum. Bu günahı böylece işledik anacığım. Sonra ikimiz de öyle ağladık ki! Sizi anımsadık. Son derece iyi, duygulu bir adamdır. Ben de onun kadar içliyim, bunlar hep bu yüzden başıma geliyor zaten. Size neler borçlu olduğumu biliyorum anacığım. Sizinle tanıştıktan sonra kendimi daha iyi tanıdım, sizi sevmeye başladım. Sizden önce ben yapayalnızdım, bu dünyada yaşamıyor, uyuyor gibiydim.

Çevremdekiler düşmanlarım; suratımda bile kusur buluyor, küçümsüyorlardı beni. Sonunda ben de kendimi küçük görmeye başladım. Aptal olduğumu söylediler, aptallığıma inandım. Sizin gelişinizle karanlık hayatım, ruhum, kalbim aydınlığa kavuştu. Ruh huzuruna kavuşarak, başkalarından aşağı olmadığıma inandım. Göze çarpan bir halim, tavırlarımda kibarlık, kısacası cilam yoksa da, yine insanım; kalben, kafaca insanım. Oysa şimdi, kaderin, benim ezilmekten, hor görülmekten kurtulmama olanak vermeyeceğini anlayınca, ben de onurumu ayaklar altına aldım. Kendimi başıma üşüşen belaların ağırlığına bırakarak metanetimi kaybettim. İşte şimdi sorunu iyiceöğrendiğiniz için gözyaşları dökerek yalvarıyorum anacığım; bir daha bu konuya dönmeyin, çünkü içim parçalanıyor, dayanılmaz bir acı duyuyorum.

Derin saygılarımı bildiririm anacığım.

Sadık kulunuz
Makar Devuşkin

Makar Alekseyeviç, son mektubumu tamamlamadan bıraktım; içimdeki acı yazmama engel oldu. Bazen bana tuhaf bir hal oluyor; yalnız başıma kalmaktan hoşlanıyorum. Yalnız kalarak kendimi bütünüyle hüzne, kedere kaptırmak istiyorum. Böyle anlar gitgide daha sıklaştı. Anılarının benim için öyle dayanılmaz bir çekiciliği var ki, saatlerce çevremden habersiz, bugüne özgü her şeyi unutarak dalıp gidiyorum. Gündelik yaşantımdaki her türlü izlenim geçmişimden benzeri anıları çağrıştırıyor. Bu anılar en çok altın çağımla, çocukluğumla ilgili... Ne var ki sürekli derin bir üzüntüyle sona eriyor. Halsizleşiyorum; hayalciliğim beni güçsüzleştiriyor, sağlığım büsbütün bozuluyor.

Ama sonbaharda az rastlanan bugünkü hava, berrak, güneşli, pırıl pırıl sabah, beni canlandırdı; içim sevinç doldu. Demek sonbahara kavuştuk! Köyde sonbaharı ne kadar severdim! O zaman çocuktum ama çok duyguluydum. Sonbahar akşamlarını sabahlardan daha çok severdim. Hiç unutmam, evimizden birkaç adım ötede, bayırın aşağısında bir göl vardı. Dümdüz, berrak, billur gibi tertemiz bir göldü. Sakin akşamlarda kıyıdaki ağaçların yaprakları kımıldamaz, su hareketsiz, ayna gibi olurdu. Ortalığı hoş bir serinlik kaplardı. Otlar üzerine çiğ düşünce sahildeki evlerde tek tük ışıklar belirmeye başlar, sürüler dönerdi. Ben de tam o sırada gölümle baş başa kalmak için evden usulcacık kaçardım. Suyun başında balıkçıların yaktığı bir kucak çalının yankıları, suyla birlikte ta uzaklara akardı. Soğuk, koyu lacivert gölün kenarları alev gibi kızıl çizgilerle süslüydü. Çok geçmeden bu çizgiler gitgide solup erir, ay çıkardı. Hava o derece temizdi ki, ürken bir kuşun kanat çırpması, hafif bir rüzgârla kımıldanan kamışların hışırtısı duyulurdu. Lacivert suyu ince, şeffaf bir sis kaplardı. Ufuk kararır, her şey sis bulutlarına bürünüp batıyormuş gibi görünürdü. Oysa yakındaki kayık, kayı, adacıklar bir kabartma canlılığıyla göze çarpardı. Kıyının yakınında unutulmuş bir söğüt dalı, kamışlar arasında takılmış kalmış... Gecikmiş bir martı hızla uçarak, soğuk suya dalıyor, sonra tekrar havalanıp sis içinde kayboluyordu. İzlemeye, kulak vermeye doyamıyordum. Derin bir haz içindeydim. O zamanki küçücük çocuk halimle...

Sonbaharı, sonbahar sonunu; ürün ambarlara kaldırıldıktan, bütün işler bittikten sonra, köy evlerinde gece oturmalarının başladığı, herkesin kışı beklediği zamanları ne çok severdim! O sıralar etraf daha karanlık, daha hüzünlü görünürdü. Gök bulutla dolar, sarı yapraklar çıplaklaşmış ormanın kenarlarında yol yol serilirdi. Orman, hele akşamları nemli bir sis ince simsiyah görünür, ağaçlar sis bulutundan perdeye bürünerek korkunç, çirkin devlere benzerdi. Bazen gezmeye çıkarken, büyüklerin arkasında kalırdım. Tek başıma aceleyle yürür, bir yandan da korku içinde yaprak gibi titrerdim. "Ya şu kovuğun içinden korkunç bir şey çıkıverirse?.." diye düşünürdüm. Tam o sırada rüzgâr ormanı doldurur; uğuldayarak acı acı iniltilerle kuru dallardan bir yığın yaprak koparır, havada döndürmeye başlardı. Arkasından vahşi, keskin çığlıklarla bir kuş sürüsü hızla havalanır, göğü karartırdı. Kulağıma fısıltılar gelirdi. "Koş çocuğum, koş; geç kalma! Kalınmaz bu saatte buralarda; kaç yavrum!.." Korku bir kıskaç gibi kalbimi kavrar; tabana kuvvet, soluğum kesilene kadar koşardım. Eve soluk soluğa gelirdim. Ev gürültü, neşe dolu olurdu. Çocuklara kuru bezelye ya da haşhaş kabuğu ayıklamak gibi bir iş verirlerdi. Yağ, odun sobada çatırdar, annem keyifli çalışmamızı neşeyle seyrederdi. Yaşlı Ulyana dadı, eski zamana ait hikâyeler ya da sihirbazlıklardan, ölülerden söz eden masallar anlatırdı. Arkadaşlar birbirimize sokularak dinlerdik. Hepimizin dudaklarında bir gülümseme vardı. Bazen hep birlikte susuverirdik... Bu gürültü neydi? Sanki birisi vuruyordu... Oysa, bu kocakarı Frovolna'nın çıkrığından başka ne olurdu ki!.. Kahkahalar boşanırdı tabii. Geceleri korkudan uyuyamaz, hep korkulu düşler görürdük. Uyanınca korku içinde kıpırdanmadan şafağa kadar yorganın altında titrer dururduk. Sabah, çiçek gibi taptaze kalkardık. Pencereden bakınca tarlanın don tuttuğu, çıplak dalları kaplayan ince, sonbahar kırağısı görünürdü. Gölün üstünden beyaz bir buhar kalkar, kuşlar neşeyle bağrışırdı. Güneşin parlak ışığı ortalığı sarar, ince buzları cam gibi kırardı. Ortalık ışık, renk, neşe dolardı. Sobanın içinde ateş çatırdamaya başlayınca, semaverin etrafında toplanırdık. Dışarda gecenin ayazını yiyen köpeğimiz Polkan pencereye gelip kuyruğunu sallar, bizi selamlardı. Arada bir, besili bir at koşulu arabasıyla ormana odun toplamaya giden bir köylü, evin önün-

den geçerdi. Herkes son derece memnun ve neşeliydi. Harman yerleri güneşte göz alan buğday yığınlarıyla örtülüydü. Baktıkça insanın bütün varlığını bir sevinç kaplardı. Herkes Tanrının ihsan ettiği bolluk ve bereketin neşesi, huzuru içindeydi. Herkes, evinde ekmeği olduğunu bilirdi. Köylü; çoluk çocuğunun aç kalmayacağından emindi. Bu yüzden akşam olunca kızların ahenkli şarkılarının, toplu oynanan oyunların arkası kesilmezdi. Yortu günlerinde hepsi şükran gözyaşlarıyla Tanrı evinde dua ederlerdi!.. Ah ne unutulmaz, ne tatlı günler yaşadım çocukluğumda!

Şimdi bile, anılarıma dalarak ağlamaya başladım. Geçmişi böyle bütün canlılığıyla anımsayınca, bugünlerim büsbütün sönük, karanlık görünüyor. Acaba sonu neye varacak bunun? Biliyor musunuz, içimde, bu sonbaharda ölecekmişim gibi bir his var. Çok hastayım. Ölümü sık sık düşünüyorum. Yine de böyle ölmek, buranın toprağına yatmak istemezdim. Kimbilir, belki geçen bahar gibi, yeniden yatağa düşeceğim. Zaten tam anlamıyla iyileşemedim. Hele şu sırada kendimi hiç iyi hissetmiyorum. Fedora bugün akşama kadar bir yere gitti, ben yapayalnız kaldım evde. Bazı zamanlar yalnız kalmaktan öyle korkuyorum ki... Odamda birisi varmış, bana bir şeyler söylüyormuş gibi geliyor. Bir de, bir düşünceye dalıp dalgınlıktan böyle ani olarak sıyrılınca pek korkuyorum. Size bu uzun mektubu da bu nedenle yazdım; yazdığım zaman bu durum geçiyor.

Şimdilik hoşça kalın. Mektubumu bitiriyorum, çünkü hem kâğıdım bitti, hem vaktim yok. Elbiselerimle şapkamın satışından aldığım paradan yalnız bir gümüş ruble kaldı. Ev sahibenize iki ruble vermekle iyi etmişsiniz, hiç olmazsa bir zaman için sesi kesilir.

Bir şeyler yapıp elbisenize çeki düzen verin Makar Alekseyeviç... Güle güle. O kadar yoruldum ki; neden bu kadar halsiz düştüğümü anlayamıyorum. En ufak işten yoruluyorum. Şimdi elime bir iş gelse nasıl çalışırım bilmem. En çok buna üzülüyorum zaten.

V.D.

Canım Varenkacığım!

Bugün beni hayli etkileyen olaylarla karşılaştım. İlkin bütün gece başım ağrıdı. Biraz hava almak için Fontama rıhtımına çıktım. Karanlık, rutubetli bir akşamdı. Artık beşten sonra ortalık kararıyor. Yağmur yağmıyordu ama sisin yağmurdan pek farkı yoktu. Gökte, uzun, geniş şeritler halinde bulutlar akıyordu... Rıhtım çok kalabalıktı.

Aksi gibi, dolaşanların hepsinin ürkütücü, can sıkıntısı veren yüzleri vardı. Sarhoş adamlar, kalkık burunlu, başları açık, ayaklarında kaba kunduralarla Finli kadınlar, işçiler, arabacılar, bir iş için o yana uğrayan tek tük bizim gibiler... Sokak çocukları; sıska sarı benizli çizgili bir urba giymiş, yüzü isli yağdan vıcık vıcık, elinde bir kilit tutan bir çilingir çırağıyla bir çakıya ya da bakır yüzüğe müşteri bekleyen, iri yarı, terhis olmuş bir asker bunlara ekleniyordu. Besbelli o saatte oralarda başka tür halk bulunmuyordu. Fontanka, üzerinde gemiler işleyen bir kanal! O kadar çok mavna var ki insan hepsinin nasıl sığıştığına akıl erdiremiyor. Köprülerdevıcık vıcık çörekler, çürük yumurta satan kadınlar oturuyor; hepsi de pis, ıslak karılar! Fontanka'da gezinmek hiç iç açıcı değil! Ayağının altında hiç kurumayan taşlar, çevrede yüksek kara isli evler... Tabanında sis, tepende sis... Karanlık, hüzün verici bir akşamdı yani.

Gorohovaya Sokağı'na saptığım zaman ortalık iyice kararıyordu. Fenerleri yakmaya başlamışlardı. Fırsat düşmediği için Gorohovaya'ya uzun süredir uğramamıştım. Hareketli bir sokak! Dükkânlar, mağazalar çok zengin; içlerinde her şey pırıl pırıl, ışıl ışıl! Kumaşlar, vitrinlerdeki çiçekler, çiçeklerle süslü çeşitli şapkalar. Yalnızca güzellik oluşturmak amacıyla sergileniyor gibi. Oysa, değil bunları satın alan, karılarına armağan veren adamlar varmış. Zengin bir sokak! Gorohovaya'da bir sıra Alman çörekçi var; hali vakti yerinde kimseler olmalı. Ya o her an geçen arabalar!.. Kaldırım bunlara nasıl dayanıyor... Kupalar son derece göz alıcı, camları ayna gibi, içleri baştan başa kadife, ipek. Soylu uşaklarınınyaldızlı pazubentleriyle kasaturaları var. Arabalara baktım; hepsinin içinde

süslü püslü kadınlar vardı. Prenses miydiler, kontes mi, kimbilir... Saate bakılırsa balolara, toplantılara gidiyorlardı. Doğrusu, bir prensesi ya da yüksek çevreden herhangi bir hanımefendiyi yakından görmeyi pek merak ediyorum. Hoş bir şey olmalı. Şimdiye kadar hiç görmedim, ancak arada bir, arabanın içine bir göz attığım oldu, o kadar. O aralık sizi anımsadım.

Ah meleğim, gözümün nuru! Sizi anımsadıkça yüreğim sızlıyor. Niye bu kadar talihsizsiniz Varenka? Meleğim benim! Herkesten neyiniz eksik? İyi kalplisiniz, güzelsiniz, bilgilisiniz, bahtınız neden böyle kara? Niçin çoğunlukla iyi insanlar geride, gölgede kalıyor da, bir başkasının başına devlet kuşu kendiliğinden konuyor? Biliyorum anacığım, bunları düşünmek iyi değil; serbest düşüncelilik sayılıyor. Ama hakça, Allah için konuşursak; niçin bir kız, daha anasının karnındayken talih kuşu ona mutluluğu müjdeliyor da, öteki kimsesizler yurdunda dünyaya gözlerini açıyor? Mutluluk çoğu zaman "Aptal İvan"a[1] nasip oluyor. "Sen rahatına bak Aptal İvan; dedelerinin keselerini sömüre sömüre, tıka basa ye, iç eğlen!.. Sen de karşıdan ağzının suyunu akıt! Günah, biliyorum anacığım, ama ne yapayım ki beynime giriyor. Şu kupa arabasında siz gezemez miydiniz, iki gözüm anacığım? İltifatlı bakışınız, değil bizim gibilere, generallere bile şeref verirdi. Eski bir basma entariyerine, ipekliler giyer, altınlara bürünürdünüz. O zaman ben sokaktan ışıklı pencerelerinize vuran gölgenizi görerek mutlu olurdum. Sizin orada mutluluk, neşe içinde yaşadığınızı düşündükçe ben de neşelenirdim. Oysa şimdi öyle mi? Kötü insanların sizi mahvetmeleri yetmiyormuş gibi, mendeburun, serserinin biri hakarete kalkışıyor. Züppenin sırtında frak olduğu, sizi altın saplı gözlüğüyle süzdüğü için kendinde dilediğini yapacak kudreti görüyor utanmaz herif. Terbiyesizce sözleri çekinmeden kullanıyor... Doğru mu bu canım? Ama neden böyle? Çünkü siz öksüzsünüz, korumasız bir kızsınız. Çünkü sırtınızı dayayacağınız güçlü bir dostunuz yok. Fakat peynir ekmek yer gibi bir öksüzü aşağılayan bu adamlara insan mı diyeceğiz? Ben bunların yalnızca insan adı taşıyan sokak süprüntüleri olduğuna inanmıyorum. Bugün Gorohovaya'da karşılaştığım laternacıyı kendi

(1) Rus masallarının Keloğlan'ı.

hesabıma onlardan çok daha şerefli sayarım. Gerçi bu adam, karnını doyuracağı birkaç metelik için bütün gün taban tepiyor, ama başına buyruk yaşıyor, kendi kendini besliyor. Sadaka istemiyor; başkalarının zevkini tatmin için, "Sizi elimden geldiğince eğlendireyim..." diyerek makine gibi çalışıyor. Aslına bakılırsa, onunki de dilencilik ama, asil bir dilencilik. Adamcağız yorulduğu, üşüdüğü halde yine çalışıyor. Daha doğrusu pek çok insan anacığım, işlerinin ölçüsüne, sağladıkları yararlara göre az kazanır, artta kimseye boyun eğmez, kimseye el açmaz. Ben de tıpkı o laternacı gibiyim; yani tam anlamıyla onun gibi değilsem de soylu, kibar bir alanda aynen onun gibi gücümün yettiğince, karınca kararınca, çabalıyorum. Gerçi elimden çok şey gelmiyor ama, bu da ayıp değil.

Bugün yoksulluğun acısını bir kat fazla duyduğum için bu laternacıdan söz açtım. Laternacıya bakmak için yolda durmuştum. Kafama türlü türlü düşünceler sardığı için biraz açılayım diye durdum. Ben durunca birkaç arabacı, bir kız, bir de kir pas içinde küçük bir kız adamın etrafını aldı. Laternacı bir evin penceresi önündeydi. O kalabalıkta bir çocuk gözüme çarptı. On yaşlarında, güzel denebilecek bir erkek çocuğuydu. Ama hastaydı galiba. Cılızdı, sırtında gömlekle bir şey daha vardı; hemen hemen yalınayak gibiydi. Ağzını açmış, müziği dinliyordu. Çocukluk işte! Alman'ın çalgısına, kuklaların oyununa öyle dalmıştı ki, ellerinin, ayaklarının donduğunun farkında bile değildi. Titriyor, gömleğinin kolunu dişleriyle çekiştiriyordu. Elinde bir kâğıt parçası fark ettim. Bir bey laternacıya gerçekten ufak bir para attı. Para doğruca çevresinde dans eden kuklalar bulunan kutuya düştü. Paranın şangırtısı duyulur duyulmaz bizim oğlan silkindi, etrafa ürkek gözlerle baktı. Besbelli parayı benim attığımı sanarak koşa koşa yanıma geldi. Elleri, sesi titriyordu. Elindeki kâğıdı uzatarak, "Mektup!" dedi. Açtım. İçinde bildiğimiz öykü: Çocukların anası hastalıktan ölüyor, üç çocuk evde açlıktan kırılıyormuş..: "Şimdilik siz bize yardım edin; yavrularımı bu dünyada unutmadığınız için, ben de ölünce öbür dünyada siz velinimetlerimi unutmam." Ne verebilirdim onlara? Tabii bir şey vermedim. Oysa içten acımıştım! Zavallı çocuk soğuktan mosmordu, belki açtı da; yalan söylemiyordu, eminim ki yalan değildi; bu işten anlarım ben! Yalnız şu hayırsız anaların çocuklarını bu soğukta yarı çıplak,

eline bir mektup sıkıştırarak sokağa salıvermeleri zoruma gidiyor. Belki akılsız, iradesiz bir kadındır; belki yardım edecek kimsesi yoktur, onun için bağdaş kurup köşeye oturmuştur. Belki gerçekten hastadır. Yine de ilgili yerlere başvurmak gerek. Dolandırıcının biri olmadığı, aç cılız bir çocuğu, milletten para çekmek için gönderip onu hastalığa sürüklemediği nerden belli? O çocuk bu tür mektupları taşıyıp ne olacak? Oradan oraya, ötekinden berikine koşup dilenmekten kalbi katılaşacak. Gelip geçen herkesini acelesi vardır; yüreği taştan, sözleri acıdır: "Defol!.. Çekil!.. Hadi ordan yumurcak!" Herkesten ancak bunları duyacak ve zavallı ürkek yavrucak, yuvasından düşmüş kuş yavrusu gibi, sokakta boşu boşuna titreyecek. Elleri, ayakları donacak, soluğu kesilecek. Sonunda öksürmeye başlayacak; öksürük muzır bir sürüngen gibi bütün göğsünü kaplayacak. Daha sonra kulübesinin havasız, karanlık bir köşesinde bakımsız, yardımsız yatağa düşecek... Ölüm hep başucunda olacak. İşte bütün hayatı böyle sürecek! Bazen hayat böyle oluyor Varenka! Ah Varenka, birisinin size elini uzatarak "Allah rızası için!.." diye yalvarmasını kuru bir "Allah versin"le geçiştirmek ne üzücü bir bilseniz.. Bazı "Allah rızası için"ler yürekten oluyor. ("Allah rızası için"lerin de türleri vardır anacığım!) Ama bazıları da uzun, iniltili, ezberlenmiş, tam bir dilenci yalvarışıdır. Böylelerini boş geçmek, insanı o kadar üzmez. "Bu yıllanmış, meslekten bir dilenci dersin; işini bilir, nasıl olsa kendini kurtarır!" Bir de ham, korkunç bir "Allah rızası için!.." var; ben bugün çocuğun mektubuna bakarken bahçe duvarının dibinde bir adam duruyordu. Her geçenden istemiyordu. Bana, "Bir metelik ver, Allah rızası için bey!" dedi. Bunu öyle kesik, öyle kibar bir sesle söyledi ki, içimi saran korku ürpertti beni. Benden dilendiği meteliği vermedim, zaten yoktu. Zenginler, yoksulların kötü taliblerinden yüksek sesle yakınmalarını hiç sevmezler. Bu onlara arsız, rahatsız edici bir hal gibi görünür. Yoksulluk elbette ki rahatsız edicidir. Yoksa fakir fukaranın aç karnına inlemeleri, onların uykularını mı kaçırıyor dersiniz?

Şunu açıkça söyleyeyim ki anacığım, bunları bir yandan içimi dökmek, ama en çok, yazılarımın düzgünleştiğini, üslubumu geliştirdiğimi göstermek için yazdım. Üslubumun artık gitgide düzeldiğini siz de kabul edersiniz. Fakat şu anda canım o kadar sıkkın ki, dü-

şündüklerime kendim de içten inandım, hak verdim. Gerçi bunda bir sonuç çıkmayacağını biliyorum, ama anacığım, hiç değilse bir dereceye kadar kendi kendime hak vermiş olayım. Gerçekten çoğu zaman hiç neden yokken kendimi küçültüyor, beş para etmez bir adam gibi görüyorum. Bir benzetme yapacak olursak, bunun nedeni demin benden sadaka dilenen zavallı çocuk gibi korkutulup hırpalanmış olmamdır galiba. Şimdi size yalnızca mecazi anlamlar taşıyan bazı şeyler yazacağım anacağım. Beni dinleyin: Bazı günler, aceleyle daireye giderken şehrin manzarasına daldığım olur. Böyle anlarda insan, şehrin uyanışına, yükselen dumanlara, kaynaşıp uğuldamaya baktıkça kendini noktalaşmış hisseder. Sanki, birisi, her şeyin içine soktuğun burnuna bir fiske indirmiştir. "Neme lazım!" diye süklüm püklüm yola devam edersin. Şimdi şu isten kapkara, kocaman evlerde, apartmanlarda neler olduğuna bir bakalım. O zaman kendi kendinizi küçümsemekte haklı olup olmadığınızı anlarsınız. Yalnız dikkat edin Varenka, bu yazdıklarım hep mecazi anlamlar taşıyor. Evet, şu evlere bir göz atalım. İşte şurada, yokluktan ev yerine geçen rutubetli bir hücrenin duman dolu köşesinde küçük bir esnaf uyanmış. Adamcağız bütün gece düşünde, sanki bir musibetten başka bir düş göremezmiş gibi, bir gün önce dikerken, kazayla derisini kestiği ayakkabıyı görmüş. Ama ne yapsın adam; ayakkabıcının kafasında ayakkabı olmayacak da ne olacak? Çocukları cıyaklıyor, karısı aç... Hem yataktan bu halde kalkan yalnız ayakkabıcılar değildir kızım. Yalnız o olsa, önemsizdir, yazılmaya değmez diyelim; öteri yandan, aynı evde, ya bir kat aşağıda ya da bir kat yukarıda görkemli bir dairede oturan son derece zengin bir kişi de belki düşünde yine bir ayakkabı görmüştür. Tabii bu düş başkadır; ayakkabıların biçimi değişmiştir, ama yine de ayakkabıdır. Çünkü size anlatmak, duyurmak istediğim biçimde hepimiz az çok ayakkabıcı sayılırız. Öte yandan o zengin kişinin yanında, kulağına bazı şeyler üfleyecek bir adam olsaydı, yine de durum bu kadar kötü sayılmazdı. O kimse, "Ne diye hep kendini düşünüyorsun, yalnızca kendin için yaşıyorsun" demeliydi. "Bir kunduracı değilsin, çocukların afiyette, karnın tok, sırtın pek. Etrafına dikkatle bak, ayakkabından daha insanca bir uğraş bulamaz mısın?"

Size bunlardan hep mecazi olarak söz açtığımı tekrarlıyorum

Varenka. Belki bunlar aşırı derecede serbest düşünceler. Fakat zaman zaman aklıma geliyor ve böyle anlarda kalbimden kopan ateşli sözlere engel olamıyorum. Doğrusu gürültü patırtıdan korkarak, insanın kendini sıfır görmesine hiç gerek yok! Sözümü bitirirken şunu da söyleyeyim ki anacığım, belki bunları yalandan uydurduğum, bir kitaptan kopya ettiğim aklınıza gelecek. Hayır anacığım, bunu düşünmeyin; böyle değil, yalana tenezzül etmem. Canım sıkılmadığı gibi, hiçbir kitaptan kopya etmedim bunları...

Eve pek neşesiz geldim. Masaya oturdum, çaydanlığımı ısıttım; bir iki bardak çay içeyim, dedim. Tam o sırada şu bizim zavallı kiracımız Gorşkov girdi. Zaten bu sabah onun, öbür kiracıların etrafında dolaşıp durduğu gözüme çarpmıştı. Hatta bir aralık bana da sokulmak istedi. Sırası gelmişken şunu da söyleyeyim anacığım; adamcağızın üstü başı benimkinden beş beter. Hem de nasıl!.. Karısı bir yandan, çoluk çocuk bir yandan!.. Doğrusu Gorşkov'un yerinden olsam ne yapardım bilemiyorum. Neyse... Gorşkov odaya girip başıyla selam verdi. Kirpikleri her zamanki gibi yaşlıydı. Ayaklarını yere sürtüp duruyor, ağzından tek bir sözcük çıkmıyordu. İskemleye oturttum; gerçi iskemlem kırıktı, ama başkası yoktu. Çay ikram ettim. Uzun uzadıya özür diledi, sonunda bardağı aldı. Şekersiz içmek istedi. Ben, şeker alması için ikna etmeye çalışınca yine özür dilemeye başladı. Bir süre hık mık ettikten sonra en ufak şeker parçasını alıp çayına attı, beni çayın son derece tatlı olduğuna inandırmaya çalışıyordu. Hey gidi, şu yoksulluk insanları ne derece küçültüyor!..

– Nasılsınız, ne var ne yok? diye hatırını sordum.

– Ocağınıza düştüm velinimetim Makar Alekseyeviç, dedi. Allah rızası için mutsuz bir aileye yardım edin. Çocuklarım, karım aç kaldılar. Aile başkanıyım, bu duruma dayanamıyorum.

Ona cevap vermeye hazırlanırken Gorşkov sözümü kesti.

– Burada herkesten korkuyorum Makar Alekseyeviç. Daha doğrusu çekiniyorum. Hepsi kibirli, mağrur insanlar. Sizi rahatsız etmezdim kardeşim, velinimetim. Geçirdiğiniz sıkıntıyı, çok bir şey veremeyeceğinizi biliyorum. Fakat ne olur, az da olsa bana bir miktar ödünç verin. Kalbinizin iyi olduğunu, sıkıntı çektiğinizi ve durumunuzun hâlâ düzelmediğini biliyorum. Küstahlığımı, münasebet-

sizliğimi affedin Makar Alekseyeviç, diye bağladı.

Bütün isteğime karşın, ona yardım edecek halde olmadığımı, metelikşiz olduğumu söyledim. Yalvarmaya başladı:

– Ne olur Makar Alekseyeviç, çok bir şey istemiyorum; şey... (kulaklarına kadar kızardı) karım, çocuklarım, hepsi aç... Bari on kopek verin!

İçim parçalandı. "Benden beteri varmış!" diye düşündüm. Oysa bende de topu topu yirmi kopek kalmıştı. Yalnızca bu paraya bel bağlıyordum. Yarın sabah en gerekli gereksinimlerim için harcayacaktım.

– Durumum şöyle kardeşim, veremem, dedim.

Bir türlüyakamı bırakmadı.

– Aman Makar Alekseyeviç, kardeşim, ne olursa senden olur, on kopek ver bari!

Çekmeceden yirmi kopeği çıkarıp bir işe yarasın diye hepsini verdim. Ne sefalet Tanrım! Konuşmaya başladık!

– Nasıl oldu da bu kadar sıkıntıya düştün kardeşim? diye sordum. Üstelik kirası beş gümüş ruble olan odada oturuyorsunuz.

Buraya altı ay önce taşınmış, üç aylık peşin vermiş. Sonra durumu bozulmuş zavallının. Bir davanın sonucunu bekliyormuş; o zamana kadar biteceğini umuyormuş. Bu da belalı bir iş. Mahkeme kendisinden hesap soruyor. Bir tüccarla davalıymış. Herif hükümetten aldığı bir işte bir dolap çevirmiş. Düzenbazlığı meydana çıkmış. Tüccarı mahkemeye vermişler. Ama herif hilekârlığını, nasıl olduysa o işte bulunan Gorşkov'a bulaştırmış. Aslında Gorşkov'un, dikkatsizlik ve birkaç yıldır devletin malını korumamak gibi bir suçu var. Dava devam ediyor. "İftiradır bu; hiç suçum yok!" diyor. Ne dalaverelere karıştım, ne de hırsızlık yaptım." Tabii bu sorun onu biraz lekeledi. İşten el çektirdiler. Tam anlamıyla suçlu olmasa bile, iyice temize çıkana kadar tüccarın ona borçlu olduğu ve mahkeme aracılığıyla almak istediği toplu parayı vermiyorlar. Ben ona inanıyorum, ama mahkeme sözle kanmıyor. Dava da arap saçı gibi karışık, yüz yılda çözülecek gibi değil. Azıcık söker gibi olurlarken tüccar yine ortalığı karıştırıveriyor. Gorşkov'a içten acıyarak onunla ilgileniyorum anacağım.Adam işsiz, bu leke yüzünden hiçbir yere giremiyor. Kenarda köşede sakladıkları birkaç kuruşu yiyip bitirmiş-

ler. Dava sürüp gidiyor, ama yaşamak da gerek. Üstelik durup dururken, hem de pek sırasız olarak bir çocukları dünyaya geldi. Al sana bir masraf daha. Oğlan hastalandı, masraf; öldü, masraf... Karısı hasta, kendisi de pek sağlam değil; müzmin bir rahatsızlığı varmış. Kısacası, adamcağız dertli mi dertli... Bununla birlikte, bugünlerde davanın lehine sonuçlanacağını beklediğini söylüyor. Olumlu bir biçimde biteceğinden hiç kuşkusu yokmuş.

Yazık, çok acıyorum bu adama anacığım, çok acıyorum. Gönlünü aldım. Şaşkın, ezilmiş bir adam; korunmaya muhtaç. Şimdilik hoşça kalın anacığım. Tanrı sizi korusun. Afiyette bulunmanızı dilerim. Yavrum benim! Sizi anımsadıkça hasta ruhuma ilaç sürmüş gibi oluyorum. Sizin için ıstırap duyduğum halde, bu bana ağır gelmiyor.

İçten dostunuz
Makar Devuşkin

9 Eylül

Anacığım Varvara Alekseyevna;

Bu satırları yazarken kendimde değilim. Olağanüstü bir olayın heyecanı içindeyim. Başım dönüyor. Etrafımda her şey alt üst oluyormuş gibi bir duygu içindeyim. Ah canım kızım, şimdi size neler anlatacağım, neler neler!

Böyle bir şey olabileceği hiç aklınıza gelir miydi? Doğrusu bunu önceden sezmediğime inanamam. Önceden bilmiştim bunu. Hatta geçenlerde böyle bir düş de görmüştüm.

Bakın ne oldu. Artık bunu üsluba özenmeden, içimden geldiği gibi anlatacağım. Bu sabah dairede gittim. Oturdum, elimde dünden kalmış yazıyı yazmaya başladım. Dün Timofey İvanoviç vermişti; çok önemli ve acele olduğunu da belirtmişti.

– Şunu temize çekin, Makar Alekseyeviç, dedi. Çok özenerek yazın, hem de elinizi çabuk tutun, bugün imzaya girecek.

Dün hiç kendimde değildim meleğim, gözlerim bir şey görmek istemiyordu. Bir hüzün, bir sıkıntı vardı içimde. Siz aklımdan çıkmıyordunuz. Kâğıdı temize çekmeye başladım. Son derece temiz, güzel yazıyordum. Sonra bilmem nasıl oldu, daha doğrusu ya bu işe

şeytan karıştı ya da gizli bir güç böyle olmasını istedi, tam bir satır atlayıvermişim. Yazının anlamının ne hale geldiğini siz düşünün artık; her halde bir hayli bozulmuş... Dün geç kaldığı için evrakı ancak bu sabah Ekselans'a imzaya götürdüler. Ben, bir şey olmamış gibi, her zamanki saatte daireye gelip Emelyan İvanoviç'in yanına oturmuştum. Şunu da söyleyeyim ki, yavrum, ben, şu sıralar büsbütün çekingen, utangaç oldum. Kimsenin yüzüne bakamıyorum. Birisinin sandalyesi gıcırdadı mı, korkudan ödüm kopuyor. Bugün de öyleydim; sindim, kıpırdaman kirpi gibi olduğum yerde büzüldüm. O aralık Yefim Akimofiç (onun kadar muzip adam dünyada görülmemiştir!) yüksek sesle:

– Niye öyle öcü varmış gibi oturuyorsun Makar Alekseyeviç? dedi ve suratını öyle bir çarpıttı ki, gülmekten kimsede can kalmadı.

Hepsi benimle alay ediyordu. Ondan sonra bir tutturdular ki, elindeyse arkasını al! Kulaklarımı tıkadım, gözlerimi yumdum, oturduğum yerde hiç kıpırdamıyordum.

Bunun üzerine Ekselans, Yevstafi İvanoviç'e döndü. Âdetimdir; böyle yapınca daha çabuk bırakıyorlar. Birdenbire birtakım gürültüler, koşuşmalar, telaşlı sesler duydum. Kulaklarım aldatmıyorsa, beni çağırıyorlardı; beni, Devuşkin'i istiyorlardı! Kalbim kopacak gibi çarpmaya başladı. Neden korktuğumu bilmiyordum, ama ömrümde tanımadığım bir korku içindeydim. İskemleye yapışınıştım nerdeyse. Sesler tekrar, gitgide yakınlaşarak duyuldu. Sonunda tam kulağımın dibine geldi:

– Devuşkin!.. Devuşkin!.. Devuşkin nerede?..

Gözlerimi kaldırdım. Yevstafi İvanoviç karşımdaydı.

– Sizi Ekselans istiyor Makar Alekseyeviç, çabuk! dedi. Kâğıdı berbat etmişsiniz.

Bu kadar söyledi, ama bana yetti anacığım. Bütün canım çekildi, buz kesildim, kendimi bilmez halde yürüdüm. Beni bir odadan ikincisine, oradan da Ekselans'ın odasına götürdüler. Huzuruna çıktım. O sırada ne düşündüğümü kesin olarak söyleyemem. Ekselans ayakta, ötekilerin hepsi etrafındaydı. Galiba selam vermeyi de unuttum. Şaşkınlığımdan dudaklarım, dizlerim titriyordu.

İlkin utanmıştım; çünkü sağ taraftaki aynaya gözüm ilişmişti.

Gördüğüm manzara beni çileden çıkarmak için yeterdi. Sonra her zaman mümkün olduğu kadar dikkati üzerime çekmemeye çalışmıştım. Belki, Ekselans'ın varlığımdan haberi bile yoktu. Belki, emrinde Devuşkin adında biri bulunduğu kulağına çalınmıştı, ama yakından ilişkimiz hiç olmamızdı.

Pek kızgın bir halle:

– Bu ne biçim iş efendi! diye başladı. Önemli, acele bir evrakı berbat ediyorsunuz. Olur mu yani?

Bunun üzerine Ekselans, Yevstafi İvanoviç'e döndü. Kulağıma, "Gayretsizlik... Başımızı belaya sokuyorsunuz..." gibi sözler çalındı. Ne için olduğunu bilmeden ağzımı açtım. Af dileyecektim, yapamadım; kaçmayı da denemedim, o sırada... Aman anacığım, o anda öyle bir şey oldu ki, hâlâ utancımdan titriyorum. Düğmelerimden yere batası biri; ipliğin ucunda sallanıp duran düğme, ansızın kopuverdi, yere yuvarlandı. (Besbelli, elimle çarpmıştım yanlışlıkla) Şıngırdaya şıngırdaya yuvarlandı ve uğursuz, tam Ekselans'ın ayağının dibinde durdu. Ortalıkta çıt yoktu. Yapacağım açıklama, dileyeceğim özür, Ekselans'a hazırladığım cevap bundan ibaret kaldı. Sonuç çok feci oldu. Ekselans hemen kişiliğimle, giyinişimle ilgilendiler. Aynada gördüklerimi anımsadım, düğmenin peşine düştüm. Serseme dönmüştüm! Eğildim; düğmeyiyakalayayım derken o, yerde yuvarlanmayı sürdürüyordu, bir türlü ele geçmiyordu. Beceriksizliğimi tam göstermiştim. O zaman artık son gücümün beni bıraktığını, tamamen mahvolduğumu hissettim. Şerefim, her şeyim mahvolmuştu. Kulaklarımda durup dururken Tereza'nın, Faldoni'nin sesleri uğuldamaya başladı. Neden sonra düğmeyi yakalayarak doğruldum, vaziyet aldım. Avanak, bari öylece, ellerin böğürlerinde dursana! Yok, olanlar yetmiyormuş gibi, bir de düğmeyi kopuk ipliğe geçirmeye çalışıyordum. Yerine yapışacakmış gibi!.. Bir yandan sırıtıyordum; düşünün sırıtıyordum!.. Ekselans önce başını öteye çevirdi, sonra tekrar bana baktı. Yevstafi İvanoviç'e söyledikleri kulağıma geldi: "Nasıl şey bu?.. Nasıl olur?.." Ah yavrum... "Nasıl şey... Nasıl olur!.." Daha ne olacak, gösterdim kendimi!.. Bu kez Yevstafi İvanoviç'in: "Hiçbir kötülüğü görülmemiştir," dediğini duydum. "Durumu örnek olacak derecede iyi, kadronun en büyüğünü alıyor." Ekselans, "Yine de yardım etmeli, dedi. Avans falan verin."

– Aldı efendim. Birkaç aylığını peşin aldı. Herhalde güç durumda... Yoksa ağırbaşlı adamdır, hiçbir kötülüğü görülmemiştir.

Bunlar konuşurlarken nasıl ateşler içinde kıvrandığımı bilseniz anacığım! Öldüm, öldüm o anda. Ekselans bu kez yüksek sesle:

– Pekâlâ şunu bir daha temize çeksinler, dedi. Devuşkin, buraya gelin. Kâğıdı bir daha, ama hatasız olarak yazın. Şey, durun azıcık...

Bunu söyledikten sonra Ekselans ötekilere dönüp emir verdi; hepsi çıktılar. Onlar çıkar çıkmaz Ekselans aceleyle cüzdanını çıkarıp içinden bir yüz rublelik banknot aldı.

– Kusura bakmayın, dedi. Bunu istediğiniz şekilde kabul edin.

Parayı elime sıkıştırdı. O anda bütün varlığımla titredim, meleğim; içten sarsıldım. Ne olduğumu bilmeden eline sarılmak istedim. İki gözüm, kıpkırmızı oldu ve –bunda en ufak bir yalanım yok yavrum– elimi eline alıp sıktı. Vallahi böyle! Sanki karşısında kendi akranı, kendi ayarında bir general varmış gibi elimi sıktı.

– Hadi gidin, dedi. Elimden geldiğince... Bundan sonra hata yapmayın, bu kez suçikimizin olsun.

Şöyle bir karara vardım anacığım: Sizden ve Fedora'dan bir ricada bulunacağım. Çocuklarım olsaydı onlara da, öz babalarını bir yana bırakarak Tanrıya her gün Ekselans'ımız için dua etmelerini emrederdim. Bir noktayı daha bütün ciddiyetimle açıklamak istiyorum anacağım. Beni iyice dinleyin: Size yemin ederim ki, bütün o acı günlerimiz, beni kahreden düşkünlüğüm hep hatırımda olduğu halde, generalin verdiği yüz rubleden çok el sıkışına sevindim. Benim gibi saman kadar boş bir ayyaşın naçiz elini sıkma tenezzülünde bulundu. Bu hareketiyle bana benliğimi bağışladı, ruhumu diriltti, hayatıma ilerisi için tat verdi. Ne kadar günahkâr olursam olayım, Ekselans'ın sağlığı ve mutluluğu için ettiğim duaların Ulu Tanrıma ulaştığına eminim!

Anacığım! İçim karmakarışık duygu ve heyecanlarla dolu. Kalbim kopacakmış gibi çarpıyor. Elim ayağım kesildi. Bu mektupla size 45 ruble gönderiyorum. Ev sahibeme 20 ruble verdikten sonra 35'i kendime ayırıyorum. Yirmi rubleyle üstümü başımı düzeltir,

on beşini masraf parası yaparım. Sabahki olay beni iyice sarstı. Biraz yatayım. Ama rahatsız olduğumu sanmayasınız. Yalnız içim sızlıyor, ruhumun derinliklerinde sanki bir şey titriyor, çırpınıp kıpırdanıyor. Size kesinkes geleceğim bugün. Şu anda sanki bir duygu sarhoşuyum... Allah her şeyi görüyor anacığım, değerli kızım benim!

Size layık dostunuz
Makar Devuşkin

10 Eylül

Azizim Makar Alekseyeviç!

Mutluluğunuza ne kadar sevindiğimi anlatamam. Amirinizin erdemini bütün kalbimle takdir ediyorum. Acılarınız biraz olsun dinecek artık! Fakat Allahaşkına paranızı yine har vurup harman savurmayın. Uslu uslu, olabildiğince hesaplı yaşamaya gayret edin ve hemen bugünden itibaren az da olsa bir köşeye birkaç kuruş koymaya başlayın. Böylece kara günde, geçen kez olduğu gibi apışıp kalmazsınız. Bizim için sakın üzülmeyin. Fedora'yla nasıl olsa geçinip gideriz. Bize ne diye bu kadar para gönderdiniz Makar Alekseyeviç? Hiç gerek yoktu. Elimizde olan bize yetiyor. Gerçi yakında, bu evden taşınırken paraya gereksinimimiz olacak, ama Fedora birisinden eski bir borcunu almayı umuyor. Bununla birlikte en önemli gereksinimlerimiz için yirmi rublenizi alıkoyuyorum. Kalanı size geri yolluyorum. Çok rica ederim, paranıza sahip olun Makar Alekseyeviç. Hoşça kalın. Artık huzur içinde yaşayın. Afiyet ve neşe dilerim. Daha fazla yazmak isterdim, ama son derece bitkinim... Dün bütün gün yataktan kalkamadım. Bize gelme vaadinize sevindim. Mutlaka yoklayın beni Makar Alekseyeviç.

V.D.

11 Eylül

Azizim Varvara Alekseyevna;

Yalvarırım size, bu kadar mutlu, her şeyden memnun olduğum şu sıralar beni bırakmayın. Fedora'yı dinlemeyin, ben her iste-

diğinizi yaparım. Sırf Ekselans'a olan saygından uslu duracağım, iyi, kusursuz hareket edeceğim. Birbirimize yine mutluluk dolu mektuplar yazacağız; düşüncelerimizi, sevinçlerimizi -varsa- kaygılarımızı paylaşacağız. Birlikte uyumlu, mutlu bir hayat süreceğiz! Edebiyatla ilgileneceğiz... Meleğim! Hayatımda her şey, hem de iyiye doğru değişti. Ev sahibem daha yumuşak başlı oldu. Tereza akıllandı, hatta Faldoni bile çevikleşti. Ratazyayev'le barıştım. Sevincimden kendim ona gittim. Vallahi, çok iyi bir çocuk anacığım. Hakkında söylenilen kötü sözler hep saçmalıktan ibaret. Bunların alçakça iftiralar olduğunu şimdi iyice anladım. Bizi ağzına bile almamış; bunu kendisi söyledi. Bana yeni yapıtını okudu. Benim için o zamanlar Lovelas demişti; bu, ne küfür, ne de ayıp bir sözcükmüş. Yabancı dilden alınma bir sözmüş: *Açıkgöz* anlamına gelirmiş. Daha süslü, daha edebi bir deyim kullanacak olursak, *Cingöz herif* demekmiş, o kadar. Yoksa öyle kötü bir anlamı yok. Zararsız bir şakaymış meleğim. Ben de cahilliğimden, akılsızlığımdan kalktım ona gücendim. Adamcağızdan özür diledim.

Bugün hava da çok güzel Varenka. Gerçi sabah, hafif hafif kar serpeledi, ama olsun! Hiç değilse hava temizlendi. Bugün ayakkabı almaya gittim. Çok güzel bir ayakkabı aldım. Nevski'den geçtim. "Arıcık"ı[1] okudum. Az kalsın en önemlisini anlatmayı unutuyordum:

Bu sabah Emelyan İvanoviç ve Aksenti Mihayloviç'le bizim Ekselans'tan söz açtık. Biliyor musunuz Varenka, onun iyiliği yalnız bana karşı değilmiş. Hayırseverliğini bilmeyen yok. Her tarafta onun adı söyleniyor, minnet gözyaşları dökülüyor. Evlerinde öksüz bir kız büyütmüşler; sonra yüksek bir adamla evlendirmişler. Çocuk, Ekselans'ın yanında memurmuş. Bir dul kadının oğlunu işe koymuş... Daha pek çok hayırlı işler yapmış mübarek adam. Bunun üzerine anacığım, ben de, üzerime düşeni yaptım. Ekselans'tan gördüğüm iyiliği olduğu gibi, açıkça anlattım. Utancı torbaya soktum. Bu durumda bir de utanç, onur mu düşüneceğim? Evet, Ekselansımızın iyiliklerini yüceltmek için olanları yüksek sesle bir bir anlattım. Ateşli, sürükleyici bir biçimde konuştum, hiç kızarmadım.

(1) Zamanın dergilerinden biri.

Tam tersine, bunları anlatmak bana gurur verdi. Bütün içimi döktüm. (Yalnız sizden söz açmamayı daha doğru buldum anacığım). Ev sahibemi, Faldoni'yi, Ratazyayev'i, ayakkabılarımı, Markov'u, hepsini anlattım. Bazıları gülüşüyordu, daha doğrusu hepsi gülüşüyordu. Herhalde halimde gülünç bir taraf buldukları için yaptılar bunu... Ya da ayakkabıma; yüzde yüz ayakkabıma güldüler! Bunu kötü bir amaçla yapmamışlardı tabii. Gençlik... Belki de kendileri zengin insanlar oldukları için güldüler. Yoksa sözlerimi kötü niyetle alaya alacaklarını hiç sanmam. Ekselansa ait bir şeyle alay ettikleri de düşünülemez, değil mi Varenka?

Hâlâ bir türlü kendime gelemiyorum. Bu olanlar beni öyle sarstı ki! Odununuz var mı? Kendinizi üşütmeyin Varenka; insan bu havada hiç farkına varmadan soğuk alıyor. Ah anacığım, şu kederli, hüzünlü düşünceleriniz yok mu, öldürüyor beni! Sizin için Tanrıyanasıl yalvarıyorum bilseniz. Yün çoraplarınız, sıcak tutan giyim eşyanız var mı? Bakın yavrum, herhangi bir ihtiyacınız olursa, Allahaşkımza şu yaşlı adamı kırmayın, dosdoğru söyleyin bana. Artık kötü zamanlar geçti. Benim için hiç üzülmeyin. Önümüz bütünüyle açık ve iyilik dolu!

Ne acı günler geçirdik, değil mi Varenka? Neyse, artık geçti ya, siz ona bakın. Yıllar sonra belki o günleri tatlı tatlı anımsayacağız. Gençliğimi anımsıyorum. Bazen cebimde bir kopek olmazdı. Üşürdüm, midem boş olurdu, ama neşem hiç eksik olmazdı. Sabah Nevski'de piyasa ederken güzel bir yüzle karşılaşsam, akşama kadar mutlu olurdum. Tatlı günlerdi onlar Varenka, çok tatlı!.. Zaten yaşamak tatlı, Varenka. Hele Petersburg'da... Dün, gözlerim yaşararak Tanrımdan; o günlerin azgınlığı için af diledim. Duamda içten bir duyguyla sizi de anımsadım. O günlerde bana yalnız siz güç veriyordunuz. Bunu asla unutamayacağım anacığım. Bana yazdığınız mektupların hepsini bugün teker teker öptüm. Hadi hoşça kalın anacığım. Yakınımızda bir yerde satılık bir elbise olduğunu söylediler. Gidip göreyim bari!.. Allahaısmarladık meleğim... Allahaısmarladık!..

Size içten bağlı olan
Makar Devuşkin

Pek muhterem Makar Alekseyeviç!

Müthiş bir heyecan içindeyim. Bakın, bizde neler oldu. İçimde kötü birönsezivar. Anlatayım da hükmü kendiniz verin değerli dostum. Bay Bıkov, Petersburg'daymış. Fedora rastlamış ona. Arabadaymış; durdurup Fedora'nın yanına gelmiş, nerede olduğumu öğrenmeye çalışmış. Kadın önce söylemek istememiş. Fakat Bıkov, gülümseyerek, kimin evinde oturduğumu bildiğini söylemiş. (Anna Fedorovna hepsini anlatmış olmalı.) Bunun üzerine Fedora dayanamamış, orada, yol ortasında ağzına geleni söylemeye başlamış. Ahlaksız bir adam olduğunu, bütün felaketlerime neden olduğunu sıralamış. O da, parasız her adamın mutsuz olduğu yollu bir cevap vermiş. Fedora, benim çalışarak hayatımı kazanabileceğimi ya da evlenebileceğimi, bunlar olmazsa, dışarda bir iş bulabileceğimi söylemiş. Ancak bugünkü halimle mutlu olamayacağımı eklemiş. Hasta olduğumdan, yakında öleceğimden söz açmış.

Bıkov, henüz çok genç olduğumu ve (kendi deyimiyle) *erdemimin solmadığını* söyleyerek cevap vermiş. Biz Fedora'yla onun, nerede oturduğumuzu bilmediğini sanıyorduk. Oysa dün, ben öteberi almak için Gostini Dvor'a çıktığım sırada odamıza gelmiş. Galiba beni evde bulmak istememiş. Fedora'yı yaşantımız hakkında uzun boylu sorguya çekmiş, her şeyimize inceden inceye bakmış, dikişlerime göz gezdirmiş. Sonunda:

– Bir memur dostunuz varmış; nasıl bir adam? diye sormuş.

Tam o sırada siz avludan geçiyormuşsunuz. Fedora göstermiş; Bıkov bakıp gülümsemiş. Fedora bir an önce gitmesi için yalvarmış. Zaten rahatsız olduğum için onu görünce büsbütün üzüleceğimi söylemiş. Ses çıkarmamış, şöyle bir uğradığını söyleyerek Fedora'ya 25 ruble vermek istemiş. Ama o almamış tabii! Bunun anlamı nedir acaba? ne diye geldi bize? Bizim hakkımızda nereden bilgi edindi, hiç anlamıyorum! Ne düşüneceğimi şaşırdım. Fedora diyor ki; bize bazen gelen görümcesi Aksinya, çamaşırcı Nastasya'yı tanıyormuş. Nastasya'nın kardeş çocuğu da Anna Fedorovna'nın yeğeninin bir tanıdığının çalıştığı dairede hademeymiş... Ağızdan ağıza yayılan bu dedikodu olmasın? Bununla birlikte, Fedora aldanmış olabilir. Ne yapacağımızı bilemiyoruz. Ya yine gelirse? Bunun dü-

şüncesi bile tüylerimi diken diken ediyor. Dün Fedora bana olanı anlatınca az kalsın korkudan bayılıyordum. Daha ne istiyorlar benden? Artık hiçbirini gözüm görmek istemiyor! Benim gibi bir zavallıyla ne diye uğraşıyorlar? Ah, öyle korkuyorum ki!.. Şu Bıkov, her an odama girecekmiş gibi geliyor bana... Ne olacağım, kader bana daha neler hazırlıyor?.. Allahaşkınıza hemen bize gelin Makar Alekseyeviç. Allah rızası için uğrayın bize!

V.D.

16 Eylül

Anacığım Varvara Alekseyevna!

Bugün bizim evde son derece acıklı, açıklanması olanaksız olduğu kadar da umulmadık bir olayla karşılaştık.

Bizim zavallı Gorşkov beraat etti. Karar bir süre önce verilmişti. Ama o ancak bugün son duruşmaya, kesin kararı dinlemeye gitti. Dava bütünüyle Gorşkov'un lehine sona ermiş. Anlaşılan, dikkatsizliği, ne suçu varsa hepsi affedilmiş. Tüccar ona oldukça dolgun bir tazminat vermeye mahkûm edilmiş. Böylece Gorşkov'un maddi durumu iyice düzeldi, namusu temizlendi. Kısacası adamcağız muradına erdi. Bugün saat üçte eve geldi. Beti benzi uçmuş, yüzü kâğıt gibi bembeyaz olmuştu. Dudakları titriyor, gülümsüyordu. Karısıyla, çocuklarıyla kucaklaştı. Cümbür cemaat onu tebrike gittik. Bu hareketimiz onu duygulandırdı. Sağa sola eğiliyor, hepimizin defalarca ellerimizi sıkıyordu. Boyu uzamış, omuzları dikleşmiş, gözlerinde her zamanki yaş bile kalmamış gibiydi. O kadar heyecanlıydı ki, iki dakika bir yerde duramıyor, ne görse eline alıp hemen bırakıyor, durmadan gülümsüyor, selam veriyor, oturup kalkıyor, tekrar oturuyordu. Ne söylediğinin de farkında değildi. "Şerefim, namusum, çocuklarım" sözleri dilinden düşmüyordu. Bir aralık ağladı da. Bizim de çoğumuzun gözleri yaşardı. Ratazyayev, cesaretini artırmak için olsa gerek:

– Aman kardeşim, para olmayınca namusun, şerefin sözü mü olur? dedi. Her şeyin başı para. Eline geçen para için Allaba şükret.

Sonra omzuna bir şaplak indirdi. Gorşkov bundan hoşlanma-

mış gibi geldi bana. Yani hoşnutsuzluğunu açıkça göstermedi, ama Ratazyayev'e tuhaf tuhaf baktı ve elini omzundan indirdi. Eskiden olsa bunu yapar mıydı? Ne diyelim, karakterler birbirine benzemiyor. Örneğin, ben böyle bir sevinç karşısında kibir göstermezdim. Ne olacak canım, bazen fazlaca boyun kırıp alttan almak insan kalbinin iyiliğini, yufka yürekliliğini gösterir.

– Evet, dedi; para da iyi. Tanrıya şükür, çok şükür!

Ondan sonra biz oradayken hep, "Çok şükür, çok şükür!" diye tekrarlayıp durdu. Karısı yemeği özenerek ısmarladı. Ev sahibemiz mutfağa kendisi girip pişirdi. Ev sahibemiz oldukça iyi bir kadın. Yemeğe kadar Gorşkov bir türlü yerinde duramadı. Çağıranın çağırmayanın odasına girdi. Durup dururken odaya dalıp gülümsüyor, iskemleye ilişerek ya bir şey söylüyor ya da hiç ses çıkarmadan çıkıp gidiyordu. Deniz asteğmeninin odasında kâğıt oynanıyordu. Onu dördüncü kişi olarak oturttular. Biraz oynadı, ama saçmaladığı için üç dört el sonra bıraktı.

– Oynamam, dedi. Laf olsun diye oturdum.

Oradan da çıktı. Koridorda benimle karşılaştı, ellerimi yakalayıp gözlerimin içine baktı; bakışı pek tuhaftı. Elimi sıkıp çekildi. Sürekli garip bir biçimde gülümsüyordu. Ölü gibiydi. Karısı sevinçten ağlıyordu; evlerinde tam bir bayram şenliği vardı. Yemeği çabuk yediler. Yemekten sonra karısına:

– Biraz yatacağım şekerim, demiş ve uzanmış.

Kızını yanına çağırmış. Elini başına koyup çocuğun saçlarını uzun uzun okşamış. Sonra karısına dönmüş:

– Hani Petenka?.. Petenka'mız nerede?

Karısı istavroz çıkarıp, çocuğun öldüğünü söylemiş.

– Evet, evet, biliyorum; hepsini biliyorum. Petenka cennette şimdi!

Karısı geçirdiği sarsıntılar yüzünden adamcağızın kendinde olmadığını görüp uyumasını söylemiş.

– Öyle, biraz uyuyayım... fena olmayacak.

Yana dönmüş. Biraz yattıktan sonra başını çevirmiş, bir şey söylemek istemiş. Karısı duymamış.

– Ne var canım? diye sormuş. Cevap alamayınca biraz beklemiş. "Eh, uyudu!" diye düşünmüş, çıkmış, ev sahibine gitmiş. Bir sa-

at sonra dönünce kocasını hâlâ aynı durumda uyur bulmuş. "Varsın uyusun" diyerek eline bir iş almış. Anlattığına göre, yarım saat kadar işeöyle dalmış ki, ne düşündüğünü bile anımsamıyormuş. Kocası da aklından çıkmış. Sonra birdenbire, garip bir huzursuzluk içinde toparlamış kendini. İlkin odadaki mezar sessizliği tuhafına gitmiş. Yatağa bakmış, kocası hep aynı pozda yatıyor... Yanına gelip yorganı çekince, adamın buz gibi olduğunu görmüş.

Evet, öldü bizim Gorşkov, anacığım, öldü. Aniden, yıldırım çarpmış gibi öldü. Ama neden öldü, orasını Allah bilir. Ölümü beni öyle etkiledi ki, hâlâ kendime gelemiyorum. Bir adamın ölümünün bunca yalın olabileceğine inanmak zor. Ne zavallı, ne çileli adamdı şu Gorşkov. Ama, kader bu, kader! Karısı dövünüp duruyor, şaşkına döndü. Kızları bir köşeye sindi. Ortalık telaş içinde; ölüyü doktor mu muayene edecekmiş, ne... Pek acı doğrusu, çok yazık oldu! Bunun günü saati belli olmadan, aniden geliverdiğini düşündükçe üzülmemek mümkün değil... İşte böyle pisipisine gidiveriyorsun!..

Sizin
MakarDevuşkin

19 Eylül

Size müjdeli haberimi ulaştırmakta acele ediyorum. Ratazyayev bana bir yazardan iş buldu. Ona gelen tanıdıklarından biri... Kalın bir müsvette vermiş. Uzunca bir şey. Yalnız yazı pek okunaklı değil; nasıl başlayacağımı bilemiyorum. Hem de çabuk istiyorlar. İçindeki yazılar da hiç anlamadığım şeyler üzerine... Sayfasına 40 kopeğe anlaştık. Bunu size, artık dışardan da para sağlayabileceğimi anlatmak için yazıyorum. Şimdilik hoşça kalın anacığım. Hemen işe oturacağım.

Sadık dostunuz
Makar Devuşkin

Sevgili dostum Makar Alekseyeviç!

Üç gündür size yazamadım. Oysa çok, pek çok üzüntülerim, sıkıntılarım var.

Bıkov önceki gün bizdeydi. Evde yalnızdım. Fedora bir yere çıkmıştı. Kapıyı ben açtım. Onu görünce olduğum yerde dondum kaldım. Sarardığımı hissettim. İçeriye her zamanki gibi gürültülü kahkahalar atarak girdi, bir sandalye çekip oturdu. Uzun süre kendimi toparlayamadım, sonra bir köşeye çekilip çalışmaya başladım. Gülmesi çabuk kesildi. Halim onu etkilemiş olmalıydı. Son zamanlarda çok zayıfladım; yanaklarım, gözlerim çukurlaştı, yüzüm kâğıt gibi bembeyaz oldu. Bir yıl önceki halimi bilenler bu sefer beni gerçekten güçlükle tanıyabilir. Uzun uzun, dikkatli dikkatli baktı, sonra yine neşelendi. Bir şeyler söyledi; cevap vermedim, tekrar güldü. Tam bir saat oturdu. Sonunda ayrılırken beni elimden tuttu ve (söylediklerini aynen yazıyorum):

– Varvara Alekseyevna, dedi; aramızda kalsın ama, sizin akrabanız, benim çok samimi dostum olan şu Anna Fedorovna alçağın alçağı!..

(Bıkov, Anna Fedorovna için ayıp bir sözcük de söyledi.)

– Kuzininizi kötü yola o yöneltti, sizi de mahvetti. Bu alçaklığa ben alet oldum, ama ne yapalım, hayat bu.

Sözlerini bitirince yeniden kahkahayı bastı. Sonra güzel konuşmayı beceremediğini, ama asaletinin söylemesini gerektirdiği en önemli şeyleri nasıl olsa anlattığı için, geri kalanlar üstünde kısaca duracaktı. Benimle evlenmek istediğini, şerefimi geri vermeyi görev saydığını söyledi. Zengin olduğu için düğünden sonra beni step bölgesindeki köyüne götüreceğinden söz açtı. Köyde tavşan avlayacak, bir daha Petersburg'a adım atmayacakmış; çünkü Petersburg berbat bir yermiş. Petersburg'da –kendi deyimiyle– kerata bir yeğeni varmış. Onu mirasından yoksun bırakmaya yemin etmiş. Aslında benimle evlenmek istemesi de kendine yasal bir mirasçı edinmek içinmiş. Bıkov, daha sonra sözü oturduğum yerin yoksulluğuna getirdi. Böyle bir kulübede yatarken hasta olmamda şaşılacak bir yan

bulunmadığını söyledi. Burada bir ay daha kalırsam yüzde yüz öleceğim kehanetinde bulundu. Petersburg'da bütün evlerin kötü olduğunu ekledi ve bir gereksinimimin olup olmadığını sordu.

Evlilik teklifi beni o kadar şaşırttı ki, nedense ağlamaya başladım. Bıkov bunu şükran gözyaşları saydı. İyi yürekli, duygulu, bilgili bir kız olduğumdan her zaman emin olduğunu söyledi. Bununla birlikte, bu kararı ancak bugünkü yaşayışımı iyice, inceden inceye öğrendikten sonra vermiş. Sizi de andı; dürüst bir adam olduğunuzu duyduğunu, size borçlu kalmak istemediğini söyledi. Bana yaptıklarınız için size 500 ruble vermenin yetip yetmeyeceğini sordu. Hakkınızın parayla ödenmeyeceğini söyleyince, bunun saçma olduğunu belirtti. Bunlar hem romanmış; henüz çok gençmişim; fazla şiir okuyormuşum. Romanlar genç kızları mahvedermiş. Ahlak bozduğu için kitaplardan nefret ediyormuş. "Benim yaşıma gelin, insanları o zaman anlarsınız," dedi. Daha sonra, önerisini etraflıca düşünmemi söyledi. Böyle önemli bir adımı düşünmeden atarsam bana yazık olacağını, düşüncesizlik ve başıboşluğun deneyimsiz gençliği mahvettiğini ekledi. Benden olumlu cevap almayı arzu ettiğini, aksi takdirde kuzusu yeğenini mirastan mahrum etmeye yeminli olduğu için Moskova'da bir tüccar kadınla evlenmek zorunda kalacağını bildirdi. Gergefunin üzerine "şeker parası" diyerek 500 ruble bıraktı. Köyde puf böreği gibi şişmanlayacağımı, bir elim balda, bir elim yağda olacağını, şimdi çok işi olduğunu, bütün gün işten işe koştuğunu; hemen iki iş arasında uğradığım söyleyerek konuşmasını tamamladı, gitti. Uzun uzun düşündüm. Aklımdan pek çok şey geçirdim ve bunları düşünürken acı hissettim. Sonunda karar verdim. Ona varacağım dostum, önerisini kabul etmek zorundayım. Beni içine düşürdüğü rezaletten kurtaracak, adımı temize çıkaracak, yarın için yokluktan, sefaletten, felaketlerden koruyacak tek insan odur. Yarından daha ne bekleyebilirim, kaderden ne isteyebilirim? Fedora, ayağıma gelen kısmeti tepmememi söylüyor. Buna kısmet diyoruz artık!

Ben, kendi hesabıma başka çıkar yol görmüyorum değerli, biricik dostum. Ne yapayım? Çalışarak sağlığımı büsbütün bozdum; her zaman çalışamam. Elin evine işe girsem, kahrından ölürüm... Zaten kendimi kimseye beğendiremem. Yaratılıştan hastalıklıyım,

bu yüzden ele yük olmaktan başka işe yaramam. Kuşkusuz bu kez de cennete gidecek değilim, ama önümde başka yol yok.

Size fikir danışmadan, yalnız başıma etraflıca düşünmek istedim. Okuduğunuz kararım değişmeyecektir ve bunu, kesin cevabımı almak için beni sıkıştırıp duran Bıkov'a bildireceğim. İşlerinin sıkışıklığı yüzünden buradan hemen gitmek zorunda olduğunu, böyle önemsiz nedenlerle yolculuğunu geri bırakamayacağını söyledi. Mutlu olup olmayacağımı Tanrı bilir. Kaderimi tamamen onun ellerine bıraktım. Duyduğuma göre, Bıkov iyi bir insanmış. Belki beni sayar, ben de onu sayarım. Zaten bu evlilikten başka ne beklenir ki!

İşte size hepsini anlattım Makar Alekseyeviç. Üzüntümü anlayacağınızdan eminim. Beni niyetimden caydırmaya kalkışmayın. Bütün çabalarınız boşa gider. Bu hareketin bütün nedenlerini iyice ölçüye vurun. Önce çok kaygılandım, ama şimdi sakinim. İlerde ne olacağını bilmiyorum. Zaten her iş olacağına varır. Her şey Tanrının istediği gibi olur.

Bıkov geldi. Mektubu bitirmeden bırakıyorum. Size daha söyleyeceklerim vardı ama, Bıkov geldi...

23 Eylül

Anacığım Varvara Alekseyevna!

Acele acele cevap yazıyorum. Hayretler içinde olduğumu söylemek için acele ediyorum anacığım. Pek tuhaf doğrusu... Dün Gorşkov'u toprağa verdik, bugün de bu... Evet Varenka, doğru. Bıkov efendice hareket etmiş. Yalnız bilmem ki yavrum, nasıl razı oluyorsunuz? Ne diyelim, bunlar hep Allahın emri, Fedora da sizinle ilgileniyor. Artık bundan sonra mutlu olacaksınız anacığım. Refah içinde yaşayacaksınız güzel kumrum, yavrum, meleğim!.. Yalnız bilmem ki Varenka, pek çabuk olmadı mı bu? Ha, işler... Bay Bıkov'un işleri varmış. Tabii, işsiz adam var mı, onun da işleri olabilir... Onu sizden çıkarken gördüm. Alımlı bir erkek; hatta çok alımlı. Ama iş onun alımlı bir erkek olmasında değil... Şey... ben de kendimde değilim... Peki şimdi birbirimizle nasıl mektuplaşacağız? Yalnız başıma ben ne yapacağım? Mektubunuzda yazdığınız gibi,

kalbimi duyarlı bir terazi yaptım meleğim, nedenlerini inceden inceye ölçüye vurdum. Bunları öğrendiğim zaman tam yirminci sayfanın kopyasını tamamlamak üzereydim. Şimdi sizin epey hazırlıklarınız olacaktır. Ayakkabılar, elbiseler filan gerekli. Gorohovaya Sokağı'nda bildiğim bir dükkân var; hani size bir mektubumda sözünü etmiştim.

Yok, yok, nasıl olur anacığım, ne diyorsunuz! Şimdilik gitmeniz olanaksız, asla olmaz, mümkün değil. Bir yığın eşya almanız gerekir. Bir araba da alırsınız. Sonra şu sıralar havalar pek kötü, dışarıya baksanıza, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor. Üşürsünüz meleğim, yüreciğiniz üşür. Bu yabancı adamda hem korkuyor, hem de onunla gidiyorsunuz. Peki ama, ben tek başıma nasıl kalacağım? Evet, Fedora'ya göre, başınıza talih kuşu kondu; değil mi? Delininbiridir o kadın, hep beni üzmek için söylüyor. Bu akşam kiliseye gidecek misiniz anacığım? Gidecekseniz, sizi görmek için ben de gelirim. Sizin bilgili, erdemli, duygulu bir genç kız olduğunuz yüzde yüz anacığım. Fakat o, sözünü ettiği tüccar kadınla evlense daha iyi eder! Ne dersiniz anacığım? Varsın o tüccar kadınla evlensin! Bu akşam hava kararınca size bir koşu uğrarım Varenkam. Artık günler erken kararıyor. Gelir, bir saat kadar kalırım. Yüzde yüz geleceğim anacığım. Zaten siz şimdi Bıkov'u bekliyorsunuz; o gitsin, o zaman... Çok geçmez, geleceğim anacığım...

Makar Devuşkin

27 Eylül

Dostum Makar Alekseyeviç!

Bay Bıkov, benim, yüzde yüz Hollanda keteninde üç düzine gömleğim olması gerektiğini söyledi. Bu yüzden iki düzinesini mümkün olduğunca çabuk dikecek çamaşır dikişçileri bulmalıyız. Zamanımız çok az... Bay Bıkov kızıyor, paçavralarla fazla oyalandığımızı söylüyor. Nikâhınız beş gün sonra, hemen ertesi gün yola çıkıyoruz. Bay Bıkov acele ediyor, boşuna zaman kaybetmeyelim diyor. İşten bittim, ayakta duracak halim kalmadı. Daha da yapılacak pek çok iş var. Keşke bu kadar geniş tutmasaydık. İpek dantelle öbür dantel eksik geldi; daha almak gerek. Bay Bıkov, karısının hizmetçi

gibi gezmesini istemediğini söylüyor. Ben gidince oradaki çiftlik sahiplerinin karılarının hepsini cebimden çıkarmalıymışım... Öyle diyor. Onun için, ne olur, Gorohovaya'daki Madam Şifon'a bir uğrayıverin lütfen. Ondan, ilkin bize çamaşır diken işçilerden göndermesini rica edin. Ben bugün hastayım. Yeni evimiz hem çok soğuk, hem de dehşetli dağınık ve düzensiz. Bay Bıkov'un teyzesi öyle yaşlı ki, artık nefes alacak hali kalmamış. Biz gitmeden ölecek diye korkuyorum. Bay Bıkov "bir şeycik olmaz, canlanır," diyor. Evimiz son derece düzensiz. Bay Bıkov bizimle oturmadığı için adamlarını koydunsa bul. Canları isteyince fırlayıp gidiyorlar. Öyle zamanlar oluyor ki, işleri Fedora tek başına görüyor. Evin bütün işine bakan Bay Bıkov'un uşağı, üçüncü gündür görünürlerde yok. Bay Bıkov her sabah bize uğruyor, sürekli sinirli; hatta dün evde kâtibini dövmüş, bu yüzde polisle de biraz takışmış. Size mektup yollayacak adam bile bulamadım, postaneye verdim. Tüh, az kalsın en önemlisini unutuyordum: Madam Şifon'a; ipek dantelleri, dün verdiğim örneğe göre değiştirmesini söyleyin. Kendisi, yenilerini göstermek için bana mutlaka uğrasın. Bir de, şerit hakkındaki düşüncemi değiştirdiğimi söyleyin. Bunu tığla örmek gerek. Sonra mendil markaları sarmayladeğil, kasnakta işlenecek; anladınız mı? Kasnakta; sarmayla değil. Sakın unutmayın; kasnakta! Haa, az daha unutuyordum: Çok rica ederim, pelerinin üzerindeki yapraklar kabartma, sap ve dikenler kordoneyle işlensin; sonra, yakanın kenarına ya dantel ya da geniş bir farbela dikilsin. Madam Şifon'a bunları bir bir söylemenizi rica ederim Makar Alekseyeviç.

Sizin
V.D.

Not: Sizi angaryalarımla durmadan rahatsız ettiğim için öyle utanıyorum ki! Önceki gün de bütün sabah koştunuz. Ne yapayım, evimiz Allahlık, ben keyifsizim. Bunun için bana gücenmeyin Makar Alekseyeviç. Pek canım sıkılıyor. Ah, ne olacak acaba dostum, benim sevgili, iyi kalpli Makar Alekseyeviç'im... Geleceğimi düşünmek bile beni korkutuyor. İçimde bir önsezi var, bulutlar üstünde yaşıyor gibiyim.

Not: Aziz dostum, Allahaşkımza yazdıklarımın hiçbirini unut-

mayın. Yanlış bir iş yaparsınız diye çok korkuyorum. Unutmayın. Sarmayla değil, kasnakla...

V.D.

27 Eylül

Muhterem Bayan Varvara Alekseyevna;

Siparişlerinizin hepsini büyük bir dikkatle yerine getirdim. Madam Şifon, kasnak işini zaten kendisinin de düşündüğünü söyledi. Daha mı uygunmuş, yoksa başka bir nedeni mi varmış, orasını pek anlayamadım. Sonra bir farbeladan söz ediyorsunuz. O, farbela hakkında bir şeyler söyledi. Ama öyle çok konuştu ki, ne söylediği aklımda kalmadı. Zaten size kendisi gelip anlatacak. Ben büsbütün serseme döndüm anacığım. Bugün daireye bile gitmedim. Bence siz boş yere üzülüyorsunuz yavrum. Siz rahat edesiniz diye ne kadar dükkân varsa hepsini dolaşmaya hazırım... Yarınınızı düşünmekten korktuğunuzu yazıyorsunuz. Bugün, saat yediyedoğru hepsini öğrenirsiniz. Madam Şifongelecek. Umudunuzu kesmeyin anacığım; inşallah her şey iyi olur. Ah, şu farbela yok mu! Ben size uğrayacaktım meleğim, yüzde yüz uğrayacaktım. Hatta tam iki kere evinizin kapısına kadar geldim. Ama hepBıkov, yani Bay Bıkov demek istiyorum... pek öfkeli... bunun için gelemem artık... Zaten bundan sonra hiç gelemem...

Makar Devuşkin

28 Eylül

Muhterem Makar Alekseyeviç!

Allahaşkınıza hemen kuyumcuya koşun. İncili ve zümrütlü küpeleri yapmasın. Bay Bıkov, tuzluya oturacağını söylüyor. Kızıyor, dünyanın masrafını ettiğini, onu soyduğumuzu söylüyor. Dün, bu kadar masraf olacağını bilseymiş, bu işe kalkışmayacağını söyledi. "Nikâhımız kıyılır kıyılmaz gideceğiz," diyor. Misafir filan olmayacakmış; ben de zıplayıp dans etmekten umudumu kesmeliymişim... daha bayram gelmemiş... Nasıl konuştuğunu görüyorsunuz ya! Tanrı şahidim, hiçbirinde gözüm yok. Bunları hep Bay Bıkov ısmarlı-

yordu. O kadar ölkeli ki, karşılık vermeye korkuyorum. Ne olacak benim halim?

V.D.

28 Eylül

Varvara Alekseyevna, yavrum!

Ben -şey ... yani kuyumcu- peki, dedi. Önce kendimden söz açmak istemiştim; hastalandığımı, yatağa düştüğümü söyleyecektim. Böyle telaşlı zamanda üşütmenin tam sırasıydı! Üstelik Ekselans bugünlerde hayli sertleşti. Emelyan İvanoviç'i epey hırpaladı. Sonunda kendileri de bitkin düştüler. Görüyorsunuz ya, size hepsini haber veriyorum. Daha da yazmak isterdim, ama rahatsız etmekten çekiniyorum. Ne olacak, ben aklı kıt, basit bir adamım; çalakalem yazıyorum. Belki siz bundan, şey... ama boşuna artık.

Sizin
Makar Devuşkin

29 Eylül

Varvara Alekseyevna, canım benim!

Bugün Fedora'yı gördüm, yavrum. Yarın evleneceğinizi, öbür gün gideceğinizi ve Bay Bıkov'un arabayı bile ısmarladığını söyledi. Size Ekselans'ın durumunu yazmıştım. Bir de şu var: Gorohova-'daki mağazanın faturasını inceledim. Hepsi doğru, yalnız hepsi ateş pahası. Fakat Bay Bıkov size niçin kızıyor? Eh, bahtınız açık olsun anacığım. Çok memnunun; evet, mutlu olursanız çok memnun olacağım. Kiliseye, töreninize gelirdim ama, mümkün değil anacığım, belim tutmuyor, ağrıyor. Ben hep mektuplarımız için tasalanıyorum. Şimdiden sonra mektuplarımızı birbirimize nasıl ulaştıracağız? Fedora'ya çok cömert davranmışsınız, sevap işlemişsiniz! Çok iyi yapmışsınız sevgili dostum; hayırlı bir iş! Tanrı sizi bütün iyilikleriniz için takdis edecektir. Hiçbir iyilik karşılıksız kalmaz, ilahi adalet erdemi er geç taçlandırır. Anacığım! Size böyle çok çok yazmak, her saat, her dakika yazmak, boyuna yazmak isterdim. Sizin "Belkin'in Hikâyeleri" kitabı bende kaldı. Bunu ne olur, benden al-

mayın, bana armağan edin, yavrum. Kitabı ille okumak istediğim için değil. Ama biliyorsunuz, önümüz kış, geceler uzayacak, içime mahzunluk çökecek. O zaman öyküleri bir bir okur, sizi anarım. Anacığım, ben odamdan sizin eski yerinize taşınacağım. Fedora'nın kiracısı olurum. Bu dürüst ve çalışkan kadından ayrılmayacağım. Dün boşalan evinizi gezip her tarafa baktım. Gergefiniz üzerindeki işler olduğu gibi bir köşede duruyordu. Dikişinize de baktım. Şurada burada birtakım kırıntılar kalmış. Mektuplarımdan birinin üzerine iplik sarmaya başlamışsınız. Masanın çekmecesinde bir yaprak kâğıt buldum. Üzerine "Muhterem Makar Alekseyeviç! Size acele..." diye yazılmış. O kadar. Herhalde birisi tam yerinde kesivermiş. Köşede, paravanın arkasında yatacağınız duruyor, yavrum benim! Hoşça kalın. Allahaşkınıza bu mektubuma çabuk cevap verin.

Makar Devuşkin

30 Eylül

Çok değerli dostum Makar Alekseyeviç!

İşte hepsi oldu bitti. Ben de kaderimle başbaşayım. Mutlu olup olmayacağımı bilmiyorum, ama Tanrının emrine boyun eğeceğim. Yarın gidiyoruz. Sizinle son kez vedalaşıyorum, değerli dostum, velinimetim, canım benim! Arkamdan üzülmeyin, mutlu olun, beni hatırlayın ve Tanrıya emanet olun. Ben sizi düşüncelerimde, dualarımda sık sık anımsayacağım. Artık bu da bitti demek! Ben yeni yaşantıma başlarken, geçmişimden pek az tatlı anı götüreceğim. Bunlar içinde size ait olanların değeri çok büyük. Siz benim biricik dostumsunuz. Beni yalnız siz sevdiniz. Ben her şeyi görüyor, beni nasıl sevdiğinizi biliyordum. Bir tek gülümsememle, mektubumdaki tek bir satırla avunurdunuz.

Artık bana olan alışkanlığınızdan vazgeçmeniz gerekir. Burada nasıl yalnız kalacaksınız? Bundan sonra kiminiz olacak, iyi yürekli, değerli biricik dostum! Kitabı, gergefimi ve başladığım mektubu size bırakıyorum. Yarım kalmış satırlara bakarak, onları, benden duymak istediğiniz, size yazacağım cümleler halinde devam ettirin. Sizi çok seven zavallı Varenka'nızı aklınızdan çıkarmayın. Mektuplarınızın hepsi Fedora'nın konsolunun üst gözünde duruyor. Hasta

olduğunuzu yazıyorsunuz. Sizi görmek isterdim. Bay Bıkov, bugün hiçbir yere çıkmama izin vermiyor. Size yazmaya çaba göstereceğim değerli dostum, söz veriyorum. Ama ilerde ne olacağını Allah bilir. İyisi mi, şimdiden temelli vedalaşalım canım dostum, en yakımm benim; temelli vedalaşalım! Ah, şu anda sizi kucaklamayı ne kadar isterdim! Elveda sevgili dostum, elveda!.. Mutlu, sağlıklı olun. Dualarım daima sizinle birlikte olacak. Öf!.. Ne kadar üzgünüm, ruhum nasıl eziliyor... Bay Bıkov çağırıyor...

Sizi daima seven
V.D.

Not: İçim parçalanıyor, gözyaşlarımdan boğuluyorum. Allahaısmarladık. Allahım ne kadar üzgünüm!

Unutmayın zavallı Varenkanızı, unutmayın!

*

Anacığım, paha biçilmez canım Varenkam!

Sizi götürüyorlar, gidiyorsunuz. Sizi benden ayıracaklarına keşke göğsümden kalbimi çekip koparsaydılar! Ne biçim iş bu: Hem ağlıyor, hem gidiyorsunuz.

Az önce mektubunuzu aldım. Üzeri gözyaşı lekeleriyle doluydu. Şu halde, gitmek istemiyorsunuz, sizi zorla götürüyorlar. Demek bana acıyor, beni seviyorsunuz! Siz orada kalabilir misiniz hiç? Tatlı yüreğiniz orada ıstıraptan, kederden, sıkıntıdan paramparça olur. Ölürsünüz orada... Kara toprağa yatıracaklar sizi orada, arkanızdan gözyaşı döken bulunmayacak bile: Bay Bıkov, o sırada tavşan avma çıkmış olacak... Ah anacığım, bu kararı nasıl verebildiniz? Böyle bir çareye nasıl başvurdunuz? Ne yaptmız, nasıl kıydınız kendinize?.. Bıçaksız öldürecekler sizi meleğim. Bir kuş tüyü kadar narinsiniz! Peki, ama ben neredeyim? Ben, koca budala, bütün bunlara nasıl seyirci kaldım?.. Baktım, yavrucağın keyfi yok. "Eh, başı ağrıyordur," dedim. İşi kestirmeden halledeceğim yerde, aptallar gibi basiretim bağlandı. Üstelik de, sanki bütün bunlar üstüme vazife değilmiş gibi, kendi kendimi haklı görüyordum. Dük-

kân dükkân dolaşıp farbelalarla uğraştım!

Hayır Varenka, yarın kalkacağım; evet, yarına kadar iyileşeceğim, kalkarım! Kendimi arabanızın tekerlekleri altına atacağım, ama sizi bırakmayacağım. Olacak iş mi bu Allahaşkınıza! Ne hakla yapılıyor bu? Ben de sizinle gideceğim Almazsanız, arabanızın peşinden koşarım. Nereye gittiğinizin farkında mısınız anacığım? Değilsiniz; bunu benden sorun. Orası bir bozkır canım, bir step! Yalın bir step; duygusuz karılarla, cahil, sarhoş herifler yaşar. Şimdi orada ağaçlar yaprak dökmüştür; yağmurlar, soğuklar başlamıştır. Siz de kalkmış, böyle bir yere gidiyorsunuz. Hadi Bay Bıkov'un kendine göre bir işi var: Tavşanlarıyla haşır neşir olacak, ama sizin işiniz ne? Çiftçi karısı mı olmak istiyorsunuz anacığım? Ilahi meleğim, kendinize bir baksanıza, çiftçi karısına benzer yerinizi var mı?.. Nasıl olur Varenka! Ben mektuplarımı kime yazacağım anacığım? Evet, bunu da hesaba katmanız gerekir. Bu adam şimdi kime mektup yazacak, demez misiniz? Bundan sonra ben kime böyle tatlı tatlı, "anacığım" diyeceğim? Sizi bundan sonra nerede bulabilirim meleğim? Ölürüm ben, yüzde yüz ölürüm; bu felaket götürür beni... Sizi Tanrının nuru gibi, öz kızım gibi seviyordum. Yalnız sizin için yaşıyordum. Çalışmam, kâğıtları temize çekmem, dolaşıp gezmem, dostça mektuplar biçiminde düşüncelerimi kâğıda dökmem, hep yakınımda, karşımda olduğunuz içindi. Belki sizin bundan haberiniz yoktu; oysa bu tam olarak böyleydi! Dinleyin beni anacığım; kendiniz düşünün gözümün bebeği, bizi bırakıp gitmeniz olacak şey mi? Gitmenize olanak yok canım, yavrum, mümkün değil. Bakın, yağmur yağıyor; siz zayıfsınız, soğuk alırsınız. Arabanız yüzde yüz su alır. Hem siz şehir dışına çıkar çıkmaz kırılır, inadına kırılır... Zaten Petersburg'da arabaları hep eften püften yapıyorlar. Arabacı ustalarını bir bir tanırım. Yalnız biçime, süse değer verirler, dayanıklılık arama! Sağlam yapmadıklarına kalıbımı basarım! Ben, Bay Bıkov'un ayaklarına kapanacağım, anacığım, onu razı edeceğim. Siz de onu, sağduyunuzu kullanarak inandırmaya çalışın. Burada kalacağınızı, oraya gidemeyeceğinizi söyleyin!.. Keşke o tüccar kadınla evlenseydi, daha iyi yakışırdı ona... O zaman siz burada, bana kalırdınız. Hem şu Bıkov'dan size ne? durup dururken nasıl böyle değerli oldu gözünüzde, anacığım? Yoksa size farbelalar filan alıyor

da ondan mı? Farbela neymiş ki? Boştur bu farbelalar anacığım, boş. Ortada insan hayatı var; fabrelaysa, paçavradan ibaret!.. Aylığımı alayım, ben de size farbelalardan armağan ederim anacığım. Tanıdığım bir dükkânda var; ama ne olur, maaşımı alana kadar azıcık bekleyin güzel meleğim! Hey Allahım!.. Demek ne olursa olsun Bay Bıkov'la bozkırlara gideceksiniz, dönmemek üzere gideceksiniz!

Ah anacığım!.. Ama hayır, siz bana bir kez daha yazın, etraflı bir mektupçuk daha yazın. Gidince, oradan da mektup yollayın. Aksi halde, mektubunuz, son mektup demektir. Ama bunun son mektup olmasına imkân yok meleğim! Öyle birdenbire, hemen son olması mümkün mü? Olmaz; ben yazacağım, siz de... Tam üslubum düzelmişken... Ah yavrum, üslup da neymiş! Ne yazdığımın bile farkında değilim; ne yazdığımı nasıl yazdığımı bilmiyorum. Tekrar okumuyorum, ifademi düzeltmiyorum. Yalnızca yazmak için, size çok çok yazmak için yazıyorum... Gözümün nuru, yavrum, anacığım benim!

1948

SON